

A MAGYARNEMZET MEGÚJHODÁSA

„Magyarország nem
volt, – hanem lesz”

Gróf Széchenyi István

ÍRTA:

BÁRÓ THOROCZKAY VIKTOR

BUDAPEST 1917

MIKLÓS KÖNYVNYOMDAI MUINTÉZETE IX., RÁDAY-UTCA 26

Ajánlva a Magyar népnek,

A SZERZŐ

Előszó

Alig húsz éve, hogy Magyarország ezeréves fennállását megünnepeltük s ma már, a világtörténelem legnagyobb háborúját vívjuk: fajunk, nemzetünk, hazánk fennmaradása és határainak biztosításáért.

A letűnt ezerév, beleértve a folyamatban levő világháborút is, a nehéz megpróbáltatásokkal járó – létünk biztosításának korszaka volt; a jövő ezerév, ha a magyarok istene továbbra is velünk lesz, az egységes nemzeti kialakulás s expanzív erőnk által mozgatott nemzeti fejlődésünk korszaka lesz.

A lezajlott ezredév, nyitott könyv gyanánt áll előttünk, melyből megtudhatjuk: erényeinket és hibáinkat, hogy aztán azokon okulva, Nemzetünk nagyságát szolgáló tökéletesedés útját követhessük.

Összekell tehát egyeztetnünk s közös munka szolgálatába állítanunk: a politika, közgazdaság, tudomány, irodalom, művészet és a társadalmi élet összes erőforrásait abból a célból, hogy a magyar nemzeti politikával kapcsolatosan, a magyar érdek és közszellem minden téren érvényre juthasson és megvetesse alapját egy hatalmas és egységes magyar nemzetnek s hogy végre, elérhessük és elmondhassuk: hogy *Magyarország a magyaroké.*

Ezt a fenséges célt akarja szolgálni ez a szerény munka is; s ha azok az eszmék, melyek – bár dióhéjban e könyvben lefektetve vannak, illetékes körök és tényezők által, – csak részben is teljesítve lesznek, akkor hitem szerint megközelíthetjük a nagy *Széchenyi* jóslatát: hogy »*Magyarország nem volt, hanem lesz*».

Báró Thoroczkay Viktor

Bevezetés

A világháború, a magyar nemzetet rendkívüli feladatok elé állította s mintha megmozdult volna a hazai föld: – Árpád utódai, – ellepve a csatatereket, – csodákat miveltek s bámulatba ejtették a világot.

Azok után a fényes katonai eredmények után, melyeket Nemzetünk a világháborúban elért, joggal elvárhatjuk, sőt követelhetjük, hogy a vihar elcsendesedése után, Hazánk és Nemzetünk békés fejlődése, hosszú időre nyugvó pontra érjen, és *független államiségünk teljes kiépítése*, illetékes helyeken és tényezők által keresztül vitessék.

Mert, – nem azért küzdöttünk, nem azért szenvedtünk és véreztünk el, hogy a Nemzet életerejét, esetleg idegen érdekekért felemésztjük, s hogy a sok század viharraival szemben kipróbált ellentálló képességünket önmagunk megtörjük; – hanem azért, hogy *a függetlenség és szabad önrendelkezési jog* minden attribútumával felruházandó Nemzetünk részére: egységet, fejlődést és boldogabb jövőt biztosítsunk.

Hogy pedig célunkat elérhessük, meg kell hogy tegyünk mindazokat az intézkedéseket, melyek hivatva vannak, a magyar nemzet, különösen a magyar fajnak felfrissítésére és minden téren való regenerálására.

Nem mától holnapra, hanem évtizedekre terjedő széleskörű munkáról van szó; melynek *sürgős* természetű részét már most, a *háború befejezése előtt* meg kell kezdenünk, nem a fehér vagy zöldasztal melletti szavalkozással, hanem *kész tervvel, szervezettel* és kézzelfogható *tényekkel*. A háború befejezése után, olyan *torlódások*, vagy nem várt körülmények állhatnak elő, melyek bénító, vagy legalább is zavaró hatást gyakorolhatnak, a nagy munka keresztülvitelére, s a nemzeti erők kibontakozására.

A Magyarföld

Mint első és legfontosabb coeficiens, mely egyúttal a nemzet életének ütőerét is képezi, a Magyarföld s az azzal kapcsolatos gazdasági berendezkedésünk, a fejlődésnek nemzeti érdekünkkel párhuzamos biztosítása mellett.

A Magyarföld, mely fundamentumát képezi a magyar állam hatalmas épületének, s megfelel a magyar nemzet individualitásának, a világháború zivatarának folyamán, fényesen kiállotta a nagy erőpróbát; – nem csak beigazolta életerejét, s a hozzá fűzött várakozási, hanem ezen felül is többet nyújtott, – s ma már büszke önérzettel mondhatjuk, hogy nem csak Ausztria fennmaradása, hanem *Középeurópa jövődöbeli sorsa és kialakulása is, a Magyarfölddel összefüggésben áll*, mely arra döntő tényezőként szerepel.

A Magyarföld egyike azoknak a ritka országoknak, mely elő tudja teremteni mindazon kellékeket, melyek nem csak biztosítják a Magyar nemzet fennmaradását és fejlődését, hanem melyek egy modern hadviseléshez is szükségesek, sőt nélkülözhetetlenek. Hiába harcolnának oroszán bátorsággal a hazaszeretettől megítasult ifjak, ha a hadviseléshez szükséges segédeszközök hiányoznának.

A Magyarföld nem csak hős és intelligens katonát, nem csak lelkes és munkás honleányokat és honpolgárokat ad, hanem elegendő, sőt szövetségeseit is kiegészítő mindenmű gabonát, harci paripát, ígás és vágó állatot s a muniógyártáshoz szükséges fémeket, érceket s egyéb anyagot is termel, melyek nélkül, – a legvitézebb és legmodernebb – a haditechnika minden vívmányával felszerelt legintelligensebb hadsereg se tud győzni és háborút viselni.

Ezt, az Isteni gondviselés ujmutatása mellett, nehéz és véres küzdelmekkel elfoglalt s mai napig megtartott *drága Magyarföldet őseink pátrimoniumát, becsüljük és tartjuk meg*, mert ez nem csak őseink szentelt porait őrzi, hanem az egymást felváltó unokáink existenciáját s a Magyar nemzet életét is, az idők végéig biztosítja. Hiába agyarkodnak ellenségeink ránk, hiába akarnak megsemmisíteni és provinciális hivatásunktól megfosztani, a Magyarföld s a magyar géniusz sokkal erősebb s ellentáll minden támadásnak, amint megtört rajta egy ezredéven át mindenféle megsemmisítési és beolvasztási kísérlet. Az olyan nemzet, mely fajrokonok nélkül, rosszindulatú szomszédok közt egy ezredéven át fluktuációval bár, de megmaradt, annak élete örök s hogy az lehessen, az konszolidációjától, életképességének megőrzésétől s a Magyarföld megerősödésétől függ. Hiszem, hogy megmaradásunk kellékei hiányozni nem fognak s hogy Nemzetünkre még fényesebb jövő vár, mint milyen volt a múlt. Ne feledjük, hogy három nagy uralkodó család köszönheti a Magyarországnak létezését, s ha képesek voltunk trónokat adni: akkor képesek leszünk arra is, hogy a saját trónunkat az idők végéig megvédjük.)*

Sajnos, hogy egész múltunk alatt, úgy mi, mint különösen hivatott vezető államférfiak, nem fordítottak eleghető figyelmet és szükséges érdeklődést a Magyarországra. Belpolitikai súrlódások, párttusák, egyéni érdekek, indulatok és egyéb okok miatt, nem tudtak arra a magas-

*) Az által, hogy Béla király csatában megölte az utolsó Babenberget, megnyílt Ausztriára (Osztmárk-ra) a H a b s b u r g o k uralma, mely végleg megerősítve lett később azzal hogy Kun László magyar király, Ottokár cseh királyt megverte s Csehországot a Habsburgoknak megszerezte.

A Hohenzoller család ősét, Zsigmond magyar király nevezte ki brandenburgi fejedelmé s ezzel megvetette alapját a német császári család uralmának.

O r o s z o r s z á g b a n a Rurikok kihalása után, belháborúk dúltak, különösen a Tatárok által lakott részeken. B á t h o r i István erdélyi fejedelem, később lengyel király, beleavatkozása folytán, megnyílt az orosz trón a R o m á n o v o k i a k.

latra emelkedni, melyen a nemzeti élet fejlődésével karöltve járó gazdasági berendezkedéseket, a Magyarföld védelmével kapcsolatosan létesíthették volna.

A tizenkilencedik század szociális s ezzel kapcsolatos gazdaságpolitikai reneszánsza: nevezetesen az 1836. évi Czirákyánom s az 1848. évi Kossuth-féle úrbéri viszonyok rendezése, csak részleges és nem mindenben sikerült jelenségek voltak, melyeknek befejezése mai napig se következett be, a Nemzet expanzív erejének biztosítása szempontjából.

A Széchenyi által intonált közgazdasági evolúció, méltó folytatóra és tovább fejlesztőre még nem akadt; pedig hatalmas elmék és energiák tartották azóta is kezükben az Ország gyepeljét; csakhogy ezek működése belefulladt a meddő közjogi harcok és pártpolitikai tusák feneketlen mocsarába.

A míg évtizedeken át gyilkoltuk egymást, a csendőrségi kardbojt színe felett s ehhez hasonló kérdések vitásával fecséreltük el időnket; azalatt véreink milliói vándoroltak megélhetés hiányában Amerikába, s piacainkat ellepte, az Osztrák és más államok iparcikkeinek özöne.

Jogot, földet és munkát a népnek! – Ezek a szavak csengenek füleimbe, bár merre járok, hol a korszerű gazdasági berendezkedés és az ipari termelés hiánya miatt, a munkanélküli nép szenved, s productiv erejét kifejteni nem képes.

A háború folyamán Országot-világot látott és ezáltal felvilágosodott nép elvárja, hogy vele és érdekében többet foglalkozzunk, mert érzi, hogy *ő képezi a Nemzet gerincét*. Ne várjuk, hogy a Mór szerepét végző nép, kényszerítve legyen kérni, – még kevésbé – hogy követeljen, mert az utóbbi már fejlődésünk és erőnk megbénítására vezetve, átjátszana a vezetést a demagógiának, mely csak ott bír Jogosultsággal, hol a hivatott vezérek nem foglalkoznak eléggé a néppel, s ahol ennek folytán az elhagyott nép közt, felüti fejét az elégedetlenség. Vegyünk példát a szemünk előtt lejátszódott orosz drámából és igyekezzünk

annak tanúságait, hazánk, nemzetünk és Dynásztiánk javára értékesíteni.

Az anyaföld rögéhez nőtt s megelegetett magyar nép, nem vesz vándorbotot kezébe, nem emeli öklét vezéreire s nem dobja oda magát a kozmopolitizmus karjaiba, ha vele szeretettel foglalkozunk s részére jogot, munkát és megélhetést biztosítunk. Vessük tehát meg alapját egy *nagyarányú* s a Nemzet érdekének megfelelő nemzeti és *gazdasági politikának*, s ne engedjük magunkat ezen kérdések elbírálásánál, semmiféle párt, vagy külpolitikai szempontoktól befolyásoltatni, mert látjuk és tudjuk, hogy providenciális rendeltetéssel bírnak, s hivatásunkat csak úgy tudjuk betölteni, ha minden mellékes szemponttól eltekintve, igyekezetünket kizárólag: Nemzetünk és fajunk fejlődésére, jólétére és nagyságára fordítjuk. Ne feledjük, hogy ez a világháború nem az utolsó; sőt ez csak kezdete az igazi borzalmas világháborúknak, hiába hirdetik ellenkezőjét a békebarátok, egy-két emberöltő után, meg-megújulnak s a népek a fejlett technika vívmányainak felhasználásával, még inkább fogják egymást ölni és gyilkolni. Azok, kik az örök békét propagálják, olyan álmodozók, kik nem ismerik az emberi lélek természetrajzát, mert ha ismernék, akkor tudniok kellene, hogy amíg érdekek, érzelmek és indulatok vezetik az emberiséget, addig a háború is legfeljebb csak korlátozhatni fog, de azt megszüntetni végleg nem lehet; mert az emberiség: érdek, érzelem és indulatok nélkül el nem képzelhető.

A mostani világháború után alkotandó Európa térképe nem végleges, s az csak egy újabb háborúig állhat fenn. Ezen oknál fogva nekünk, kik ép Európa szívében élünk, még *fokozottabb mértékben* kell erőink kifejlesztésére, Nemzetünk megerősítésére és annak egységessé tételére törekednünk; mert a gazdasági és megélhetési kérdések mellett, egyre előbbre tódul a *faji és vér szerinti hovatarozás* kérdése is, és azok az államok, melyek a nagy küzdelemben, *nélkülözik a faji érzések kohéziójának éltető erejét*, sőt centrifugális törekvések szférájába kerülnek, előbb-utóbb *elmorzsolódnak* s a politikai felszínről végkép

eltűnnek, hogy romjaik felett: faji érzésektől duzzadó nemzeti államok épülhessenek fel. Ezt a nagy és kritikus időt felkészülve kell bevárnunk, mint *egységes nemzeti állam*, hogy a liquidációnál ne mi felettünk osztozkodjanak, s hogy a *Habsburgok* alatt? Magyarország s a *Magyarnemzet régi fénye és hatalma: ismét felragyogjon* s a nagyvilág minden tája felé messze tündököljön.

A Magyarföld védelme s a Magyarfaj megerősítése

A Magyarföld védelme s a Magyanemzet megerősítése nem jelenti azt, mintha ezzel, *a nem magyarnyelvű* honpolgárainkat, kikkel együtt vívjuk az élet-halál harcot s kikkel összeforrasztott a sok százados közös sors, a Magyarnemzet nem egyenlő szeretettel ölelné keblére.

A Magyar állam biztosítja, nem magyarnyelvű polgárainak *faji, kulturális és egyéni* fejlődését; – lehetővé teszi – nyelvük, vallásuk szabad használatát, hagyományaik ápolását s támogatja őket az erkölcsi és anyagi előhaladás és boldogulás minden fázisában.

Egyet azonban ne feledjenek el a nem magyarnyelvű ügynevezett nemzetiségeink; a Magyarbirodalom területén belül, Szent István koronájának abroncsával összefogva, az összes fajok és nemzetiségek egy olyan egységes Magyarnemzetet alkotnak, melynek minden vonatkozásában és minden intézményében, reá kell és reá is van nyomva, *a magyarjelleg bélyege*.

A magyarság, a faji megerősödését, nem a nemzetiségek elnyomásában, vagy erőszakos elmagyarosításában keresi, hanem a magyarfaj védelmében és expanzív erejének biztosításában.

Minden olyan nem várt és meg nem engedheti) törekvés a nem magyarnyelvű honpolgáraink részéről, mely akár kívülről, akár belülről származó centrifugális erőtől van táplálva, mely a Nemzet magyar jellegének és nemzeti egységének gyengítését, esetleg az ország integritásának megbontását célozza: olyan merénylet a közös haza ellen, melyet úgy sajtát, mint a többi nemzetiségeink érdekében eltűrnünk nem szabad. Ezt parancsolja:

Nemzetünk, Hazánk és a Dynásztia fennmaradása s ezen parancs a Nemzet minden fiára kötelező.

A világháború végre igazolta, egy öntudatos és erélyes nemzetiségi politikának jogosultságát; igazolta, *a magyar nemzet egységének s a magyarfaj megerősödésének szükségét*, mert határaink egyrészen olyan nemzetek élnek, melyek állandóan megsemmisítésünkre és Hazánk felosztására törnek. Ezek a Nemzetek, hibás alapból kiindulva, a történelmi és geográfiai határok megdöntésével, az ethnikai határoknak igyekeznek érvényt szerezni, bár látják, hogy az általuk propagált ethnikai egység, nem alkalmas aspirációjuk megvalósítására, mert-a történelmi és geográfiai határok eltolása, állandóan nem biztosítható; mint azt a románok, a könnyelműen védtelenül hagyott erdélyi betörése és csúfos kiveretése is igazolja.

Mikor ismerjük providenciális hivatásunkat és tudjuk, hogy fennmaradásunk, a nemzet egységében és ex-pánziv erejében rejlik, akkor kötelességünk minden olyan intézkedést meg tenni, mely a Magyarföld védelmét, a Magyarnemzet s a Magyarfaj megerősödését s a Nemzet egységét célozza.

A Magyarföld védelme érdekében, hogy az továbbra is a mienk maradjon s ezzel faji szuprémáciánkat és államiságunkat biztosíthassuk, bizonyos *statusqvo-ante* alapján megállapítva a Magyarföld mennyiségét s annak visszavásárlási jogát; szükséges, a míg nem késő s a hullámok össze nem csapnak felettünk, intézkedni arra nézve, hogy magyar birtok, csak *szűkebb értelemben vett magyar* által legyen megvásárolható és telekkönyvileg átírátható.

Természetesen, ez esetben gondoskodni kell arról is, hogy az állani, valamely állami felügyelet alatt álló intézettel, az ilyen birtokot *becsértékben* megvegye s a Nemzet céljaira értékesítse.

Ellenben, telepítési célokra megszerezhető bármilyen jellegű föld s az, a telepítési politika céljainak megfelelően használható fel. Természetesen, bizonyos határig, a nemzetiségi birtokok is védelemben részesítendőek, egy megfelelő contingens alapján.

Ezekre a kardinális intézkedésekre szükségünk van, saját *létünk biztosítása érdekében*; mert amint tudjuk, az elmúlt évtizedek kormányzata, *könnyelműen nézte* el, hogy a Magyarfaj ellen irtó gazdasági háború, illetőleg egy valóságos *deposedáló irányzat tobzódjék*, mely a Magyarfajt, az idegen honpolgárok, különösen a nemzeti-ségek javára, *sok százezerhold földdel* károsította meg s. már-már úgy állottunk, hogy kihúzzák alólunk a vizes-lepedőt.

Ismerjük ezen deposedáló káros folyamat *sötét hátterét*; – tudjuk honnan és kiktől ered s azt is, hogy milyen eszközökkel hajtják végre azok, kik annak az igazmondásnak hódolnak, hogy „kié a föld, azé az ország”.

A Magyarföld védelmével kapcsolatosan, megkell védenünk az ország határait is, s olyan biztosítási eljárás létesítendő, mely lehetetlenné tegye jövőre, úgy az orosz, mint különösen a román betörés ismétlődését.

Évégből elsősorban is, a *békekötés* alkalmával követelnünk kell, hogy *Erdély határai* – a határhegységeknek keleti, illetve déli lefutásáig – a Zsil vagy az Olt folyóig, illetve annak torkolatáig, vagyis *a román síkföldig kitolassanak*. Az ország határának ez a kitolása egyfelől *tökéletesebbé teszi* a geográfiai határt és a *határ védelmét*; másfelől *Magyarországhoz kapcsolja a milliárdokat érő földolaj forrásokat és erdőket*, melyek által az ország értéke, gazdasága, kereskedelme és ipara, kiszámíthatatlan módon emelkedni fog. Ugyancsak kitolandók aa anyaország déli határai is, hogy a Száva és a Dunai közlekedés, Szerbia felől többé veszélyeztetve ne legyen.

Másodsorban, most már minden eszközzel követelnünk kell, hogy az ország határai katonailag úgy megerősítsenek, hogy bárhonnan jövő ellenséget, ott feltartóztatni bírjuk. Sajnos, a múltban hiába követelte a Nemzet határainak megerősítését, mert kérésünk illetékes helyeken, a hol csak az osztrák határok megerősítése volt favorizálva, állandóan süket fülekre talált. A gerinctelen politika megbosszulta magát, s ezáltal évtizedekre lett visszavetve fejlődés terén a derék székelység: Magyarország védőbástyája.

Az állami telepítés és parcellázás

A Magyarföld védelmének folyamányakép sürgősen megalkotandó egy általános és *nagy arányú telepítés és parcellázás* intézménye, mely lehetővé tegye a földnek egyenletesebb s *a nép közötti felosztását*, az állampolgárok érdekének sérelme nélkül.

Egy nagy arányú és költségeket nem kímélő állami telepítés és parcellázás, úgyszólva az egyetlen eszköz, mely a világháborúban elvérzett Magyar nemzet, számbeli pótlását elősegíteni tudja.

Az állami telepítés és parcellázás, ez ideig inkább csak szűk korlátok közé szorított *kísérleti nyúl* volt, melyet szűk látókörrel bíró egyének vezettek. A telepítés legnagyobb hibája, amiért az részben nem is sikerült az volt, hogy az államhatalom, a telepítést *nem tekintette* olyan nemzeti és magyarfaji szükségletnek, melytől semmiféle áldozatot kímélni nem szabad, hanem részben pártpolitikai, részben lucratív pénzügyi befektetésnek. Ezzel aztán elérte, különösen az első időszakban azt, hogy sok száz jómódú és telepítésre csábított polgár, a balsikerű vállalkozással vagyonát elveszítve, Amerikába hajózott.

A Darányi-féle állami telepítési és parcellázási törvény, nagy és üdvös lépés lett volna ezen a téren, ha itt is a pártpolitika meg nem fosztotta volna a nemzetet egy olyan alkotástól, mely eddig is éreztettené volt, s éreztetné különösen a világháború utáni időben üdvös hatását, melyet sajnos, az *altruistabank* intézménye, hiányos szervezése folytán, a legjobb akarat mellett is Pótolni nem tudott; bár kétségtelenül, *üdvös munkát végzett* az által is, hogy sok magyar családot a pusztulástól megmentett, birtokaiknak megvétele, vagy terheinek átvállalása által.

Pedig a Darányi-féle törvény se fedi teljesen azt a

nagy nemzeti szükségességet, mely a telepítés intézményéhez fűződik, melyet csak egy *radikális, magyarányú és költséget nem ismerő* telepítési törvény és akció van hivatva megvalósítani.

Az állami telepítés és parcellázás más időkben, mint a Nemzet expanzív erejének számbeli és vagyoni megnyilatkozása volna tekinthető. A világháború rettenetes emberpusztítása azonban, nemzeti létünk *és jövőnk biztosítására jelölte ki* s megköveteli, hogy a telepítést a legszélesebb alapokra fektessük.

A Mária Theresia és II. József idejében eszközölt telepítés, melynek célja, nem csak a török által elpusztított délvidék benépesítése, hanem a *germánizálás* és egyéb politikai ok is volt, nagy áldozatokkal lett végrehajtva s hogy helyesen cselekedtek, mutatja a bánáti és bácskai svábok rendkívül jó módja. Ellenben, a *Nagysármási* s különösen az *Aldunánál* eszközölt telepítések, az elején balul ütöttek ki.

Nagyarányú, s úgy nemzeti, mint szociális szempontból eszközöndő eredményes telepítést csak akkor érhetünk el, ha a kötött, különösen egyházi, alapítványi és községi birtokokat a szükséghez képest *szabaddá* tesszük. Evégből, a *kisajátítási* 1881. évi XLI. t.-c. határozmányait, az *állami telepítési célokra* szükséges birtoktestek megvételére is *ki kell terjeszteni* s ne sajnáljunk, évenként néhány millió korona kiadást, telepítési célokra fordítani. Ezek a kiadások, bőségesen megtérülnek, a Nemzet megerősödése, az Amerikában, Romániában és Bukovinában levő véreink visszatelepítése s a Magyarföld rögéhez való kötése által.

Nagy hibának, sőt veszélynek tartanám, ha a telepítés és parcellázás előnyeit, csak olyanokra terjesztenők ki, a kik bizonyos *vagyonnal bírnak*. Először is azok, kik ingatlanul bírnak, nem fogják földeiket eladni azért, hogy idegen helyen letelepedve, bizonytalan existenciának tegyék magukat ki. Sőt az is kérdéses, hogy olyanok is vállalkoznának, kik ipari vagy más foglalkozásból kifolyólag bizonyos tőkével bírnak; hiszen tudjuk, hogy ilyeneket

ã világháború előtt se lehetett kellő számban kapni. Az *altruista banknak*, sok megvett és telepítésre váró birtoka van, de kellő tőkével bíró, az ő felfogása szerint alkalmas telepeseket nem kapott; hogyan fogunk hát a háboru után kapni ilyen telepeseket, mikor a munkabíró férfilakosság úgy megfogyott?

A telepítésnél, mint alapelv zsinórmértékül szolgáljon, a nemzeti és egyéni *megbízhatóság, józan élet és szakértelem*, tekintet nélkül vallására, nemzetiségére és vagyoni viszonyaira; utóbbira különösen azért, mert sok százezer olyan jóra való ember van, ki mint cseléd, kiskiparos, vagy éhez hasonló minőségben itthon, vagy külföldön élt, de kevés keresetéből a családtartás gondjai mellett, vagyont megtakarítani nem tudott.

Aztán ne feledjük, hogy a Kárpátokban s az összes csatatereken, nem csak vagyonosok küzdöttek a Hazáért, sőt a küzdők nagy része vagyontalan volt; ezért méltányos, hogy rólok se feledkezzünk meg, kik még azzal is szolgálják a haza érdekeit, ha ép és egészséges gyermekekkel ajándékoznak meg a Magyar nemzetet. Különben is, sok olyan erdőirtvány, szikes, mocsaras és homokos terület is van, melyek megművelésére *állami támogatás* mellett vállalkoznak kötelesek; ami nem csak nemzeti, hanem nemzetgazdasági érdek is, hiszen a Magyar faj szaporodásával, szaporodik *a termelés és az adóalap* is.

A telepítés két irányba eszközözlendő: *örökvásár* és 30 év után megváltható hosszúlejáratú, úgynevezett *örökbérlet* útján. Az örökbérleti rendszer, alkalmasabbnak és biztosabbnak látszik, különösen a vagyontalan, vagy kis vagyonú telepeseknél, s igazi jótékony hatását érné el azáltal, hogy a *telepes* bizonyos időleltelte után megváltás által *a telep birtokába jutna*, a mi fokozná a telepesek igyekezetét és takarékoságát. Bármely formájában is történjék, alapelvgyanánt szolgáljon az, hogy a telepesek földön kívül, a körülményekhez képest egyéb szükségességekkel is ellátassanak, s legalább *néhány évig mindenféle adófizetés alól mentesítve* legyenek, hogy kellőképp megerősödjének. Különösen figyelembe veendő

a hadirokkantak és bénák, a kikkel szemben az állam erkölcsi kötelességei is nagyobbak; természetesen, csak olyan rokkantak lehetnek telepések, kik képesek arra, hogy a nekik adott földeket megművelhessék.

A telepítés állami érdek lévén, az, valamely állami felügyelet alatt álló intézet által, mint az *Altmistabank*, vagy *Központi hitelintézet* által volna megfelfelő szervezetel vezetve, és *senki másnak telepíteni vagy parcellázni megengedve ne legyen*. Ezzel elérve lesz az, hogy a népet kizsaroló s *magán spekulációra alapított* parcellázások megszűnnek; de megszűnnek azok a telepítések és parcellázások is, melyek a *Magyarfaj rovására*, valamely *nemzetiség érdekében* történnek, direct vagy indirect módon; még olyan birtokszerzések se ajánlatosak, melyeknek még a háború folyamán történtek az erdélyi részekben, – miáltal 10–20 ezer hold Magyar birtok, kezeink közül végkép kieséit. Csodálatuk, hogy a népjóléti programmal nem fukarkodó kormány mindezideig be nem szüntette azt a veszedelmes folyamatot, mely nagybankok szövetkezéséből, hangzatos nevek alatt alakult és alakul azon célból, hogy a nagy és értékes birtokokat hosszú időre kibérelve, vagy összevásárolva, elvonja a magyar néptől s azokat, vagy gépekkel művelteti meg, vagy a háború alatt pénzhez jutott földéhes nép közt, később felparcellázza busás jövedelem mellett. *A föld legyen a magyar népé és nem a kozmopolita érzelmű bankoké, hadiszállítóké és tőkésé*; se nagybérletekre, se nagybirtokoknak gépekkel való művelésére, a nép szaporodása, jóléthez és önállóságához jutása szempontjából szükség nincsen, mert minden parasztgazdaság, mely jólétnek és családi áldásnak örvend, egy-egy vára Hazánknak és Nemzetünknek.

Tekintve, hogy a telepítés egyik főcélja, a háborúban szenvedett emberanyag pótlása, ennél fogva, minden *telepestől megkövetelendő a családalapítás*. Olyan telepes, ki – tisztem fel 5 éven belül nem tud *legalább egykét élő gyermeket* felmutatni; az a telepétől megfosztható legyen, ha azt ingyen kapta. Ellenben, mindazon telepes, aki kettőnél több élő gyermeket tud felmutatni, az

minden további gyermek után még 5-10 hold földet és megfelelő segélyt kapjon.

A telepítésnél szem előtt tartandó az is, hogy a kis- és törpebirtokok közé *középbirtokok* is alakíttassanak, melyek az intelligens és vezető elemek eltartására alkalmasak; továbbá az, hogy a telepekre a viszonyokkal ismerős telepesek kerüljenek, mert tudjuk, hogy pl. az alföldi ember nem könnyen tud beletörődni az erdélyi viszonyokba. Szolgáljon e tekintetben szomorú tanúságkép a *nagysármási* eset, hol eleinte kétrendbeli fehér- és veszprémmegyei telepes csoport ment tönkre amiatt, hogy nem ismerte a mezőségi föld termőtulajdonságát. *Erdélybe – Székelyeket és felvidékieket* lehet legcélszerűbben telepíteni; az Alföld, a Duna és Tisza vidéke hagyassék meg az ottani viszonyokkal ismerős telepesek részére.

A nagy birtoknak is megvannak, különösen egyes vidéken előnyei; de ha elfogulatlanul nézzük a kérdést, összehasonlítva a nagy birtokot az apró birtokokkal, akkor kétségtelenül a kis, úgynevezett paraszt birtok fog előtérbe jutni. Hogy e tekintetben, azok közül csak egy példát hozzak fel, rámutatok Kunszentmárton községre, mely ugyanakkora birtokon 14.000 holdon gazdálkodik, mint egy szomszédos nagy birtokos család. A míg Kunszentmárton 11.000 lelket tart el és foglalkoztat – kis parcellákra osztva birtokát, – addig a szomszédos nagy birtok alig 100 állandó emberrel dolgozik, gépek igénybevétele mellett, Kunszentmárton, különösen állat és aprójószág s ezek termékei tekintetében 100, sőt 1000-szer többet termel. – Adója legalább is 100-szor akkora; amellé 2-3000 katonája van a harctéren: míg a nagybirtok alkalmazottjaiból legfeljebb 10-20 ember katona.

Az állami telepítés és parcellázás sikeres keresztülviteléhez, feltétlen szükséges – *de csak is telepítési* célokra a mint már említettem, a kisajátítási 1881. XLI. t.-c-nek kiterjesztése s az állam elővételi jogának biztosítása, a hitbizományi intézmény meghagyása mellett, a *szabad és kötött birtokok* kisajátítására is. A kisajátítási eljárás

ott veendő igénybe elsősorban, a hol a tulajdonos nem magyar állampolgár, továbbá, ha magyar állampolgár is, ideje nagyobb részét külföldön tölti; nem különben a magyar testbe olvadni vonakodó *nem keresztény polgárok* s végül ott, hol a birtoktulajdonos, állami garancia mellett, az örökbérletbeadáستól vonakodik.

Az ilyen kisajátításoknál, a történelmi, családi hagyományok és egyéb elfogadható érdekek, bizonyos mértékig tekintetbe veendők oly értelemben, hogy minden *birtok bizonyos része* a lakóházzal, mely egy középbirtokos igényeinek megfelel, 500-tól 1000 holdig szántó és kaszáló, a tulajdonosnak, a családtagjai részére való megkötéssel, fenntartassák, a középbirtokosztály biztosítására.

Különösen arra kell törekedni, hogy a néhai *Beksits Gusztáv* elve megvalósíttassék. Ez ugyanis abból áll, hogy a Duna és Tisza vidéken, továbbá tiszta magyarok által lakott termékeny vidékeken elterülő, jobbára kötött birtokok, a *perifériákra* helyeztessenek át, hol a nemzetiségek közt, mint a Magyarország végvárai és összekötő utjai, nemzeti hivatást is teljesítenének.

A kötött és szabad *latifundiumok* nagyrészen ép a *magyarság által* lakott termékeny vidékeken terjeszkednek el s lehetetlené teszik, hogy a magyarnép földhöz, sőt házhelyhez is juthasson s ezáltal megakadályozzák a nép megélhetését és *természetes szaporodását*.

Pedig a latifundiumok tulajdonosai közt, sok olyan van, *ki nincs előnyére a nemzetnek* s nem nyújt segédkeztést a nemzeti politika érvényesülésére.

Az a szomorú körülmény, hogy a Magyarnép, különösen a kötött latifundiumoktól földhöz, sőt *közvetlenül* földbérlethez sem tud jutni, elősegítette a nép elszegényedését, elégedetlenségét; megteremtette az úriosztály iránti elhidegülését s nagy lendületet adott az amerikai *kivándorlásnak*; de létrehozta az *egy gyermekrendszer*t is, mely némely vidéken már is valóságos csapássá nőtte ki magát.

Új birtokpolitika s a parasztbirtok védelme

Amidőn a földnek a nép közt való felosztását hirdetem, úgy vélem, hogy ezzel javát szolgálom a kötött és nem kötött latifundium tulajdonosainak is, kik bár ragaszkodnak az ősi röghöz, de már alig képesek, megfelelő jövedelmet belőle kihozni.

A *birtokosok* helyzete a *háború után*, a munkáskezek hiánya, a munkabérek nagysága, az élő és holt felszerelés magas ára, és az emelkedő *közterhek súlya* folytán, különösen a megterhelt birtokoknál, *nem lesz irigylésre méltó* s így a gazdálkodás se lesz többé az a biztos és kényelmes jövedelmezésű foglalkozás, mint volt régebben.

Más csapásokat, más utakat kell a birtokos osztály részére kijelölni, s más hivatást kell a nagybirtok tulajdonosainak biztosítani, hogy az érvényesülés útján, nagyobb sikereket elérhessenek.

Szervezni kell, különösen a perifériákon, *az erdő és legelőgazdaságokat, az állattenyésztés* intenzív felkarolásával. – A sok deváztált erdő és elhanyagolt legeibirtok – szakszerű felújítása és üzemi berendezése, *új életre kelteté faiparunkat és állattenyésztésünket*, melyek egyrészt, több csapadék létrehozásával elősegítik és *bőségesebbé teszük gabonatermésünket*, másrészt ezen befektetések által, birtokaink hová tovább értékesebbek és keresettebbek lesznek. Fokozott mértékben fejlesztendő az *ipari, gazdasági* termények és gyógynövények termelése, továbbá a gyümölcs és szőlőtermelés, mert ezek sokkal nagyobb hozamot biztosítanak a gazdának, a búza vagy kukorica termelésénél.

Jól kamatozó *állami* és egyéb *értékpapírjaink* nagy-

része külföldiek kezében vannak, a mi pénzügyi és gazdasági kibontakozásunkra káros hatással van.

Gyáriparunk, vállalkozás és tőke hiányában nem tud gyermekbetegségéből kilábalni s úgy ez, mint kereskedelmünk a külföld vezetőfeke mellett kullog.

Mindezek kellően felkarolva és észszerűen vezetve, nagyobb és biztosabb jövedelmet helyeznek kilátásba a sok podgyással megterhelt gazdálkodásnál, mely ezután már, nem az urnák, hanem a *népnek*, a föld édes és vele összenőtt *gyermekének* tud csak, biztos megélhetést nyújtani.

Vegyünk e tekintetben példát, a kultúrában előbbrehaladt nyugattól, a hol nem terpeszkednek óriási mezőgazdasági birtokok, hanem az úriosztály is intenzív gazdálkodás, állattenyésztés, erdőgazdaság, ipar és kereskedelemmel foglalkozik; a hol az ilyen foglalkozás nem szégyen, s nem képez okot arra, hogy *e miatt valakit a kaszinóból kinézzenek*.

Mikor *egy* nagyarányú telepítési és parcellázási eljárással a nép nagy tömegeit földhöz juttatjuk, gondoskodnunk kell arról is, hogy *a földet a nép meg is tarthassa* s annak jövedelméből megélhessen.

Évégből, *meg kell teremteni* az úgynevezett *paraszthitbizomány rendszert* (homstead), mely a paraszt elsőszületségi birtokot, az elaprózástól, a megterheléstől és az elidegenítéstől megvédi.

Természetesen, *gondoskodni kell* ez esetben, *a többi gyerekről* s a *leányok kiházításáról*, kik bizonyos özszeeggel, az erre hivatott bank részéről kifizettessenek s így telepítés után ők is földhöz juthassanak, vagy ipari pályára mehessenek; a leányok pedig férjhez mehessenek.

De gondoskodni kell arról is, hogy a nép intelligenciáját meghaladó *váltólovaglás, börze, határidőüzlet* vagy ezekhez hasonló *dubiozus* finánc *műveletekbe ne bocsátkozhassék*, melyek legtöbb esetben megrontását idézik elő.

Évégből, *községenként gazdasági tanács alakítandó* s mindenféle pénzügyi művelet létrejötte, ettől tétessék füg-

gővé. A községi gazdasági tanács, szerves *összekötésbe hozandó*, a szervezendő *országos gazdasági tanács-csal*, mely a népet a községi tanács útján, *gazdasági, kereskedelmi, ipari és egyéb kérdésekre kioktassa*.

Gondoskodni kell arról is, hogy az iskolában a gyermekek a modern gazdasági tudomány alapját elsajátítsák; evégből *körjegyzőségenként*, más iskolával kapcsolatosan gyakorlati *földmíves iskolákat* kell *szakértő vezetők mellett* felállítani, kik a községi *gazdasági tanácsban* is, mint szakértők *helyet foglaljanak*.

A Magyarföld szakszerűen megművelve, a mostaninál kétszer, sőt háromszor nagyobb lakosságot tud eltartani és munkával ellátni. Hogy ezt elérhessük a konzervatív természetű *magyar népet, be kell vezetni a modern gazdasági élet világába*. Hiszen nevetséges, hogy a míg *Kisásziában* német útbaigazítás mellett, a modern gazdálkodást részben már bevezették, addig a mi népünk közt, – még mindig – az ősapáink által kultivált gazdálkodás dívik; a *gazdasági technika*, különösen a *kémia igénybevétele nélkül*. Németországban talajjavítással és mesterséges trágyával a rossz vadvizenyős és márgás talajból hektáronként 18-20 mm. búzát termelnek; ellenben a mi kitűnő talajú Alföldünkön a nép, a modern gazdálkodás hiányában örömének Cimborásszáját éri el, ha holdanként 8-10 mm.-át hozhat ki. Magtermelés helyét, *ipari és gyógynövények* termelésére kell szoktatni a népet, mely szintén sokkal több jövedelmet biztosít.

Avagy nem botrányszámba megy, hogy illetékes helyen elnézik a nép azon indolentiáját és tartózkodását, melyet az országban igen sok helyen, a *tagosítás és arányosítás* behozatala *ellen tanúsít*; pedig tudjuk, hogy a *nagy közterheket*, s az élet fejlődésével karöltve emelkedő szükségleteket, *tagosítás*, s az ehhez kapcsolt többtermeléses *belterjes gazdálkodás nélkül előteremteni nem khet*.

Különös, hogy a míg *Mezopotámia* egyrészében is, a *csatornázás és öntözés bevezetve van*, nálunk évtizedek óta tervezgetnek és vitatkoznak, a *Duna-Tisza*

szállító csatorna s az Alföld mesterséges öntözésének kérdése felett, mely egyrészt több csapadék produkálásával, *biztosabb alapokra* fektetné a mezőgazdaságot, részben valóságos veteményes kertté változtatná – Európa egyik legtermékenyebb részét – a nagy Magyarföldet. Hogy a Magyarföld termőképességét fokozhassuk, szükséges a kellő munkaerő is. Evégből, a katonai szolgálati idő leszállítandó 1 évre esetleg 6 hónapra; hiszen látuk, hogy a háborút nem azok a katonák döntötték el, a kik 3 évig s még tovább is szolgáltak, hanem azok a népfelkelők, a kik két hónap alatt nyertek katonai kiképzést.

Rendezendő és új alapra helyezendő a *mezőgazdasági hitelügy* s ezzel kapcsolatosan a *közraktári intézmény*, mert ez a kor követelményeinek már nem felel meg. Evégből *állami felügyelet alatt olyan közraktári intézmény létesítendő*, mely előleget, vagy olcsó hitelt nyújtson, a mezőgazdasági terményekre, még pedig, úgy a *lábán álló*, mint a *már behordott gabonára*, valamint az élő és holt felszerelésre is.

Ezzel kapcsolatosan, a *gabona értékesítésének* kérdése is aként szabályoztassék, hogy a költséges és idővesztéssel járó *hetivásárok* és *közvetítő kereskedelem* *mellőzhető legyen*.

Ezt a nagy jelentőségű újítást akként vélem elérni, hogy a gazdaságokhoz a közraktár, vagy más vállalkozó által *gazdasági vasút* vezettessék, s akár ezzel, akár éneikül szállított *gabona*, *bármely vasúti állomáson*, az erre megbízott *vasúti személyzet által*, – a központból naponként megállapított egység ár mellett, – a közraktár részére *megvehető, kifizethető*, vagy előlegezhető s a megjelölt *gyűjtőraktárba* szállítható legyen.

Államosítani és kötelezővé kell tenni az állat és jégkár elleni biztosítást, mely államosítva, alig észrevehető díjfizetés mellett, biztosabb alapra helyezi a gazda existenciáját. Rendezni és ellenőrzés alá kell helyezni a *külföldi* biztosító társaságok működését s követelni kell, hogy a biztosított összeg magyar állampapírokba, a kincstár pénztáraiban elhelyezve legyenek.

Végül, olyan tagosított helyeken, hol a paraszti birtokok elaprózása, úgyszólván lehetetlenné teszi a gazdálkodást, mint azt különösen a Dunántúl igen sok helyen látjuk, a sokbakerülő új tagosítás helyett, meg kell engedni, hogy a földtulajdonosok, *átíratási* és egyéb *illeték* nélkül, párcelláikat kicserélhessék és egyesíthessék.

De hogy ezek az állapotok létesülhessenek, a kiváló erőink mellett, az új eszmék iránti lelkesedéssel és szak tudással bíró olyan vezetőkre is van szükség, kiknek ambíciója és felfogása pártpolitika kizárásával, fedi a Nemzet megújulásának, jólétének és nagyságának gondolatát.

Kivándorlás és visszatelepítés

A telepítéssel kapcsolatosan, megoldandó a visszavándorlás és visszatelepítés kérdése is, melyre az elpusztult emberanyag pótlása szempontjából nagy súlyt kell fordítanunk, különösen Amerikának tanúsított rosszindulatú eljárása miatt, bár sajnos, azok közé a peszimizták közé tartozom, kik e tekintetben, valami *vérmes reményeket nem táplálnak*, sőt attól tartok, hogy a háború után felmerülő nagy terhek, drágaság és egyéb nehézségek; viszsztatartják a visszatérni szándékozókat, bizonyos fokig.

A visszatelepítés, ha az úgy lesz, a mint reméljük, nagy költséggel járó *erős szervezeteket kivan, melyet még most* a háború folyamán kell működésbe hoznunk, ha azt akarjuk, hogy annak lebonyolítása körül torlódás ne állhasson be. Már most ki kell jelölni sok ezer gazdasági és ipari *telephelyet*, hová ezeket hamarosan elhelyezni és megélhetőségüket biztosítani lehessen, mert ha *nagyobb tömegek munkát, vagy elhelyezést nem kapnak*, csakhamar ismét *tovább állanak* s helyüket esetleg elfoglalja a *galíciai beözönlés*, mely se az országra, se a Nemzetre, sőt a hazai zsidóságra se lehet kívánatos és előnyös. Tekintve, hogy a háború utáni első években a magánvállalkozás, különösen az építőipar anyaghiány s mindenféle drágaság miatt szünetelni fog, úgy a kormány, mint a törvényhozások és városok, még a béke beállta előtt kell gondoskodjanak és előkészítsenek olyan *közmunkákat*, melyek úgy a hazai, mint a visszavándorló nagyszámú munkásoknak foglalkoztatását biztosítja, nehogy kellő kereset hiányában külföldre legyenek kényszerítve vándorolniuk.

Azokkal a *hajósvállalatokkal*, melyek hivatva lesznek a háború után a visszatelepítést lebonyolítani, *már most megállapodásra kell jutni arra*, hogy utasítás szerint, csak olyan csoportokat szállítsanak vissza, melyeket elhelyezni

is lehet; akkor remélhetőleg a torlódástól is meg leszünk kímélve. A telepítéssel és visszatelepítéssel kapcsolatosan, szabályoznunk kell a *kivándorlás* kérdését is, még pedig szabad *költözködést jog* bizonyos időre való *megszorításával*. Az általános emberi jogokra és az egyéni szabad akarat érvényesítésére vonatkozó elvek igen szépek, de közérdekből nem mindig hasznosak is. A világháború nagy vérvesztésege kötelességünké teszi, hogy a *kivándorlás* által újabb vérvesztéseget *ne engedjünk meg*. Mindenekfelett, be kell várni, hogy a visszavándorlás és a *név elhelyezkedése* megtörténjen. Ma még fogalmunk se lehet arról, hogy e tekintetben a viszonyok miképpen fognak alakulni. Tény az, hogy még vége sincs a háborúnak, s a visszavándorlással egyidejűleg, a háború utáni súlyos gazdasági viszonyok miatt máris nagy mérvű kivándorlás készül. Különösen jellemző az *asszonyok és leányok kivándorlási szándéka*, mely káros tünet *Szabolcs* megyében ütötte fel fejét, a törzsgyökeres magyarság között; melynek ha megfelelő eszközökkel elejét nem vesszük, akkor valószínű csapássá nőhetne országszerte ki magát.

Évégből, sürgősen kimondandó, hogy további intézkedésig a külföldre, különösen Amerikába szóló *útlevél kiadása beszüntetessék*, s a nép a kivándorlástól egyideig eltiltassék.

Sokkal komolyabb a kérdés, sem hogy az illetékes tényezőknél siket fülekre találjon s hiszem, hogy találni fognak módot ezen veszedelem elhárítására. Mint-hogy a nők kivándorlási szándéka abból ered, hogy ide-haza ***már nem remélik hogy férjhez mehessenek, a férfiak*** javarésznének elpusztulása folytán, az illetékes köröknek gondoskodniuk kell arról is, hogy *a nők férjhezmenetele a hadirokkantak és visszavándorlók*, sőt az igen jó anyagnak bizonyult orosz foglyok marasztalása által lehetőleg biztosíttassék. Ez szól különösen a falusi népre, hiszen tudjuk, hogy a paraszt nőre nézve a férjhezmenés élet-szükséglet, mert faluhelyen a férfi nemcsak eltartója, hanem oltalmazója is a nőnek, ki nélkül úgyszólván: existálni se képes.

Ipar és kereskedelem

Ipar és kereskedelem nélkül, csupán az ős termelésre támaszkodva, egy nemzet se tudja erőit minden irányban kifejleszteni, s nem tud a népnek állandó, s a megélhetésre szükséges munkát és keresetet biztosítani.

Bármennyire is gazdag természeti kincsekben Hazánk, ipari inferioritása folytán Ausztriával szemben, vagyonilag és az általános jólét tekintetében, hátrányban van.

Ezen az állapoton sajnos, nem is lehet addig változtatni, míg Ausztriával szemben gazdasági közösségben vagyunk, mert csak *a védvám rendszer képes iparunkat, s az ezzel kapcsolatos kereskedelmünket, az Osztrák nagy tőke és az évszázadokon át kifejlődött iparával szemben megoltalmazni.*

Tudja és érzi ezt mindenki, de viszonyaink olyanok voltak, hogy az állapoton változtatni ez ideig nem lehetett, bár évtizedek óta politikai harcaink, úgyszólván ebben és a közjogi vitákban fulladt bele.

Addig is, míg e tekintetben a nemzet, érdekeinek tudatában, törvényekben biztosított jogait és vágyait megvalósítani fogja, bár áldozatok árán is, a megkezdett *ipari tevékenységünket, különösen a mezőgazdasági-ipar körében, emelkedett mértékben kell fejlesztenünk, hogy a nép megélhetését biztosíthassuk, s az állami élet fokozott szükségleteit fedezhessük.*

Évégből, rendezendőek mindazon kérdések, melyek ipari és kereskedelmi életünkre zavarólag hatnak. Többek között rendezni kell a *munkás és munkaadó közti viszonyt; hogy ne ellenséget lássanak egymásban, hanem egy közös cél felé törekvő és egymás érdekeit támogató társat. A munkásoknak a szakszervezetek nyomása alóli mentesítése, a munkástörvények létesítésével, elmarad-*

hatlan követelmény, úgy a munkások, mint a munkaadók érdekében. A sztrájk, amerikázás, bojkott olyan represzáliák, melyek csak elkeseredés gyűlöletet és kölcsönös károsodást szülnek anélkül, hogy egyik vagy másik fél helyzetén ezáltal segítve volna.

A munkaadó érdekeinek szem előtt tartásával, a munkabérek általában a bérminimum és bérmaximum rendezése ép oly fontos, mint a termelő és fogyasztó érdekeinek kölcsönös honorálása. Különös fontosságot ad ezen kérdésnek az a körülmény, hogy háború után, a nagy vérveszteség folytán, a munkaerő, fokozott mértékben keresett lesz, úgy itt, mint a külföldön. *Nem szabad* tehát összetett kezekkel *néznünk*, hogy a megmaradt munkásaink, a nagyobb munkabéretet adó, és rendezettebb munkásviszonyokkal bíró fejlettebb ipari országokba menjenek, esetleg Amerikába vándoroljanak.

Rendezendő a munkások olcsó élelmezésének kérdése is, minek alfája és amegája, az élelmiszeruzsora és a mindent automaticamente megdrágító közvetítő kereskedelem megszüntetése, illetve olyan megszorítása, hogy kártékony hatása ellensúlyozható, esetleg kiküszöbölhető legyen. *Szövetkezeti alapon* e tekintetbe sokat lehetne tenni, a mi egyúttal közelebb hozná a termelőt a fogyasztóhoz, miáltal nem csak a fogyasztó, hanem a termelő is kedvezőbb helyzetbe jutna.

Az ipari és kereskedelmi oktatás, új alapokra helyező. – Felsőbb ipariskolák és műszaki kiképzést nyújtó akadémiák felállítása, hiánypótlónak látszik. Módot és alkalmat kell nyújtani, a jogi pályára szokott Magyarfajnak, hogy a közgazdasági ágakban magát kiképeztesse, mert az a bizonyos idegenkedés és húzódás az ipari és kereskedelmi tértől, még inkább nyakunkra növeszti azokat az elemeket, melyek elhatalmaskodása, bizonyos mértéken felül, nemzeti szempontból már nem kívánatos.

Olyan nagy kiterjedésű szövetkezet, mint a *Hangya*, mely egy közgazdasági egyetem létesítésére 1 milliós alapítványt tett, a kereskedelmi gyakorlati kiképzést, állami támogatás mellett teljesíthetné. A Magyarfaj az iparban

igen bevált; ezért a *középosztállyal* is meg kell azt kedveltetni, hogy elenyésszék köztudatból az a ferde nézet, hogy az iparral való foglalkozás levon az illető család tekintélyéből, mert nevetséges, hogy a rossz tanuló gyermekeket mint *mumussal*, most is azzal ijesztgetik, hogy „ha nem tanulsz, iparosnak adlak”.

Az ipari élet fejlesztése, az úgynevezett *nemzetiségi szempontból is felette kívánatos*, mert tudjuk, hogy az iparnak *nivelláló hatása* van az uralkodó faj javára. Az östermelés mindig *conservatív* marad, az *ipari élet liberális voltával* szemben; sőt az *ipari központok*, tekintve a nemzetköziség kissé fanyar ízétől, a *magyarosításnak tényezőivé* és erős bástyaivá lesznek. Már pedig Nemzetünk érdekében, erről az erős fegyverről, lemondanunk nem szabad.

Az erdélyi hatalmas *földgáz* medence, a még fel nem kutatott és a föld gyomrában *lappangó földolajtartályok*; a bár nagyrészt eocén képződésű, ipari célokra igen alkalmas *széntelepek*, a hegyekben rejtőzködő értékes *ásványok* rengeteg mennyisége, s a még kihasználatlanul heverő s milliárdokat képviselő *vízterő* olyan tényezők, melyek egy egészséges ipari élet megteremtésére felette alkalmasak.

Használjuk fel ezeket a nagy értékű tényezőket, s hasznosítsuk őket – úgy gazdasági, mint faji megerősödésünkre. – Lebegjen minden ténykedésünkben szemünk előtt a *Magyar nemzeti állam gondolata*, melynek egyik előharcosaként a magyar ipar, és *nyelvében is magyarrá* lett kereskedelemre, nagy feladat és kötelesség vár.

Hitelügyek

Közgazdasági életünk egyik fő alkatrésze – s úgy szólva *táplálója* – a *hitelügy*. Se az *őstermelés*, se az *ipar*, se a *kereskedelem* nem tud existálni és magasabb célokat elérni, ha a szükségletek fedezésére kedvező és elegendő) hitel nem áll rendelkezésre. *A politikai célok, a nemzeti és kulturális érdekek*, ép úgy megkívánják a *szolid és szilárd Imzisra* fektetett hitelviszonyokat, mint a *közgazdasági élet* szervei.

A *pénzbő* és rendezettebb hitelviszonyok közt élő nyugati államok, lehetővé tették és teszik *iparuknak és kereskedelmüknek kifejlődését*, versenyképességét és azt, hogy modern és intenzív gazdasági beruházás mellett, a termőföld termőképessége és hozama fokoztassék.

Közjogi helyzetünk, s az ebből folyó *mozgási szabadságunk korlátozása*, kerékkötője közgazdasági fejlődésünknek is. Az Osztrák nagy vagyon, a fejlett *ipara és kereskedelme*, a közöség révén már *csirájában megfojtja* ezen irányokban való fejlődésünket, s csaknem lehetlenné teszi hitelviszonyainknak egészséges rendezését és *önállósítását*.

Ilyen körülmények közt létrejött hitelintézeteink, bár évről-évre gombamódra szaporodnak, nemcsak nem teljesítik úgy hivatásukat, amint kellene, s amint azt a *Nemzet* s a nagyközönség *érdekei kívánják*, hanem sok tekintetben, nemzeti és közéletünk kárára cselekszenek. A drága és nehezen kapható kölcsön lehetővé teszi, sőt életrehívja a törvényt kijátszó uzsora minden fajtáját. Amíg a különféle pénzintézetek vezetői, részvényesei és az uzsorások valóságos áránzsuezi időket élnek, azalatt a különböző, különösen a hivatalnoki osztályokhoz tar-

tozó *nép*, nagy kamatok alatt görnyed és képtelen a drága kölcsönöket megfelelő módon kamatoztatni és megélni.

Ez az egészségtelen állapot, természetyszerűen kihatással van, a politikai és társadalmi életre is, s végeredményében, a Nemzet szenved a legtöbb kárt.

Amíg a *nemzetiségi pénzüzetek*, melyeknek élén, a *nemzetiségi eszméket átérző s azokért lelkesedni tudó vezetők állanak*, kedvező hitelműveletekkel, életviszonyainak megfelelően, nem csak mindenben *támogatják a fajrokon* nemzetiségeket, hanem áldozatok árán is, sőt legtöbbször úgynevezett *Magyar* pénzüzetektől nyert nagy kölcsönökkel, százezer holdakra menő Magyarbirtokokat vettek meg, s azokat kedvező feltételek mellett kiosztották a nemzetiségek közt; addig, a *kozmpolita befolyás alatt álló* magyar pénzüzetek, részben közvetlenül, részben közvetve, évtizedeken át nagy üzleteket csináltak, a kormányok által megtűrt, sőt könnyelműen megengedett parcellázásokból. Az ily módon kiszipolyozott földéhez Magyar nép tönkremenne, vándorbotot vett kezébe, s évente százezerszámra ment Amerikába szerencsét próbálni, hogy a magyar bankok által támogatott parcellázási adóságait kifizethessék. Hányan tértek ezek közül a szerencsétlenekből vissza, vagy hányan hunyták csalódtan örökre le szemüket az Újvilágban, annak csak a jó Isten volna a megmondhatója.

Aki figyelemmel kísérte, hogy milyen óriási *áldozatokat* hoznak, az aránylag kicsiny *nemzetiségi pénzüzetek*, a *hatalmas Magyar pénzüzetekkel szemben*, úgy politikai, mint kulturális és filantropikus tekintetekben a nemzetiségek javára, annak okvetlen *fellázad hazafiúi érzése* s nem csoda, ha ellenszenv fejlődik ki, minden *magyar nemzeti ügy és tradíció iránt érzéketlen* s csak saját hasznát és érdekeit szem előtt tartó *kozmpolita pénzosztály ellen*. Minden intézmény, mely az ország területén van s a Magyar nemzet védelmét és kegyeit élvezi, *köteles a nemzeti ügyet és érdekeket támogatni* oly mértékben, a hogy azt a viszonyok megkívánják, és saját viszonyai meg-

engedik; de a negáció álláspontjára helyezkedve, hazafias célokat szolgálni, nem lehet.

Pénzintézeteink vezetői igen jól tudták és tudják, hogy a nemzetiségek által vásárolt Magyarföldnek politikai háttere van, mely végeredményben, valamely országrész elszakításában csúcsosodik ki. Ennek dacára, nem hogy a nemzeti érdekek és nem saját érdekeiknek megfelelően, ellensúlyozták volna ezt a veszedelmes deposedálási folyamatot, a miben melesleg megjegyvezve, az egymást felváltó kormányok is hibásak, hanem visszszámításokkal támogaták is, a nemzetiségi pénzintézeteket.

Ha a magyar pénzintézetek komolyan és hazafiasán fognák fel hivatásukat, akkor nem történhetne meg az a botrányos állapot, hogy nemzetiségi pénzintézetek, a magyar birtokok eladásítására s végeredményében, azoknak megszerzésére sikerrel törekedjenek. Szabad volna megtörténnie annak, hogy pl. az ismert „Albina” nevezetű román pénzintézet – Nagyszebenből elárasztva Erdélyt és a Bánátot, – jelzálogkölcsoineivel Kecskemétiig hatolhasson fel? Hát hol vannak a nagy tőkékkel bíró Magyar-pénzintézetek, hogy ezt a veszedelmes és lealázó folyamatokat elnézik?

Mikor mint vezető állásban levő tisztviselő, egyik nagyobb pénzintézetünk vezetőjét kértem, hogy vidéki fiókok felállításával tegye lehetővé, hogy a nemzetiségek által veszélyeztetett szegény Magyar nép, olcsó és kedvező visszafizetéssel járó kölcsönhöz juthasson, s ne legyen kényszerítve, hogy nemzetiségi pénzintézetek hálójába kerüljön, egyúttal pedig tagadja meg a magyarellenes célzattal működő nemzetiségi pénzintézetek visszszámítását és támogatását, akkor az illető főnök, ki már magyar nevet viselt, sőt kir. tanácsos is volt, megköszönve tanácsomat, szemeim közé nevetett s kijelentette, hogy ő nem magyarosító intézmény, hanem olyan pénzintézet vezetője, kinek arra kell ügyelnie, hogy az intézet pénze minél biztosabb elhelyezést nyerjen, s a részvényesek minél több osztalékot kapjanak. Ez az egy eset is már jellemzi

pénzügyintézeteink gondolkodás módját anélkül, hogy több hasonló eset felemlítését szükségesnek tartanám.

Amíg német a németet, oláh az oláhot, tót a tótot, szerb, horvát, zsidó stb. saját nemzetiségét és hitsorsosat támogatja – erkölcsi és anyagi tekintetben: addig mi, *ősi átkunk súlya alatt, üssük és gyilkoljuk egymást*, s nincsen egy olyan nagy szellem és tekintély, ki ezt a százados gyászos folyamatot megállítsa s a magyart észretérítse.

A világháború, *harcierényeink túlságos igénybevétele*-vel, olyan pusztítást vitt véghez sorainkban, milyent a törökök kivonulása óta nem értünk; hogy azonban sikerülni fog fajunk olyan felfrissítése és megerősítése, mely által képesek legyünk *ellenségeink túlszárnyalását elkerülnünk*: az a jövő titka. Mindenesetre bízunk kell a jövőbe; s hogy fajunk szaporodását, a veszteségek pótlását s így a Nemzet megizmosodását elérhessük: gazdasági, pénzügyi és más tekintetekben is el kell mindent követnünk még akkor is, ha azak a kellékek, úgy az államháztartásra, mint a pénzügyintézetekre bizonyos áldozattal volnának összekötve.

A pénzügyintézetek *revíziója* oly szükségesség, mely sokáig már nem várthat magára. A háború alatt létesített pénzügyintézeti központ szervezete, közgazdaságilag és politikailag milyen hatással lesz hitelviszonyainkra, azt ebben a pillanatban megállapítani nem lehet. De bármilyen is legyen, ettől függetlenül az ipar, kereskedelem és ős-termeléssel foglalkozók, valamint a *kisemberek hitelügye*, állami felügyelet és támogatás mellett, *szövetkezeti alapon, községenként* volna legcélszerűbben rendezhető.

Ellenőrzés alá helyezendők, különösen azok a *nemzetiségi* pénzügyintézetek, melyek bár burkoltan, a Magyar-nemzet *érdekei* ellen működnek. Megkövetelendő végül az is, hogy magyar kezelési és *adminisztratív nyelv* mellett, a *fajmagyar tisztviselők* és vezető egyének minden pénzügyintézetenél és vállalatnál *nagyobb mértékben* alkalmaztassanak; de kozmopolita, exkluzív, vagy nemzetiségi szervezeteket s a *fajmagyarságnak mellőzését*: tovább is *tűrni, bűn volna részünkről*.

Mint minden intézményt, úgy *pénzintézeteinket is át kell hogy hassa a hazafiúi kötelességtudása, a Magyar-nemzeti érzés és hagyományok szelleme. Nemzeti állam akarunk* maradni, sőt igazában, – még csak most azzá lenni, – úgy érzésben, mint tettekben. A pénzintézeteknek, az érdekeltek mellett, kötelességeik vannak a Magyar-nemzettel, a magyarfajjal s azzal a Magyarországgal szemben: mely minden intézményét s így őket is szeretettel öleli keblére, mindenkit megoltalmaz, s polgárait élni és boldogulni engedi.

Vámúnió

Sokat beszélnek és írnak manapság a középeurópai gazdasági szövetségről, vámunióról és a középeurópai blokkról. – Hogyan oldják meg ezt a fontos kérdést, mely közgazdasági életünkre oly nagy jelentőséggel van, az a viszonyoktól és hivatott vezetőink bölcsességétől függ.

A nagygazdasági egységnek nemcsak külföldön, hanem nálunk is vannak hívei; ha már olyan hatalmas elme és világszerte ismert közgazdász, mint Wekerle Sándor, ezt az elvet szintén vallja, akkor már lehetnek olyan kialakult direktívák is, melyek a középeurópai gazdasági egységnek egészséges alapon való létesítését is lehetővé teszik.

A politikai szövetség, mely a középeurópai államok közt fennáll, kétségtelenül megkívánja, hogy a béke megkötése után, szervezeten vehesse fel a harcot, az esetleg bekövetkezhető s ellenségeink által oly sokat hirdetett gazdasági harccal.

De készülnünk kell arra is, hogy ha egy újabb világháború szakad reánk, ne találjon gazdaságilag és iparilag készületlenül; ezért, bizonyos gazdasági és ipari közösségnek szüksége is indokoltnak látszik.

A helyzet szignatúráját azonban, már az okból sem lehet biztosan megállapítani, mert azt se tudjuk, hogy ebben a szövetségben, mely államok fognak résztvenni?!

Az eddigiekből leszűrődött vélemény, nézetem szerint az volna, hogy az Északitengertől Perzsaöbölíg terjedő hatalmas politikai és gazdasági szövetség, mintegy két zónára oszthatnék: egy ipari és egy gazdasági zónára.

Az ipari zóna, természetesen a nyugati részekre terjedne; míg a gazdasági zóna, a keleti országokat foglalná magában.

Az most a kérdés, hogy Magyarország részben, vagy egészben melyik zónába esnék, s hogyan volna úgy ipara, mint mezőgazdasága megvédve? Ha Magyarország az őstermelés zónájába kerülne, akkor az a veszedelem fenyegeti, hogy a tőle keletre eső termékeny országokban 1-2 évtized alatt, a nyugati kultúra befolyása alatt, olyan hatalmas mezőgazdasági élet fejlődik, hogy a sokkal kevesebb termelési költséggel előállított terményei, leszorítják a nagyobb költséggel előállított magyar termények árát és keresletét.

Ha pedig a nyugati, úgynevezett ipari zónába jutunk, akkor kellő védelem nélkül, tönkremegy az a kis iparunk is, melyet évtizedek munkája és áldozatkészsége hozott létre.

Már pedig se őstermelésünket, se iparunkat nem vagyunk hajlandók feláldozni semmiféle politikai szövetségért, mely öngyilkosságot jelentene reánk nézve. Mert ha gazdasági és ipari életünk megbénul, akkor elbukunk a világversenyben és tartományá vagy gyarmattá süllyedünk; már pedig ezt, alig kívánhatja valaki ebben az országban, sőt nem kívánhatják higgadt ésszel, szövetségeseink se.

Ellenben *ha különösen mezőgazdaságiiparunk és mezőgazdaságunk kellő védelemben részesül*, akkor szerencsés conjunkturákkal az *ipar* oly fejlődését érhetjük el, mely felszívja nagyrészt a gazdasági terményeket, csökkenti a külföldi kivitel szükségét és veszélytelenné teszi a keleti konkurenciát.

El tudok *olyan blokkot képzelni*, mely Magyarországot egy bizonyos egységes gazdasági és ipari szervezetbe hozhatja szövetségeseivel, *a megfelelő contingentálás biztosítása által*.

Nevezetesen; egy központi bizottság által, a mezőgazdasági és ipari termelés költségeinek és a közszolgáltatási kiadások levonásával, a megélhetési viszonyok szem előtt tartása mellett, országonként olyan egységáruk állapíttatnának meg, melyek az illető országok érdekeinek ho-

norálásával, lehetővé tennék, úgy mezőgazdasági, mint ipari életünk zavartalan működését és fejlődését.

Természetesen, ez esetben a nyugati államok *annyi gyárat és ipartelepét állítanak velünk* fel Magyarországon, hogy ezek *képesek legyenek, különösen a mezőgazdasági ipar favorizálásával, a contingentait különböző iparcikkeket előállítani* s megállapított ár mellett értékesítés céljából a központi bizottság rendelkezésére bocsátani.

Ausztria, mint ipari állam, alig hiszem, hogy olyan közösségbe menjen, mely a német erősebb iparral szemben iparát a versenyben meg ne védelmezze, annyival is inkább, mert termékeinek a kapcsolt területeken és Magyarországon való elhelyezése, reá nézve biztosabb és kényelmesebb ipari politikát biztosít, a vámunióról.

A vámunióval való kísérletezés kétélű fegyver, melyel a legjobb remények és szándék mellett is megválthatjuk önmagunkat. Nézetem szerint, Magyarország érdekeinek leginkább megfelel, ha addig, míg a háború által ütött gazdasági sebek begyógyulnak, a vámterület közösségét Ausztriával 10-15 évig fenntartjuk. Mihelyt a gazdasági viszonyaink konszolidálódnak s az önálló gazdasági berendezkedést, ha némi megrázkódtatással is elbírnak, akkor bűnnek tartanám, ha minden lehető el nem követnénk, az önálló vámterület s a külön nemzeti bank felállítása érdekében.

Ezért, a vámunió kérdése nagyon meggondolandó, nehogy a közös védelem előnye miatt, existenciánkat problematikusa tegyük, s ezzel cseberből vederbe lépünk, vagyis a fürdővízzel együtt kidobjuk a csecsemőt.

Országos gazdasági párt

Végtelen hibát követtünk el, mikor évtizedeken át közjogi és pártpolitikai kérdésekkel, úgy elfoglaltuk közügyi tevékenységünket, hogy gazdasági és szociális kérdések rendezésével, kellőképp foglalkoznunk nem lehetett.

Ez az egészségtelen politikai helyzet okozta aztán, hogy közgazdasági téren elhanyagolt népünk, nem tartotta lépést a fejlődő étellel, s így munkakereset és megélhetés hiányában sokan kivándoroltak, vagy a dekadencia terére léptek.

Hol volnánk ma, ha a meddő pártpolitikai és személyi harcok helyett, minden igyekezetünket az Ország és Nemzet gazdasági fejlődésére, egységére és kulturális előhaladására fordítottuk volna?

Azok a millióramenő magyarok, kik az egészségtelen gazdasági berendezkedés és biztos alapon nyugvó megélhetés hiányában kivándoroltak, ha ma idehaza lehetnének, akkor bizonyára néhány százezer harcossal több volna, Hazánk integritásának megvédésére

Igaz, hogy közjogi harcaink, részben a fejlődésünk és boldogulásunk alapkövét képező, *önálló gazdasági* berendezkedésünk körül zajlottak le; de ha már láttuk, hogy gerinctelen politikai vezéreink, a Nemzet jogait, illetékes helyeken érvényre juttatni nem bírják, vagy a Nemzet érdekeinek félreismerésével, támogatva részben a közös vámterületből hasznot húzókat, vagy az átalakulással járó rázkodástól félők, s a *nemzeti függetlenség* fenséges gondolatától távol állók – destruktív csoportjától, – nem akarják; akkor tettük volna legalább azt meg, hogy az adott viszonyok közt, létesítsük azokat az intézkedéseket, melyek gazdasági és szociális előhaladásunkat, s a népnek, az országban való visszatartását biztosították volna.

A világháború lezajlása után, sok meglepetés érheti politikusainkat s lehet, hogy olyan kardinális kérdések fognak a nép millióinak sorából előtűdni, melyek halomra dönthetők a zöldsasztalok mellett készített megállapodásokat.

Végre is számolni kell azzal, hogy a rendkívüli körülmények közt felvilágosult, s ennek folytán bizonyos öntudatra ébredt nép milliói, kik a hazafiúi áldozatok meghozatalánál tündöklő s a történelem lapjain örökké ragyogó példával jártak elől, követelni fogják jogaikat és gazdasági, illetve megélhetési érdekeiknek nagyobb figyelembevételét.

Az a nép, mely királyának hívó- szavára, milliós számra vonult a zászlók alá és százezerszámra vesztette el legjobb fiait, élni és gazdasági téren megerősödni akar, hogy ezáltal is, a nemzet jólétét és nagyságát elősegítse; aligha továbbra is uszályhordozója lesz, az érdekeitől távol eső *párt és személyi politikai* érdekeket szolgáló irányoknak és harcoknak: hanem *olyan politikai irányt fog követni*, mely az ország s az ő létérdekeinek leginkább megfelel, s a háború által ütött sebek gyógyítását s a nemzet politikai és gazdasági fejlődését *gazdasági alapon* lehetővé teszi.

Úgy vélem, hogy az évtizedeken át dívott 67-es és 48-as jelszavak, nem is szólva a többi lényegtelen politikai csoportosulásról, már idejüket multák, mert ezeket, remélhetőleg elintézte a háború és annak tanúsága s ezért, *gazdasági és szociális* alapon fognak időszerű és új jelszavak születni, melyeknek zászlaja alatt csoportosul a nép, politikai jogainak gyakorlására.

Gazdasági jelszavak alatt ezideig, csak két politikai párttöredék állott sorompóban; egyik a *szociálistapárt*, mely azonban az országgyűlésen ezidőszerint nincs képviselve, mely nem is tisztán gazdasági, hanem szociális és nemzetközi érdekeket szolgál; másik a 48-as függetlenségi *kisgazdapárt*, mely azonban azzal rontotta meg szép hivatását, hogy az ország zömét képező kisgazdag-gazdasági érdekeit alárendelte, egy közjogi pártprogramjának. s ezzel ahelyett, hogy a különféle politikai párt-

irányelvekkel rokonszenvező kiscgazdaközönseget, *egy-gazdasági* kapcsolatba egyesítette volna, egymástól szétválasztota.

Az ország nagy többségét *gazdák* és *iparosok* képezik, s ennek dacára ők vannak legkevésbé képviselve az ország tanácsában. Hogyan értse meg baját és fájdalmát és hogyan segítsen rajta a törvényhozás, ha nincs ezen osztályoknak olyan képviselése, mely átérzve és ismerve fájdalmukat, illetékes helyen a közjogi pártoktól függetlenül, azokat képviselje és megvédje?

Az ügyvéd, tőkés, kereskedő vagy bankár stb., ki amúgy is saját érdekeinek akar kovácsa lenni, s rendszerint a kiscgazda és kisiparos-osztály támogatása mellett jut mandátumhoz, ha akarja se tudja megérteni a kisemberek, az iparosok és gazdák bajait, s így természetesen azok érdekeit nem is tudja kellő súllyal támogatni.

Úgy érzem, hogy háború után kicsúszik azoknak a profétáknak lábai alól a talaj, kik, lett légyenek: láteinek, pénzeszsákok, vagy néptribunok, csakhogy képviselői megbízatáshoz s ezáltal zsíros falathoz juthassanak, füt-fát ígérnek a népnek, de választás után rendszerint elfeledik azokat beváltani.

Az a bizalmatlanság és idegenkedés, mellyel a nép helyenként az úri osztállyal szemben viseltetik, s mely részben az ígéretek be nem váltásából származik, el fog és el is kell tűnnie, mikor a nép a pénz, a frázis és szelid nyomások hatalma alól magát emancipálja, megkeresi és megtalálja azokat a vezetőket, kik önzetlenül és benső rokonszenvből azonosítják magukat a nép érdekeivel, legyen az illető ur, vagy a nép fia. A nemzet egysége és egyetemes érdeke nem engedheti meg, hogy az osztálygyűlölet a nemzet testében gyökeret verjen; de nem is indokolt, sőt helytelen, hogy a nép érdekeinek szolgálatából és a nép vezetéséből, a tanult osztály kizárassék s a politikai vezetés a kevésbé tanult demagógok kezébe tétessék, mert azért, hogy valaki az úgynevezett bőrkabátos „burzsoá”-osztályhoz tartozik, még nem következik, hogy a néppel ne rokonszenvezzon s érdekeit szívéen ne viselje.

Fogjon tehát össze a gazdasági téren élő *birtokos- és iparososztály* és mindazok, kik érzelmeiket az ő érdekeikkel összhangba hozni tudják; egyesüljenek abban az érdek-közösségben» mely a termelőt és fogyasztót szükség-szerűen is közelebb kell egymáshoz hozza, *alkossák meg az országos független gazdasági pártot*, és vessék meg társadalmi és politikai téren olyan szervezetnek alapját, mely elsősorban is *gazdasági alapon*, az ország és nemzet politikai és közgazdasági *függetlenségét, szabadságát, jólétét, egységét és fejlődését*, az ezidőszerint *fennálló közjogi helyzettel számolva*, s a nemzet érdekeit e tekintetben szem előtt tartó *opportunismust* figyelembevéve, szolgálja és biztosítsa, mert ha közgazdasági téren megerősödünk, s a nemzeti fejlődést kérlelhetetlen szigorral minden téren szem előtt tartjuk, akkor a politikai és közgazdasági függetlenségünk, érett alma gyanánt hull ölünkbe; a *Gesamtmönarchie* eszméje felett becsukódik a sir, s *közös fejedelem alatt a pragmatika sankció* alapján álló *dualizmus*, mint *közös védelemre berendezkedett intézmény*: egymástól politikailag és közgazdaságilag két önálló és független államot: Ausztriát és Magyarországot öleli keblére.

Fenséges hivatás ez, mely alkotó kezekkel belemarkol a nép szívébe; lerombolja az életnélküli politikai bálványokat s templomot emel: a hazaszeretnek és a nemzet nagyságának.

Gazdasági párt, jöjjön el a te országod!

A kultúra

Nyelvében él a nemzet, mondja a költő, de hozzátehetjük: *intézményeiben is*. A nyelv, mint az egymás közti közlekedési eszköz, nem mindig azonos, a faji hovatartozással, még akkor se, ha az a hivatalos érintkezés szócsövét képezi. Az írek, az Unió, a Libériaiak és sok mások, angolul beszélnek, bár nem vallják magokat angoloknak; viszont pl. a Baszkok, a Bretonok maguk közt nem franciául beszélnek, mégis, *fajuk megjelölése* mellett, franciának vallják magukat.

Hogy a nyelv a lelki és érzelmi világnak is szócsöve legyen, be kell a *nemzeti érzést* a kultúra eszközeivel az intézményekbe is vezetni; és itt elsősorban áll a:

Vallás

A vallásos hit, a vallásos szertartások és hagyományos közösség, mindig a leghatásosabb istápolója volt a nemzeti és faji összetartozásnak.

Egy állam vagy fajpolitikai szervezkedésének működő erői közt az első, mely a fejlődés fokozatain történelmileg jelentkezni szokott, a természetfelettiben való hit, a törvény és rend isteni tekintélye, s az első államférfiak, kik a nemzetek természetes kifejlődésének ez útján, a tömegek öntudatlan ösztöneit vezetik és idomítják, rendszeren a vallásos lélek belső érzelmeit teszik törekvéseik emeltyűivé.

Kultuszokat alapítanak, melyek révén befolyásukat érvényesítik a néplélek emelésére, s vallási szankciókkal biztosítják, a törvényeknek való engedelmességet.

Így szervezték a Rurikok a mai hatalmas orosz birodalmat, megnyerve annak a népesség nagy tömegét; így vált az angol monarchiában, az egyház ma is élő összekötő kapocssá, a trón és nemzet közt.

Magyarország története egészen más irányt vehetett volna, ha abban az időben, mikor Páleolog János görög

császár a törökök ellen a nyugathoz fordult oltalomért, s Hunyady János már kardját övezte, hogy segítségére menjen a megtámadott bizánci császárságnak, ha a pápa ama feltétele fogadtatott volna el, melybe a segítségadást, a *két egyház egyesítésétől* tette függővé. Ebben a gondolatban, egy nagy politikai érdek rejlett Magyarország jövőjére nézve; mely – fájdalom, nem valósulhatott meg.

A nem magyar honpolgárok pártikulázmosa, a *nemzetiségi egyházakban leli főtámasztékát* s a Magyarállam minden egyesítő törekvése lehetetlen marad, az autonóm egyházak ama fegyvereivel szemben, melyekkel a felekezeti dogma látszata alatt, állítanak fel nyelvhatárokat az állam polgárai közt.

Egész 1868-ig a görög nem egyesültek vallási ügyei, leszámítva az 1791-ik évi XXI. törvénycikket, mely a görögkeletieket a bevett vallások közé sorozta, s azok pénzalapjának Ő felsége legfőbb felügyelete alatt mi módon leendő kezeléséről intézkedett, csupán királyi rendeleteken alapultak. De hogy milyen irányban fejlett ki 1848 előtt a keleti egyház autonómiája, azt mutatja például, hogy Máramarosvármegye 200, görög nem egyesült lelkészek közt alig volt egy, aki magyarul ne tudott volna; a Hajdúkerület, egy 10.000 lelket számláló, tiszta orosz vallású községben, Dorogon, egyetlen egy sem volt, aki oroszul tudott volna. S hogy az istentiszteletet mégis oroszul tartották, csak azért volt, hogy bár a rituális könyvek nagy részben magyarra le voltak fordítva, azok kinyomására hiányzott a pénz. Hogy azonban, az orosz istentiszteleti nyelvet nem követelte semmi dogma, azt jól tudjuk s ezt annak idején az odavaló főesperes is határozottan kinyilatkoztatta.

De nézzük a tiszta katolikus Horvátországot. 1825-ben, közvetlenül az illír mozgalmak felülkerekedése előtt Horvátország még maga kívánta a magyarnyelvű iskolák felállítását. Sőt még messzebb mehetünk. A XV. században maga Homonnay zágrábi püspök tett alapítványt, a magyar nyelv terjesztésére.

Az 1871. évi VI. törvénycikk Horvátországra kiterje-

dőleg is kimondja, hogy kánonokok csak olyanok lehetnek, kik született magyarok és magyarul beszélnek. Még a latin szertartásnak, magyarnyelvű szertartásra való helyettesítésére is tettek kísérletet.

A 40-es években a szepesi püspök magyarul tartott misét, s csak az akkori szláv érzelmű primás tiltotta el ettől. Ugyancsak a magyarnyelvű mise érdekében a nagyváradi káptalan lelkész, felszólítást intézett az összes papságához.

Érdekes lesz az anyakönyvvezetést is összehasonlítani a későbbi állapotokkal, amikor az ország vidékeivel egy jelentékeny részén találunk, nem a Magyarállam hivatalos nyelvén vezetett anyakönyveket. Az 1836. évi III. törvénycikk, az anyakönyvek magyar vezetését szabta meg mindenütt, ahol szentbeszédeket magyar nyelven mondtak. Ezzel szemben az 1840. évi VI. törvénycikk 7. paragrafusa az anyakönyvek magyar nyelven leendő vezetését már kötelezővé tette ott is, ahol a szentbeszédek nyelve nem magyar; ugyanezen törvény VIII. paragrafusa pedig valláskülömbőség nélkül elrendelte, hogy plébánosokul és káplánokul, csak magyarul tudók legyenek alkalmazhatók.

Ily öntudatos és erélyes nemzeti politika hagyományaival szemben, ki tagadhatná, hogy törvényalkotásunk újabb korszaka végzetes lejtőre lépett, mikor a Magyarállam iránt való békülékenység és rokonszenv felkeltése reményében, *túlment* azokon a határokon, melyet a hagyományos vallási türelmesség s a céltudatos nemzeti politika elébe szabott.

Az 1868. évi IX. törvénycikk megbocsájthatatlan lanyhaságot tanúsított, mikor az önkényuralom alatt tartott Karloviczi kongresszust utólag törvényesítve, a Magyarállam ellen irányuló alkotásait megerősítette. Annak előtte, a 25 papi, 25 világi és 25 katonai érsek-választók közé a több mint 160.000-nyi nem egyesült Aradmegyei oláhság, összesen két követet küldött; most ellenbén a Magyarnemzet hihetetlen nagylelkűsége, két külön román és szerb metropolita felállításához járult,

nem véve figyelembe, hogy ezzel a román nemzetiségi egyházat maga segíti nyakára nőni.

És ha már a görögkeleti és görögkatholikus egyházak szerb, román és orosznyelvű híveinek egyházközi ügyeik vezetése mellett, a liturgiának saját nyelvükön való használatát megengedték, miért nem gondoskodtak ugyanakkor, hogy ezen egyházak *Magyarnemzetiségű híveire nézve is, külön magyar püspökségek* és egyházak állíttassanak fel, valamint arról, hogy az istentisztelet *magyar nyelven* legyen megtartható?! Úgy állott tehát, sőt részben ma is úgy áll, hogy a *magyar saját országában nem élvezhet annyi jogot* és kedvezményt, *mint a többi nemzetiség, kiért* jeleztem hogy részben, mert néhány év előtt hosszas vajúdas után, végre felállított a görögkatholikus magyar egyház és püspökség, de ez is csak megnyirbálva, amennyiben a mise görög nyelven tartatik. A görögkeleti magyar egyház és püspökség mindezideig felállítva nincsen, holott ennek létesítése, magyar görögkeleti pátriárkátus felállításával könnyebb, mint volt a római kúriától függő görögkatholikus magyar egyházé.

Nincs ma nálunk politikus, ki ne koncedálná, hogy a *nemzetiségi*, különösen a kívülről jövő oláh és szerb *törekvéseknek* paralizálása szempontjából, a magyarnyelvű görögkeleti magyar egyház és liturgia létesítése, valamint nemzetiségi *theologian* és *prépárandián*, bizonyos tantárgyak magyar nyelven való tanítása s a képesítő vizsgáknak állami bizottságok előtt való letétele, elodázhatatlan nemzeti érdek ne volna; mert tudnunk kell, hogy különösen az *eloláhosítás* egyik erős forrása, éppen ezekben rejlik.

Amíg Romániában az ott élő ev. ref. magyar hívek látogatására menő erdélyi magyar püspököt húsz év előtt a határra toloncolták, s a róm. kath. magyar híveknek magyarral nem értő olasz pópákat adtak, hogy magyarságukból kiforgassák: addig mi eltűrtük, sőt részben most is tűrjük, hogy Magyarországon, magyar anyanyelvű magyaroknak, román, orosz és szerb nyelven tartsanak isten-

tiszteletet, amely botránysos állapot, legerősebb támasza az elnemzetietlenedés évszázados gyászos folyamatának.

A már meglevő görögkatholikus magyar egyház mellé legrovidebb idő alatt *fel kell állítani a görögkeleti magyar egyházat is*. Ez egy olyan jogos és szükséges követelmény, melyet nem lehet se pártkérdés, se kormányzati taktikával elnémítani.

Mi nem forcirozzuk nemzetiségeink megmagyarosítását, de azt se engedhetjük, hogy a *vallás* révén magyarságunkból kivetköztessenek, amit a példák végtelen sorozata igazol. Egy most már elengedhetetlen nemzeti politikának, ezekből kifolyólag, még tovább kell mennie, s *vissza kell téríteni* mindazokat a magyarokat, akik évszázadokon át, különféle okok miatt, valamely nemzetiség karjaiba dőltek.

Egy öntudatos nemzeti politika, céljainak egyik leghatásosabb eszközét látná, az egyházi élet ápolásában s ama érintkezési pontok kifejlesztésében, melyek a nép vallásos öntudatával, a magyar államhoz és magyar nemzethez való ragaszkodást és hűséget fokozni alkalmasak.

Iskolai oktatás

A rosszindulatú és centrifugális törekvésektől táplált külföldi sajtó, évtizedeken át telekürtölte a világot, a magyarok erőszakos magyarosító s a nemzetiségeket elnyomó törekvésével, holott a valóság az, hogy úgy az iskoláztatás terén, mint minden tekintetben, sokkal *több engedelményt adtunk* nemzetiségeinknek, mint amennyit nemzeti érdekeink sérelme nélkül, adnunk szabad lett volna. A német és szász iskolák, egy nívón állanak a hasonló Németországi iskolákkal. A magyar nyelv ezekben is csak újabb időben lett, a politikai, gazdasági és kulturális élet követelményeinek nyomása alatt intenzívebben tanítva, mégis az aldeutsch, a dákoromán, a nagyszláv, sőt az olasz irridenta propaganda, valóságos barbárizmus-sal vádolt meg bennünket.

Románia független nemzeti állam, ennek dacára, nép-oktatása gyengébb lábon áll, mint a Magyarországi román iskolákban, sőt több nálunk aránylag a románnyelvű népiskola, mint Romániában, holott ott több a tiszta román lakosság, mint nálunk.

Az iskoláztatás terén nagy hibát követtünk el, mikor a felekezeti tanítók és tanárok *fizetéskiegészítéséről* és fel-emeléséről szóló törvényeket alkottuk és életbeléptettük. Ezt a káros intézkedést épp akkor tettük meg, mikor a nemzetiségi népiskolák nagyrésze, az anyagi eszközök hiányában, már nem működtek, s így önkényt vették volna igénybe gyermekeik részére, a községi vagy állami iskolákat.

Ahogy a fenti intézkedés megtörtént, ismét megnyíltak kevés kivétellel a nemzetiségi népiskolák, melyek nagyrésze melegágyai voltak, *de remélnünk kell, hogy jövőre*

már nem lesznek, a kívülről jövő magyar nemzetellenes propagandának.

Ennek a káros törvényalkotásnak egyetlen korrekatívuma: *a népiskolák államosítása*, sőt a papi- és tanítóképzők állami felügyelet alá vétele is.

Az egységes magyar nemzet érdeke megköveteli, hogy a hazafias iskolafentartó felekezetek ezt az áldozatot, autonómiájuk sérelme nélkül meg is hozzák s hiszem, hogy kellő előkészítés után, nem várják be, hogy nemzetünk és fajunk fennmaradása érdekében, e tekintetben a kormány kényszereszközökhöz nyúljon.

Viszont, kiküszöbölendők az olyan intézkedések, melyek a nemzetiségek lelkiismereti érzületét indokolatlanul bántják anélkül, hogy a magyarság ügyének általuk használnának, mert célon túl löni, állami és nemzeti szempontból ép olyan felesleges, mint túl enyhének lenni.

Az egységes magyar állam hivatalos nyelvének tudása, a mindennapi élet szempontjából is, annyira szükséges, maguknak a nemzetiségeknek, hogy az államnak kötelessége mindenáron módot nyújtani, annak elsajátíthatására; a nemzetiségeknek be kell látni azt is, hogy az állami hivatalos nyelvnek elsajátítása által, nemzetiségi hovatartozásuk kérdése érintve nincsen; hiszen nemzetiségeink vezetői és a nemzetiségi mozgalmak irányítói, kitűnően beszélnek a magyar nyelvet anélkül, hogy nemzetiségi érzelmeiket és hovatartozásukat megtagadnák.

Hogy nemzetiségeinkkel, különösen a románsággal szemben, nemzetiségüket, nyelvüket és vallásukat tekintve, évszázadokon át mennyire toleránsok voltunk, mutatja azon körülmény is, hogy védőszárnyaink alatt számbeli- leg, gazdaságilag és kulturális téren naggyá nőttek, jóllehet 1848 előtt, erőszakkal megmagyarosíthattuk volna, mert nagyrészüket földesuraktól függő viszonyban élő jobbágyok voltak. Ehelyett, anyagi és erkölcsi téren elősegítettük őket, mire nézve nem egy román templom, vagy egyéb alapítvány hirdeti a magyarság áldozatkészségét, és könnyelműségig menő gavallériáját.

Románia, mely jötevőivel, a Magyarnemzettel szem-

ben oly hálátlanul viselkedett, úgy látszik *elfeledte*, hogy a *Szentírást* is I. Rákóczi György erdélyi fejedelem fordította román nyelvre 1648-ban; sőt első nyomtatott könyvtermékük is, Forró Miklós és Geszty Ferenc áldozatkészsége folytán látott napvilágot. *Elfeledte*, hogy Magyarországból kivándorolt románok szervezték Havasalföldet és Moldovát, s az ott lévő mindenféle népséget egy ethnikai egységbe gyúrva, később ezekből jött létre 1859-ben egyesített mai Románia, jobban mondva Oláhország. *Elfeledte*, hogy irodalmát és tudományos életének alapját is, Erdélyből kivándorolt székelyek és románok, névszerint: Sinkay, Major, Lázár és Klein vetették meg.

Így fest a mindenfelé rosszindulattal hirdetett: Magyar zsarnokság, elnyomatás és barbárság; nincs Schweizon kívül egy második ország, melyben a nemzetiségekkel szemben az engedékenység és gyöngédség annyira kifejlődve lett volna, mint Magyarországon. Sajnos, nemzetiségeink – gonosz sugallatok folytán, – nem honorálták kellően előzékenységünket, sőt tüntetőleg vonakodtak a magyar nyelvet megtanulni. Igazán jellemző, de bosszantó is, hogy míg a nemzetiségi propaganda hatása alatt élő nép, még vegyes lakosságú helységeekben se tanulja egy életen át meg nyelvünket, addig az alacsony kultúrájának hirdetett orosz foglyok, egy-két év alatt már magyarul beszélnek.

Pedig állítom, ki nemcsak az áldott magyar népet, hanem a nemzetiségeket is – nem hírlapokból, mint legtöbben, hanem az életből ismerem, hogy nemzetiségeink általánosságban jóindulatúak és nem is idegenkednének a magyar nyelvtől s a nemzeti egység gondolatától, ha professzionátus s a kormányok gyengesége folytán megtűrt vezetőik állandó izgatásban nem tartanák őket.

Gondoskodni kell tehát arról, hogy nemzetiségeink, aa államellenes tendenciával működő vezetők befolyása alól megszabaduljanak s ne engedje a kormány, hogy a nép lelkivilága, felbérelt és abból élő bujtogatók által megmételeyeztessék, mert a világháború is eléggé beigazolta, hogy nekünk, kik századokon át jóban és rosszban osztozó gyer-

mekei voltunk és vagyunk hazánknak, a magyar szent korona védelme alatt, továbbra is – és örökre – együtt: „itt élünk, halnunk kell”.

A középiskolák reformja már nagyon szükséges; sok felesleges anyaggal, különösen a kihalt görög és latin nyelvvel, melyeknek végleges kiküszöbölését, Józan ésszel és elfogulatlanul csak helyeselni lehet, ne terheljük a növendékeket; neveljük őket a gyakorlati életnek, adjunk alkalmat az önállóság, egyéni karakter és kötelességtudás kifejlődésére.

Végül fokozott mértékben kell ápolni a nemzeti szellemet és nemzeti hagyományokat, mert a megalkuvást nem ismerő nemzeti érzés az, mely alapját képezi megmaradásunknak és fejlődésünknek; ez az az erő, mely elsöpri útjából azokat a világboldogító kozmopolita eszméket, melyek ezideig is, különösen felső iskoláinkban, egy *beteges irodalmi* irányzat révén belopóztak a lelkekbe, megmértelyezték a hazafias érzést s a nemzeti hagyományok iránti lelkesedést.

Egységes naptár

A vallási és iskoláztatási kérdésekkel kapcsolatosan, – talán még előbb – rendezendő a naptár, illetve a Juliánum- s a Gergely-naptár egyesítésének kérdése is, mely közgazdasági fontossága mellett, egy kapoccsal több volna, miáltal az elszakadásnak kitett egyházakat a Nemzet testéhez fűzni lehetne; nem is szólva arról, hogy már az 1596. évi 45. törvénycikk, ezer aranyforint büntetése alatt tiltotta az idegen naptár nyomását és használatát; természetesen az idegen alatt, a Juliánum-kalendáriumot értette.

A különféle sulyok terhe alatt nyögő társadalom nem bírja el *vagyoni visszaesés nélkül*, a több vallásfelekezet különböző időben tartott ünnepeinek megtartását, úgy a munka, mint a felügyelet tekintetében.

A zsidó és mohamedán vallásról e tekintetben nem lehet szó. mert nem keresztyén alapon áll, nemzeti ügyünket nem veszélyezteti s ünnepei se esnek össze; de polgári időszámítása, a *Gergely-féle* naptár szerint történik; a görögkatholikusoknál és görögkeletieknél azonban, ez is a Julián-naptár szerint van vezetve.

A Julián-féle naptárt, úgy a görögkatholikusok, mint a görögkeleti nemzetiségeink, tisztán *nemzetiségi*, nem pedig dogmatikus szempontból tartják fenn, ami abból is kitűnik, hogy a görögkatholikus egyház, bár a Pápa fenhatósága alatt áll, s csak liturgia nyelve és cerimónia» léja tekintetében különbözik a római katolikus vallástól, mégis a Julián-féle naptárt használja. Az örménykatholikusok is, kik jó magyarok s nemzetiségi aspirációkkal nem bírnak, kivétel nélkül a Gergely-naptárt használják; legújabbán a *magyar görögkatholikus* egyház püspökei is elrendelték a Gergely-naptárnak általános használatát, s

így a Julián-féle naptár használata, csak a görögkatholikus és görögkeleti nemzetiségeinknél maradt meg.

Bulgária, egy tisztán ortodox egyházhoz tartozik s Rómával semmiféle vallási közösségben nincsen, ennek dacára, legújabb időben a polgári életbe a Gergely-naptárt vezette be az egész országba, mint hivatalos időszámítást. Ugyanezt tették legújabban a törökök is, kiknek ezideig, Mohamednek 622-ben Kr. u. Mekkából Medinába való menekülésének éve és napja a *Hegyra* képezte a polgári időszámításuk alapját, sőt legújabban, már Oroszországban is a Gergely-naptár behozatalát tervezik.

Bár jól tudjuk, hogy *görögkatholikus és görögkeleti* vallású *nemzetiségeink*, tisztán azért tartják a Julián-féle naptárt fenn, hogy nemzetiségi külön állásuk demonstrálása által, a magyar testhez való közeledést meggátolják,; még se tettünk lépéseket arra nézve, hogy ez a *közgazdasági és nemzeti* szempontból káros jelenség megszűnjön.

A polgári időszámításnak tehát, semmi köze a vallási dogmákhoz, s így *a naptár egyesítést az egész vonalon, törvényhozásilag kell rendezni.*

Azok, akik ennek ellenkezőjét állítják és az egységes naptár ellen küzdenek, csak nemzetiségi szepárisztikus törekvéseiknek akarnak érvényt szerezni, az állami és *nemzeti egység rovására.*

Olyan vegyes lakosságú országban, mint Magyarország, vallási dogmákat nem sértő, általános és nemzeti szempontból különösen üdvös intézkedést, mint az egységes naptár behozatalát, nem nélkülözhetünk még akkor sem, ha az bizonyos tekintetben: a vallási dogmákat érintené is.

Tudomány, irodalom és művészet

Ha körültekintünk a tudomány, irodalom és művészet berkeiben, sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy az igazi *magyar nemzeti jelleg* mindezekben nincs úgy felkarolva és kidomborítva, mint ahogy nemzeti érdekeink azt megkívánnák.

Sokan, okát ennek abban látják, hogy hiányzik nálunk az igazi magyar *közszellem*, mely a magyar társadalom minden rétegét áthatva, megfelelő hangulatot tudna teremteni a lelkekben.

A magyar nemzeti szellem és irodalom evolúciója, mely részben már a 17-ik, különösen a 18-ik században s a 19-ik század első felében, a lelkeket a közélet minden megnyilvánulásában magával ragadta, melynek tüze az abszolutizmus gyászos korszakában is, a hazafiasság hamuja alatt sziporkált, a kiegyezés utáni pártharcok fülledt légkörében elposványosodott s *nemzeti jellegét elhagyva*: a színtelenség és a nemzetköziség selejtes vizére irányította csolnakát ahelyett, hogy a *nemzeti ideálok* és magyar közszellem vesztatüzét ápolta volna.

Tudomány

A tudományos irodalom, mely jellegénél fogva a nemzetköziség légkörében is mozog, nem hanyagolhatja el annak az iránynak támogatását sem, mely a magyar és nemzet speciális érdekeivel szoros kapcsolatban áll.

E tekintetben tudományos irodalmunk, a tudományos akadémiának hatása alatt, igyekezett – családias jellege mellett is hivatásának megfelelni; de még *sok tenni való maradt fenn*, a jövő munkálkodás számára, hogy a nemzet iránti kötelességének eleget tegyen.

Bár a nehéz küzdelmekben letűnt századok, nem kedveztek a tudományos élet és készültség megalapozására, mindazonáltal *Anonymus*-tól kezdve, kiváló elmék tűntek fel a tudomány mezején, kik közül nem egynek nevét örökítették meg a külföldi irodalom annalasei is.

Ilyenek voltak pl. Sajnovits, Budenz s az ázsiai nagy kutató *Körösi Csorna Sándor*, kinek emlékét, az angolok aligha jobban meg nem őrzik, mint saját nemzete. Bolyai Farkas matematikus elmélete, még most is alapját képezi külföldön is, a felső mennyiségtan fejlődésének.

A Kant, Hegel, Schopenhauer, Voltaire, Rousseau s más nagynevű külföldi filozófus, enciklopedista és pedagógus tanainak hatása alatt felnőtt s az ezekhez csatlakozó szaktudásokból álló kiváló tudományos gárdánk, kiknek soraiba látjuk: Toldyt, Gregust, Horváthot, Salamont, Csengeryt, Pulszkyt, Hunfalvyt, Kármánt stb. s az újabb nemzedék kitűnőségeit: büszkeségei lehetnének bármely nemzetnek.

De voltak feltalálók is; hiszen a magyar faj sokoldalú tehetséggel van megáldva, csak alkalom és támogatás kell ahhoz, hogy ezek a tehetségek kifejlődhessenek és érvényesülhessenek.

Ezen irányban is, az illetékes körökre – nézetem szerint – nagy hivatás vár, mert nemcsak az absztrakt tudományt, irodalmat és művészetet kell istápolni, hanem azokat a gyakorlati nagy elméket is, kik az emberiséget a felvilágosodás és fejlődés terén, mérföldes lépésekkel viszik előre a technika és kémia igénybevételével. Ott van például *Semmelweis*, az infekció elhárítására irányuló tudományos kutatásaival és *találmányával*: örök időkre kiérdemelte az emberiségnek, különösen a női nemnek háliját. *Kempelen*, kinek nevét alig ismerjük, pedig előbb találta fel és vette használatba a víz gőzerejét vontatási célokra, mint Fulton, Watt vagy Stephenson; ő volt a legendás sokkózógép feltalálója is, mely tudvalevőleg még a nagy Napóleont is megverte.

A székely Bodor, ki a marosvásárhelyi zenélőkutató készítette, melyet mikor elrontott a világ egyetlen me-

chanikusa sem tudott megigazítani: elzüllött, sőt börtönben végezte életét, pedig támogatás és helyes irányítás mellett mivé fejlődhetett és mivel ajándékozhatta volna meg az emberiséget ez a vad zseni? De magyar ember volt, bár neve az ismeretlenség homályában rejtőzik, az oly híressé vált Zeppelin-léhajó konstruktora is. Azt is tudjuk, hogy a gyújtót Irinyi nevezetű fedezte fel. Ilyen nagy tehetség és feltaláló sok volt, sőt van most is, kik támogatás hiányában elzülленnek; pedig sok áldásos munka létesülhetne általuk, melyek befolyással volnának nemcsak az emberiség haladására, hanem *tudományos fejlődésére is*. Fejér vármegyében egy paraszt, füvekkel gyógyította a veszettséget, még biztosabban, mint Pasteur s midőn az orvosok ezért őt mint kuruzslót bevádolták, az illető magával temette el örökre titkát. Ugyanezt tette egy gömörmezei paraszt is, ki a legveszedelmesebb és gyógyíthatatlannak vélt női bajokat, füvekkel meggyógyított stb.

Támogatni kell tehát a *nemzeti irányú* tudományos irodalmat, de támogatni kell a *gyakorlati* tudományok és kutatásokkal foglalkozókat is, kik több igényt tarthatnak erre, mint a *Szekfü-féle* emberek, kik *vétkes könnyelműséggel* rontanak a nemzet legdrágább eszményeinek, féltve őrzött kegyeletének és sárral kenik be azokat a helyett, hogy behintnék, a *nemzeti kegyelet* aranyporával.

A tudományos irodalom működése, hatást gyakorol az irodalom többi ágára is s így együttesen hivatva vannak létrehozni egy olyan nemzeti irányú közszellemet, mely a közélet minden vonatkozásában feltalálható legyen. *Mátyás* király idejében, a magyar tudományos élet híres volt egész Európában. Hiszem, hogy az a láng, mely egykor Budavárormáról világította be Európaszerte a lelkeket, jövőben is éreztetni fogja hatását s a magyar tudományos élet elfoglalja Európában azt a helyet, mely őt megilleti.

Irodalom

A tudományos irodalommal, úgyszólván karöltve életrekelt s a nemes ideálok és hazafias érzés emlőin évszázadokon át oly szépen nagygyá nőtt irodalmunk és speciel költészetünk, újabb időben *hátat fordított* annak az iránynak, melyet olyan kiváló szellemek, mint Zrínyi, a költő, Kazinczy, Kölcsey, Kisfaludy, Tompa, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Vas Gereben, Jósika Miklós, Jókai, Mikszáth, Eötvös Károly, Madách stb. vetették meg alapját és átcsapott a hazafias érzés nélküli, pórias és frivol költészet ingoványos talajára, ahonnan gyakran sárral dobálja meg azokat az idealistákat, kik az eszmék és hazafias célokat szolgálni merészkednek.

Ha már igaz, hogy minden kor és idő megszüli a maga emberét, akkor igaz az is, hogy minden kor megszüli az ízlését is, mely aztán a közélet minden vonatkozásában megnyilvánul.

Az irodalomban, a realizmus hatása alatt beállott ízlésfordulat, nem mától holnapig, hanem évtizedeken át végezte romboló munkáját s bár éreztük, láttuk és tudtuk, hogy ennek hatása *nemzeti individualitásunk* szempontjából veszedelmet rejt magában, nem emelték fel, hathatósan tiltó szavukat azok a tényezők, melyek hivatva lettek volna s hivatva volnának most is, a piszkos áradat továbbterjedését meggátolni.

A brettlízárargonban született mocsárvirágtól, a magát lyrának nevező, sőt a hazafiasságot és hagyományokat kigúnyoló kínverselésig, nevetve és bosszankodva szedtük magunkba a poézisnek ezeket a torzszülött termékeit, melyek végre is, megrontották ízlésünket, nyelvünket, költészetünk nemes, ideális hangját és irányát.

Ugyanezt lehet nagyjában mondani a *hírlapirodalomról* is, mely mint egyike a világhatalom szerveinek, nagy hivatást tölt be.

A sajtó Széchenyi, Kossuth, Kemény Zsigmond és későbbi kiváló társai kezében, a tiszta hazafiasság és esz-

ménység szolgálatában állva, felemelte a lelkeket, s az azokban égő nemzeti érzés tüzét, kialudni nem engedte.

Bár sajtónk elevensége, leleményessége és élelmessége révén Európában az elsők közé tartozik, sok olyan hibával és betegséggel bír, melyeket politikusok és hírlapírók egyaránt elismernek, de melyek gyökeres orvoslásához nem kezdenek, mert mindenki fél, hogy a gesztenye kikaparásával megégeti kezét.

Pedig, ennek a tisztulási folyamatnak is be kell következnie; hiszen közéletünk vezetése, úgy szólva a sajtó kezében van, s így ő van hivatva arra is, hogy nagy hatalmánál fogva, a magyar nemzeti és faji érzéstől áthatva: politikai, társadalmi, közgazdasági és erkölcsi téren, egy revellációt előkészítsen és támogasson.

Azok a kitűnő, sőt önfeláldozó írók, kiket találóan a „nemzet munkásainak” neveznek, kik Rákosi Jenő vezetése mellett, egy előkelő és tiszteleltre méltó gárdát képeznek, gondoskodni fognak, mert saját érdekük is ezt parancsolja, hogy azok a *beteges kinövések*, melyek részben hivatásos, részben *nem hivatásos* újságírók kezei révén jöttek és jönnek létre s melyek az előkelő, hazafias és magas színvonalon álló sajtót – lépten-nyomon – mint árnyék követik: végleg eltűnjenek.

A sajtóakadémiának létesítése; továbbá bírói jogkörrel felruházandó sajtó zsűri, vagy bíróságnak felállítása, nézetem szerint elvégezhetné a tisztulási folyamatot; miáltal sajtónk is megújhódva: a nemzeti szellem ápolását, erkölcsi és anyagi haladásunkat intenzívebben támogatná.

Nem kutatom, nem keresem, irodalomterén a visszaesés okait; úgy is mindenki sejti, mindenki érzi, hogy melyik irányból fúj az a hideg szél, mely a hazafiasság és nemes ideálok légkörében kinyílt rózsákat, az *anyagiaság* és *kozmpolitizmus* fagyával elperzselte.

Úgy érzem, hogy a háború viharja, mely a vén Európán és a mi testünkön is végig tombolt, megtisztította, ha bár csak részben is, miaznántól a levegőt, s örömmel szem-

lelem, a vérrel öntözött anyaföldből, már eddig is kisarjadzott *nemes és hazafias érzések költészetét*.

Az ideáлизmus és materializmus harcában győztesnek az marad, melyik fél a lelkeket inkább magához tudja kötni. Az anyagiasság, az érzéki világunkat tartja hatalmában; az eszmények azonban, lelkünkkel állanak közösségben. Lehet, hogy ideig-óráig az anyagiasság kerekedik felül, amit már eddig is tapasztaltunk, de végeredményben, a lélekkel párosult ideáлизmusnak kell győznie. Ez a tudat az, mely felbátoríthat bennünket is arra, hogy ne csak reméljük, hanem higgyük is, hogy az a *visszaesés*, melyben költészetünk a réalizmus befolyása és túltengése folytán ez idő szerint is még leledzik, megszűnni fog s *ismét elfoglalja helyét, az eszmények szolgálatában álló hazafias és nemes költészet, mely irányítsa és vezesse a nemzetet, a megújulás virágos utain*.

Zene

A zene, mint a lélek megnyilatkozása, leghűségesebb kísérője az egyénnek, melyben kifejezi örömét, bánatát s mindazokat az érzéseit, melyek lelkében megteremnek. De nem csak kifejezője lelki világunknak, hanem a leg-erősebb eszköz is, mely a lélekre befolyást gyakorolni tud; ezért az emberiség kultúrtörténetében, nagy szerepet játszott és játszani fog mindig.

Nálunk is, a zeneköltészet karöltve járt és jár kultúránk és irodalmunk fejlődésével; ő volt egyike azon szerveknek, mely a legviharosabb századokban is leginkább ápolta, a nemzeti hagyományokat, *a hazafias szellemet* és érzelmeket.

Az igricek és vándorhegedősök legkiválóbbja Tinódy, bebarangolva az ellenségtől feldúlt országot, dalban örökítette meg a hősök emlékét, vitézi tetteiket, dalban buzdította küzdelemre és hazafiaságra a csüggedő lelkeket.

Ugyan így tett Nyizsnyai is, ki az elnyomatás korszakában, dalban sírta el a Magyar nemzet szenvedéseit,

dalban ostromozta ellenségeink bűneit s dalban öntött u.i reményeket azok szívében, kik reményt veszítve, csüggedő ajkakkal félreálltak. S amíg énekelve, a fájdalom és a hazafias bánat szülte könnyeit pengető gitárjára hullatta: azalatt felragyogott a 67-iki kiegyezéssel az ég keleti peremén a nap, s bearanyozta sugaraival: az újra szabad és függetlenné lett Magyar nemzetet.

A Bóka kesergők, melyek magukban hordták a nemzet bánatos és borongós hangulatát, még most is megrázzák lelkünket, s alig marad szem szárazon, mikor a mélabús tároगतó elsírja Czinka Panna és Káldy bánatos nótáit.

Azok a népdal termékek, melyeket jórésztben cigányaink játszanak, kiknek nem kis részük van a nemzeti hagyományok és nemzeti érzések ápolásában, a néplélek virágai, melyek magukba zárják: a hazafiságot, szerelmet, örömet és bánatot.

Liszt Ferenc, magyar születése dacára, a külföldi zene hatása alatt, eleinte hátat fordított a magyar zenének. Később rájött tévedésére s hogy expiálja a nemzete ellen elkövetett hibáját, megvetette alapját *a magyar zenei tudománynak*, s híres rapszodiájával, ismertté tette külföld előtt a magyar zenét és annak szépségét.

Erkel Ferenc, a magyar zenét tovább fejlesztette s már dalművekbe is foglalta. Így jött létre a Bánkbán és Ilunyady László dalmű, melyeket a külföld is előnyösen ismer.

Reményi Ede is, egyike volt azoknak az úttörőknek, kik a magyar dalnak megismerésén fáradoztak. Sokat utazott, s utazásai közben a „Repülj fecském”-mel a magyar dalt a külföld előtt is kedvelté tette.

Zeneirodalmunknak, ily módon hatalmas gárdája keletkezett, nem is szólva az osztrákká vedlett Heidinról, a „Gotterhalte” világhírű szerzőjéről; melynek tagjai, költőinkkel karöltve, igaz lelkesedéssel ápolták és terjesztették, a magyar zenei kultúrát és nemzeti szellemet.

Hogy milyen befolyással volt a magyar nép élet és magyar zenekultusza a nép széles rétegeire, mutatja az, hogy Budapest, mely a 70-es években, úgyszólván még a

német kultúrában és nyelvben fürdött, amint feltűnt Blaháné a nemzet csalogánya, partnerével Tamásyval, kik Szigligety, Tóth Ede s mások népszínműveiben, a magyar népeletet a maga tisztaságában és fenségében mutatták be, megittasodva a lelkek a magyar zenę fenségétől: hamarosan a magyar szó és dal lett divatos, kunyhókban és kastélyokban, s a magyar dal meghódította szívét még azoknak is, kik nem magyarnak születtek. Oh, mert a magyar zene tobzódva csapong érzelmeink világa felett; hol mint tomboló vihar száguld, végigseperve és zúzva mindent, hol mint a virágok illatától telített reggeli szellő, reményt és boldogságot susog füleinkbe, hol pedig sir és kesereg, mint a megcsalt leány édesanyja sírján. A magyar daltói megittasodva írta Vörösmarty a „Hegedű” című bűbajos költeményét, melyben mondja:

„Hallod, hallod a hegedüt, amint sir és kesereg,
Négy kis húrban annyi érzés, nem is tudom, hogy fér meg”.

Mint minden téren, úgy itt is, néhány évtized alatt beállott a visszaesés. A népelet és népdal kultusza eltűnt s helyét elfoglalta a frivol, selejtes, léha operett, orfeum, kabaré s mindazok a kétes helyek, melyek a magyar szellem rovására, bálványt emeltek a kozmopolitizmusnak, *pénznek és erkölcstelenségnek*.

Hogyan várhatjuk hát, hogy az igazi magyar nemzeti szellem ilyen viszonyok közt kifejlődjék? Némán tűrjük, sőt támogatjuk a nemzeti szellem elleni merényleteket; valóságos letargia vett erőt rajtunk, melynek bódító hatása alól nem tudunk szabadulni, jóllehet tudjuk, hogy kultúránk, nyelvünk és nemzeti szellemünk veszedelemben van. De hiszem, hogy előbb-utóbb *megcsömörlik* ezektől, a petyhüdt idegekre ható szélsőségektől, az a magyar társadalom, mely lelkesülni tud a szép, nemes és jó iránt; s ismét templomot emel a magyar műzsának és magyar érzésnek, hogy együttesen elősegítsék azt a törekvést, melynek célja: a *magyar kultúra, magyar szellem* s ezek révén is: *az egységes Magyarnemzet megteremtése*.

Képzőművészet

Nincs az a kultúrnemzet, mely ne törekedne arra, hogy az irodalom mellett, a képzőművészetbe is be ne vigye a nemzeti szellemet. Mentől magasabban áll egy nemzet a kultúra létráján, annál fejlettebb a képzőművészete is.

A mi képzőművészetünk újabb keletű, mert a múlt századok viharai, nem voltak alkalmasak ennek fejlesztésére.

A) A magyar *festészet*, mely a *cinquecento* nagy mestereinek iskolájából sarjadt, ha nem is ajándékozta meg a Nemzetet egy Michel Angelóval, Rafaellel, Murillóval, Coreggióval, Veronéssel, Boticellivel, Tiziánnal, Tintorettoval, Rubenssel stb., de produkált olyan művészeket – még nehéz politikai viszonyok közt is, – mint p. o. Mátyokit, Kupeczkyt, Loczot, Thánt, Munkácsyt, Barabást, Zichyt s a fiatalabb generáció sok *kiváló* és világszerte ismert tagját, kik közül többet: Holbein, Van-Dyck, – a magyarból lett idegen – Dürer, Lembach, Kaulbach, Corot stb. *kiváló* művészekkel, egysorban említeni lehet.

Mindamellet, egy *speciális magyar festészeti iskola, magyar festészeti karakter* nem fejlődött ki, jólehet, festőink nagy része, kisebb-nagyobb mértékben megpróbálta, a magyar népelet motívumait is feldolgozni. Pedig az olasz, spanyol, holland stb. iskola mellett, megférhetne egy *speciális magyar iskola* is, mely karöltve a kultúra többi tényezőivel, elősegítse *a magyar nemzeti eszme fejlődését*.

Magyar festészeti karakter ugyan nem jött létre, hanem az enervált társadalom egy része ízlésének megfelelően, életre kelt a klasszikus festészet kigúnyolása, s a művész perverzitás megszülte: a szeceszionisták, kubikusok, impresszionisták és futuristák gárdáját, kik az ízléstelenségre és a minden hiányt kiegészítő fantáziára számítva, csekély tudással, igyekeztek a közfigyelmet magukra terelni, hogy így érvényesülhessenek, az igazi festőművészet kárára.

B) *A szobrászatnak*, soha se volt akkora tere, mint a festészetnek, hogy egy nemzeti karaktert létesíthessen; mindazonáltal több eredményt mutathat fel, jólehet többet

érhetne el a magyar ornamentika, népviselet és egyéb magyaros *vonások* kifejlesztése tekintetében.

Első nagyobb szobrászunk Kolozsvári Kis István után, Izsó Miklós volt, ki hivatva lett volna a szobrászatba vinni a magyar stílust. A „Búsuló juhásza”, megnyilatkozása volt a magyar léleknek: de fájdalom, elvesztettük őt, mielőtt szárnyait kibonthatta volna.

Az ifjú szobrász generációnak több kiváló, sőt nagystílu tagja van, anélkül, hogy egyik is egy határozott magyaros irányt követne. A korán elhunyt Fádrusz Jánosban úgy vélem, azt veszítettük el, ki hivatva *lett* volna Izsó nyomdokait követni: a „Mátyás király” és „Mária Therezia” gyönyörű szobrai, legalább erre a szép, de letört reményre engednek következtetni.

Újabbban, némi változás érezhető e tekintetben is, a mennyiben a sok Kossuth-szobor, az aradi vértanuk, a budai honvéd szobor, Andrassy, Széchenyi, Eötvös, Arany, Vörösmarty, Petőfy s más kisebb szobrok, már legalább a magyaros ruházati s népies motívumok feldolgozásával tűnnek ki, ami reményt nyújt arra, hogy az intéző körök érdeklődése mellett, mégis sikerülni fog, szobrászaink által egy magyaros irány kifejlődését a nemzeti szellem javára létrehozni.

C) így vagyunk, sőt rosszabbul az *építkezés* terén, jóllehet, itt legtöbb alkalom kínálkozik, egy magyar építészeti stíl meghonosítására.

De építészeink, nemcsak nem törekszenek a magyaros motívumok felhasználásával, egy magyar irányú építkezési stíl megteremtésére, hanem valósággal elősegítik, hogy a klasszikus építkezés háttérbe szorításával, az ízléstelenség tobzódjék s minden utcasarokról öltögesse nyelvét a szerencsétlen szemlélő felé.

Elmondhatjuk, hogy az építészet terén, ízléstelenség és stílszerűtlenség tekintetében, a magyar építészek vezetnek. Természetesen, nem lehet e helyen szó Steindlról, Ybl Miklósról, Hensselmannról, Hauszmannról, Schulekról s még néhány más klasszikus építésünkről, kik a gótika, barakk és reneszánsz terén örökbecsű alkotásokat hagy-

tak hátra, hanem azokról, kik a spekuláció és furcsaságok létrehozásában, egymást túl licitáló igyekezetükben, a fővárosban és vidéken oly sok ízléstelen középületet és bérházat építettek, s melyek közül legújabbán, a fővárosnak 15 milliójába kerülő cikk-cakkos monstrum, Gellért-fürdője kér magának helyet, az építészeti szörnyszülöttek bizarr társaságában.

Pedig, ezen a téren is volt egy nagy látókörű és magyar érzelmű elme, kinek, mint minden úttörőnek, a hátlátlanság, lekicsinylés, méltatlanság és egyéb lelki gyötrelmekből bőségesen kijutott azért, hogy az építészet terén megalkotni igyekezett, a magyar ornamentikák felhasználásával, az asszír, bizánc és egyéb motívumokból a magyar stílt: mely ha méltó követőkre talál és rosszindulatú profán ellentörekvésekkel megbirkózni tud, talán végleg polgárjogot nyer s egy olyan építkezési iránynak veti meg az alapját, melynek szépségét, Ízlését, nemes voltát, praktikus beosztási rendszerét és magyaros jellegét, a külföld is elismeri és utánozza. *Lechner Ödön* volt ez az úttörő, ez a zseni, aki bár gazdag lehetett volna, szegényen halt meg, mert kora nem érthette meg; s róla igazán el lehet mondani, hogy „senki sem lehet próféta saját hazájában”.

A társadalom

A társadalom az a szerv, mely nemcsak most viseli a háború terheit, hanem békekötés után is, reá vár a legnehezebb feladat: a romok elhordása, a sebek gyógyítása s az új Magyarország fenséges épületének kiépítése.

Nem lehet céлом, hogy e helyen a társadalmi kérdések *mindenikével* és *behatóan* foglalkozzam; de tekintve a társadalmi élet izzó kohójába, egynehány olyan kérdésre szorítkozom, melyeket részben a háborús helyzet teremtett s így a jövőre nézve, nemzeti érdekeink szempontjából, várnak megoldásra. Ezen kérdések közt is vannak olyanok, melyek *sürgős* természetűek s ezek megoldását, még a háború alatt kell elvégeznünk; de vannak olyanok is, melyek bár fontosak, megoldásuk a háború utáni békekorszakra marad.

Gyermek és házasság

A gyermekkérdés az, mely részben a nemzet számbeli megerősödését és expánzivitását, részben a **háborúval** kapcsolatosan, a társadalom békéjét is érinti; miért is, ennek rendezése, részben a háború befejezése előtt eszközlendő, hogy sok kellemetlenségnek és nemzeti veszteségnek eleje vételessék.

Tudjuk, hogy az ország egyes részében, az orosz és román *betörések* alatt, úgyszintén az egész ország területén, a munkára kiadott *hadifoglyok* révén, sok ezerre megy azoknak, részben már megszületett, részben ezután születendő olyan gyermekeknek száma, kik a háborús állapot kényszere alatt, *törvényes ágyon* kívüli érintkezésből származtak; hol erőszak, hol a férj huzamos távolléte folytán.

A társadalom és sok ezer család békéje áll a feldúlás előtt, melynek szereplői a hazatérő férfiak lesznek, kik részben elváltat, amit máris a válóperek nagy száma igazol; részben, amint eddig is láttuk, a büntető törvényekbe ütköző cselekedetet fognak produkálni.

Kell tehát, hogy a törvényhozás *legsürgősebben foglalkozzék ezzel a kérdéssel* s igyekezzék oda hatni, hogy ez a veszedelem, minél kevesebb nyom hátrahagyásával vonuljon el az ország és társadalom felett.

Franciaországban már kimondották, hogy a háború folyamán törvényes ágyon kívül született és a férj által el nem ismert gyermekek, a *nemzet gyermekeinek tekintendők* s államilag neveltetendők.

A francia közvélemény túltette magát, az etikai szempontokon, mert belátta, hogy rendkívüli viszonyok, rendkívüli elbírálás alá jönnek. Ellenséges, sőt saját katonáinak is, a nőnemmel szemben tanúsított erőszakos fellépése, a háború légköre által szült erkölcsi meglazulás, s a természeti ösztönök előtörésének következményei, bár sok sebet ejtettek, nyugodt megfontolással kell őket mérlegelnünk. Nem szabad elfelednünk, hogy az emberi nem fentartási ösztönének, amint azt ebben a háborúban is észleltük, olyan megnyilatkozásai vannak, melyeket az általános társadalmi morál paragrafusai alapján elbírálni nem lehet; mert ezek, eltekintve a már jelzett körülményektől, a háború, vagy epidémiák által okozott emberi veszteségeket, rendkívüli eszközökkel *ösztönszerűleg* is pótolni igyekeznek.

Sajnos, hogy nálunk a hivatalos körök még *nem tartották érdemesnek*, ezzel a fontos kérdéssel foglalkozni; pedig foglalkoznunk kell, nemcsak az elmondott okok miatt, hanem azért is, hogy *sok ezer honpolgárt* a nemzet részére *megmentsünk*, mert ha valaha, úgy most, szent igének vehető Széchenyi azon mondása, hogy: „Oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni”.

E végből, *sürgősen kimondandó*, hogy katonai szolgálatot teljesített férj távollétében, vagy az ellenség be-

törése, esetleg katonai átvonulások idején, kényszer-körülmények közt fogamzott s *törvényes ágyon kívül született* gyermek, mennyiben a *férj el nem ismerné*, a *Nemzet gyermekének tekintendő* s valamelyik állami leleńczában helyezendő. Az ilyen gyermek, a *férj nevét viseli*, de a férj vagyonára öröklési igényt nem tarthat; ellenben az anyai vagyomból, törvényeink értelmében, az esetleges törvényes gyermekekkel, egyenlő arányban örököl. Továbbá, kimondandó, hogy ilyen esetek *válóókot nem képeznek*, a férj által a feleség ezen ballépéseért, a házból *el nem távolítható s rossz bánásmódban nem részesíthető*.

Ezeket, vagy ezekhez hasonló törvényes intézkedéseket addig kell tennünk, míg a katonák a harcterről, vagy hadifogságból haza nem jönnek s ezen intézkedés nekik még a harctéren, vagy hadifogságban tudomásukra hozandók. De kihirdetendők a helységekben is, hogy akár akaratával, vagy akaratán kívül bűnbe esett nő, ne féljen a következményektől s esetleg ne pusztítsa el gyermekét.

Sürgősek ezek az intézkedések azért is, hogy idő legyen megfelelő *lelenházak felállítására*.

Ilyen humánus és szigorú intézkedések mellett, a rendkívüli helyzet megismerése után, a férj is, inkább megnyugszik; *sőt mérlegelve a helyzetet, megbocsát feleségének*; esetleg a gyermekeket is elismeri.

A *nemzet és magyar faj szaporodása szempontjából*, melyre háború után évtizedekig nagy szükség lesz, rendezendő az egyéb természetű *törvénytelen gyermekek ügye is*.

A nagy férfiveszteségek folytán, a férjhezmenetelre alkalmas *nők oly sokan lesznek*, hogy a legjobb akaratuk mellett *se mehetnek férjhez*. Természetes, hogy az *erkölcsök is* inkább elromlanak s a törvénytelen gyermekek száma nagyban megszorodik, hacsak a nemzetpusztító s bűnös könnyelműséggel ezideig is megtúrt *gyermekelhajtásoknak*, nem akarunk az eddiginél is nagyobb teret biztosítani.

Kimondandónak tartom tehát, hogy a törvénytelen

gyermek az anyakönyvben, annak a férfinak írassék nevére, kit az anya, a született törvénytelen gyermek apjának nevez meg, még az esetben is, ha az illető férfi a gyermeket magáénak nem ismerné el, de az anya a viszony létezését, a körülményekhez képest, beigazolni tudja.

Ilyen esetekben, a törvénytelen gyermeket örökösödési jog, az állítólagos apja vagyonából nem illeti meg; a bíróság által megállapított esetleges tartás- és neveltetési díjon kívül.

Ha az anya, az apaságot beigazolni nem tudja, az esetben is joga van gyermeke részére, a gyermek anyai nagyapjának nevét beíratni, hogy apai és anyai nevekkal bírjon. Olyan esetekben, mikor az apa a törvénytelen gyermeket magáénak ismeri el, még ha más nővel is él törvényes házasságban, a gyermek, az apai vagyon feléből törvényes örökösödési joggal bírjon. Természetesen, az ilyen törvénytelen gyermek az atyja nevét, előnevét a rangon kívül, mely felségjogot képez, egyéb jogait is örökli. Ne legyen a gyermek játékszer, teher, vagy éppen istencsapása, hanem a szerelem hímporával megaranyozott frigy édes gyümölcse, ki áldást hoz a szülőkre és hazára egyaránt.

Végül novelláris úton, törlendő úgy a keresztlevélből, mint az anyakönyvből, a törvényes házasságból születés megjelölése, hogy ily módon a törvénytelen gyermekek a többiektől megkülömbözve és egész életükre megbélyegezve ne legyenek. Ezen rovatba, az anya által bementett vezetéknev írandó be.

Az ilyen rendezésnek, nemzeti, erkölcsi és szociális szempontból végtelen jó hatása lenne. Nemzeti szempontból azért, hogy ezáltal a gyermekelhajtások redukálódnának, s így az ország lélekszáma nagyban emelkedne. Morális és szociális szempontból pedig azért, hogy nem kisérné a törvénytelen gyermeket egész életén át, a fattyugyermek lealázó elnevezésnek átka, hanem sok jóra való polgárral szaporodna a nemzet és sok proletár és elzüllött existenciától menekülne a társadalom.

Nem csak a civilizáció terjedése, hanem a súlyos megélhetési viszonyok is, magukkal hozzák a nőszülésektől,

különösen a *szaporodástól való tartózkodást*. De látjuk ezen tünetet a nőknél is, kik inkább aggszüzek maradnak, sem hogy a családalapítás terheit magukra vegyék.

Hogy a háború veszteségeit lehetőleg pótoljuk ezen a téren is, olyan intézkedéseket kell tennünk, melyek úgy a *családalapítást*, mint a szaporodást *elősegítsék*. E végből, nem szabad még a *megtorló intézkedésektől se visszariadnánk*, ne hogy a *magyar faji szaporodás elmaradásával*, olyan nem óhajtott elemek tóduljanak be, melyek a nemzet egységére, az ország jólétére és erejére, károsan folynak be.

E végből kimondandó, hogy *nyugalmozott*, vagy *kegydíjas özvegyek nyugdíjukat*, vagy *kegydíjukat megtartják*, ha a háborúban résztvett súlyos, de szervileg a jövő nemzedékre nem veszélyes *rokkanthoz* mennek férjhez; sőt nyug- és kegydíjuknak *fele akkor is meghagyatik*, ha *nem rokkant*, de a háborúban magát *kitüntetett* férfiúhoz mennek férjhez.

Olyanok, kik nagyobb fokú hadirokkantaknak nejei lesznek, a rokkantak járulékainak felét, esetleg az egész járulékot kapják, ápolási díj címén. Természetesen, ebben az esetben a válás, vagy külön élés, a *kedvezmény megszűnését* vonná maga után. Ugyancsak *segélypénzt kapnának azok a kiskorú gyermekek is, kik a hadirokkantak házasságából születtek.* Tekintve, hogy háború után a magyar-elem az állandó hadseregben, remélhetőleg nagyobb mértékben lesz alkalmazva mint eddig, nehogy ép az erőteljes férfiaknak a házasságtól való elvonása, a nemzet szaporodását károsan befolyásolja, lehetővé kell tenni, különösen az altiszteknél, úgy a hadsereg, mint a csendőrség és határrendőrségnél a házaseletet, *sőt* lehetőleg követelni is kell, úgy a nősülést, mint a gyermekszaporodást, sőt elősegítendő, jutalmak és pótdíjak által is.

Ezekkel az intézkedésekkel, *humanitárius* szemponton kívül, sok ezer olyan házasság jönne létre, melyek ezen intézkedések nélkül – csekély kivétellel – nem történének meg, s melyek nagyban hozzájárulnának a lakosság szaporodásához s a nemzet megerősödéséhez.

Hogy pedig a házasélettől tartózkodók – legyen az indokolt, vagy nem – *a nemzeti élőerő kifejlesztésére* irányuló hazafias kötelesség teljesítésében résztvegyenek, a következőket hozom javaslatba:

Egy bizonyos koron belül, teszem fel 30-50 év között, úgy *férfiaknál*, mint azt a Bern-i kantonban már megtették, mint a *nőknél*, behozandó az *aggleényt*, illetve *aggleányi* adó, még pedig *progresszív* alapon és olyan mértékben, mint a milyennel az illető hozzájárulna a család fenntartásához.

Ugyan ilyen adó alá vonandó az a házaspár is, a melyik házasság után *egy* bizonyos időn belül, *2 élő saját, vagy örökbefogadott gyermeket* felmutatni nem tud; sőt adó alá vonandó az a házaspár is, mely egy bizonyos időn túl csak *gyermekkel bír*, legyen az saját, vagy örökbefogadott; ezen címeiken befolyó *adók, a lelencek és árvák javára* fordíthatnak. Ezzel elérjük azt is, hogy *hadi* vagy más *árvák, örökbefogadva* lesznek; a mi *szociális* és *nemzeti* szempontból végtelen jó hatást gyakorolna. A házasságok lehetővé tétele szempontjából le kell szállítani 18 évre a házassági *korhatárt*; azoknak, kik bevonulás előtt nősülnek meg, a katonai szolgálati *idő fele elengedendő*.

A fenti intézkedésekkel kapcsolatosan, a *gyermekvédelem* is szélesebb alapokra helyezendő; a *lelenc és árvaügy*, nem különben a *gyermekhalandóság* redukálása érdekében, a közegészség javításának ügye is megoldandó.

Gyermekeket, sok gyermeket kér a haza és a nemzet! Ezt hirdessék szószékről, a törvényhozás, a vármegyék s a községek hivatalos termeiben, mert sok gyermek nélkül, nem lehet egy olyan erős új nemzedék, mely az országnak s a nemzetnek befelé erőt adjon, kifelé pedig súlyt biztosítson. Ezt értsék meg az ország politikai és társadalmi vezetői s mindazok, kik a néppel érintkeznek s annak irányítását befolyásolni tudják. Német és Oroszország nagy ereje a sok gyermekben rejlik; Franciaország dekadenciáját, nagyrésztben a gyermektől való idegenkedés idézi elő; mely veszedelem sajnos, némely magyar vidéken,

nálunk is kiterjesztette szárnyait. E helyett, módot kell nyújtani a gyermek szaporodásra, állami segélyek folyósításával is és teremtsünk egy *gyermeksegély alapot*, mely hivatva legyen, a sok gyermekkel megáldott szegény sorsú szülőket, megfelelő erkölcsi és anyagi támogatásban részesíteni. Pusztuljon végre az *egyke, kecske* nemzetirtó rendszere! Evégből, drákói szigorral üldözendő az *angyalcsinálás* bűnös manipulációja; mert *elegendő lelencház és lebabázó kórház* létesítésével, *a lelencek felnevelése, az anyák gond és veszélymentes lebabázása, sőt a diszkréció* megvonásának biztosításával, *bizonyos szempontokból* ezideig *elnézett* angyalcsinálások, többé nem tűrhetők meg. Egy erős és életképes új. generáció létrehozása, megkívánja az alkoholizmus redukálását is, mely sajnos némely vidéken, különösen a székelység közt, mely amúgy is az oláh betörés folytán legtöbbet szenvedett, újabban szerfelett elterjedt és romboló munkát végez. A nemzet számbeli megerősödése, minden olyan eszköz igénybevételét megköveteli, mely a családalapítás lehetővé tételét, a gyermekszaporodást és a *gyermekvédelmet* elősegíteni hivatva van, hogy az *új Magyarország*; egy erős, egészséges, hazafias és hatalmas nemzedéktől támogatva, vegye fel a küzdelmet, a *Magyarnemzet nagysága, egysége és hatalma érdekében.*

Mikor a Nemzet számbeli megerősödését, a házasságkötésekkel s ezáltal a gyermekszaporodással akarjuk elősegíteni, gondoskodnunk kell arról is, hogy a jövő nemzedékek megélhetését és fejlődését képező családi vagyonok, bizonyos beteges tünetek fellépése által, tönkre ne menjenek, vagy legalább is meg ne károsíttassanak.

Sok ezer szép, boldog és jómódú család megy tönkre azáltal, hogy már idősebb korban levő férfiakat, az *erotika* segítségével, erkölcsileg vagy lelkileg züllött nők hatalmukba kerítenek, családi viszályt támasztanak s vagy házasság, vagy kiszipolyozás által, az örökségre és támogatásra jogszerűen váró örökösöket, koldusbotra és elzüllésre juttatják.

Alig van család, melynek körében ilyen szomorú eset

elő ne fordulna, s ennek dacára, olyan törvényeink nincsenek, melyek ezt a rombolást meggátolni tudnák. Gyámi törvényeink, melyek a kiskorúak, tékozlók és elmebajosok védelmét szolgálják, igen labilisak s nem terjednek ki, a tékozlás, vagy nagyobbfokú elmeengedésen kívül álló olyan esetekre, melyek a szenilitással kapcsolatosan, az *erotika*, vagy más szenvedélyek folytán az egyént lenyűgözik.

Tudjuk, hogy bizonyos korban, beáll az életerő hanyatlása s a szenilitás jelei, egy vagy más tekintetben megnyilatkoznak. Az idegek elgyengülésével járó ellenálló erő hiánya, életre hív bizonyos szenvedélyeket, melyek közül legintenzívebb hatást az erotika képes előidézni.

Ha a fiatalok érettséget és önrendelkezési jogot a 24 éves életkorhoz kötjük, jóllehet a szellemi képesség ép ezen koron belül a legerősebb és fogékonyabb, akkor indokolt és észszerű, a szenilitás fellépésével járó hajlott korban is, egy időpontot megjelölni, az önrendelkezési jog gyakorlásának korlátozása szempontjából.

Evégből, nem szabad visszariadnunk, ennek a delikát kérdésnek rendezésétől se, hiszen a család képezi a társadalmat, társadalom pedig az államot; már pedig, ha az egyes családokban visszaesés történik, ez kihat az állami életre s az állami élet egész struktúrájára.

Miért is, gyámi törvényeink aképp kodifikálандók, hogy 65 éven túli életkorban, a családi vagyon mikénti kezelésére, ellenőrzés biztosítottassék, úgy a törvényes örökösöknek, mint a gyámi hatóságoknak, hogy ily módon a családi vagyon elidegenítése, vagy megcsonkítása, a szenilitással fellépő valamely abnormitás által, be ne következhessek. Egyúttal pedig, ilyen esetekben, akár *elválás*, akár *házasság*, csak az érdekelt örökösök és gyámhatóság hozzájárulásával történhessen meg. Mert a házasság, nem az Ínyencek élvezeti cikke, se a pártihajhászók, szerencse vadászok és kétes női egzisztenciák könnyű megélhetését biztosító vadászterülete, hanem olyan isteni intézmény, mely az emberi nem fenntartása mellett, hivatva van elősegíteni, a Nemzet nagyságát és hatalmát.

A magyar nő hivatása

Néhány exáltált fejű francia, az „izmusok” számát, újabb „izmussal” szaporítandó, egy új szót faragott, mely elég alkalmas arra, hogy sok mindent lehessen alatta érteni; úgy hívják, hogy „feminizmus”.

Egy új rendszer ez, melynek egész eszmevilága, a női lélek mysticizmusa körül forog. A feminista írók egész csoportja vette magát az új irodalmi jelszóra: agyonboncolja, elenevezi a női szív leglátathatatlanabb rostszálait, tanulmányozza életköre minden helyzetében, nincs előtte semmi más, mint a nő témája – ezer féle változatában – lényének kikutathatlan gazdagságával. Ez az új rendszer már helyet hódít törekvésének a *parlamentben* is, s programmja harcias jelszavai közt, a *nő kérdést* tűzi elől, s ezzel ront neki a társadalmi intézményeknek.

Ha ez a mozgalom, nem tévesztené el szemei elől a természetes határokat, semmi kifogásunk ellene nem lehet, sőt üdvösnek tartjuk nem egy vonatkozásában.

Elismerjük, sőt állítjuk, hogy a gazdasági élet nagy mértékben kiszélesbült látköre, ma már *a nőktől is aktív részvételt kíván*, az emberi munkásság feladatai sorában.

A testületi élet számtalan erőforrásaitól, kinek van joga és kedve elzárni a nőt, s ki tilthatja meg, hogy miután évszázadokon és évezredekken át, csak a férfivilág nevelésére fordította legszeretetteljesebb gondját, vegye ugyan ezt a gondot saját önképzésére, kiművelésére és fordíttassa önmagára?

A férfi és női nem helyzete közötti különbség helytelen, ritkán szerepel saját jogán, a polgárosultság eszméi-nem társadalmi hivatása felől gondolkozók szemében; de egyik sem végzetesebb ezek közt, mint a babona, mely úgyszólván számúzi a nőt, nem csak értelmi, hanem a fizikai fejlődés alkalmaitól is.

Sajátságos, hogy a modern idők minden nagy vívmánya mellett, mely az egyént mindenütt felszabadította, az érvényesülések gátló momentumai alól, s utat nyitott autonóm elismertetésére, egyedül a nő az, ki a személyes

tulajdonságok oly csekély mértékét vihette be a kulturális haladás munkájába, s még ott is, ahol részesedése kétségtelen, ritkán szerepel saját jogán a polgárosultság eszméinek harcában.

Azt kell látnunk, hogy a nő csak típus az élet előretolt pozícióin, mely mint anya és feleség, a maga animális léte, gépies hivatásán kívül, nem ismer célt és feladatot, hogy nevét és személyét, a történelem halhatatlanságához fűzze. A modern ember előtt, a nő csak egy ösztönt képvisel, mely jól-rosszul, a szerelemre van berendezve. Azonban az idők változásával, sok nézet átalakul; ez a tétel egyaránt vonatkozik a nő kérdésre és a nőekkel szemben ezideig elfoglalt álláspontra is. A nagy háború által okozott nagy pusztítások nagy feladat elé állítják, különösen a *magyar nők* millióit, kik kényszerítve lesznek, a férfiak elpusztulása folytán keletkezett hézagokat pótolni: de különösen nagy feladat vár rájuk a tekintetben, hogy *új gyermekgenerációval pótolják a vérvesztésüket és elősegítsék a magyar faj expanzív erejének a kifejlődését.*

Ez a fenséges hivatás vár azokra a magyar nőkre, kiket a sors megkímélt attól, hogy férjeiket a harctéren elveszítsék; de vár *azokra* is, kik mialatt elsiratják elesett kedveseiket, kezükbe veszik az árván hagyott munkaeszközöket, hogy kijavítsák az ország fenséges épületének, a háború által megrongált falait.

Hogy a magyar nő generációkon át ezt a nagy munkát teljesíthesse, lássanak hozzá, az úgynevezett *női vezetők*, hogy a magyar nőket teendőikre nézve kioktassák és felvilágosítsák. Úgy ők, mint intéző köreink, igyekezzenek a *nőnevelés és hivatás kérdését* olyan alapra fektetni, mely a mostani súlyos viszonyok keretébe beillik.

A tudományos és közpályára való képzés mellett, ne feledjék el, leányaiknak családi nevelést is adni, mely lehetővé tegye a családalapítást azoknál a férfiaknál is, kik szerényebb anyagi viszonyok közt élnek. Nagy hiba, hogy nálunk mindenki *nagyságos asszonyt nevel* leányából, ha van hozzá módja vagy hivatása, ha nincs.

A gesztenyés kofa, ipari munkás, vagy viceházmester stb. nem azon törekszik, hogy leányát egy *saját szőrű-bőrű* ember jó feleségévé nevelje, hanem hogy belőle úri dámát faragjon s primadonnán alól nem is adja. Természetesen, az ilyen pályatévészett szegény ekzisztenciák, előbb-utóbb odakerülnek, ahonnan felemelt fejvel a társadalom elé nem mehetnek s nem marad részükre más ut, mint a végleges elzúllás.

Hogy a *férfiak* közül oly *sokan nem nőszülnek*, épp az az oka, hogy a *leányok nem kapnak házas nevelést* s olyan igényekkel lépnek fel, melyek elriasztják családalapítástól azokat a férfiakat, akik szerényebb jövedelmükből, a fokozott női igényeket kielégíteni nem tudják.

A feminizmus azon *harcias* vezetői, kik a nőt – *isteni hivatásától* – a családi otthon édes melegétől s a feleséget, a férfi segítőtársát, a házi munkától *a politika sikamlós porondjára állítják*, nem alkalmasak arra, hogy a női kérdést s az ország érdekeit előbbre vigyék. Hiszen egyetlen férfi sem óhajt olyan feleséget, ki *boroshordó tetejéről szavaljon a nők választójogáról* és hasonló politikai kérdésekről, *ahelyett: hogy gyermekeit ápolná*, erkölcsös és munkás életre nevelné s családja érdekében nehéz munkát végző *férjének, puha és meleg otthont biztosítana*. Az ilyen nőtől nem lehet várni, hogy *súlyos viszonyok közé* került nemzetünk ügyét elősegítse.

Legyen a magyar nő mindenek felett, családi tűzhelyének gyöngéd, gondos és szerető istennője, legyen *férjének segítőtársa, az élet mezején folyó nagy munkában*; tegye a családitűzhelyt egy olyan szigetté, hol az élet tomboló viharaiiban hajótörött férfi megpihenhessen s erőt meríthessen az új küzdelmekre; legyen gyermekeinek gondos és szerető édes anyja, ki az *anyatejjel* csepegtesse gyermekei szívébe a haza, *nemzet* és lángoló magyar *faji érzést*, munkát és becsületet; legyen letéteményese azon isteni szikrának, melyet szerelemnek nevezünk, mely alapját képi a családnak és boldogságnak s ne engedje, hogy se a szentimentalizmus, se a triviálizmus – fenséges hivatását profánizálja; amellet igyekezzék *magát fejleszteni*,

tökéletesíteni, hogy társadalmi hivatását is betölthesse; de ne legyen majmolója azon exáltált, excentrikus, sőt hisztérikus külföldi nőknek, kik az *általános emberi* szempontok elcsépelet frázisaival érvelve, feminizmus címe alatt, a nőt a *valódi hivatásától* elterelni és egy *általános nemzetközi* kötelékbe vonni igyekeznek; hanem őrizze meg, a *magyar nő erényeit*, kiről a költővel elmondani lehessen, hogy „Magyar nőnek születél, áld érte végzeted”: akkor betölti azt a magasztos hivatást, mely reá vár, hogy az *ország ügyét a súlyos megpróbáltatások közben és után elősegítse* s a magyar nemzetet a fejlődés útján támogatva, lehetővé tegye, hogy providenciális hivatását betölthesse.

A szocializmus

A szocializmus, egyike azoknak a nagy társadalmi kérdéseknek, melyek közéletünket legközvetlenebbül érintik; melyekkel eddig is foglalkoztunk s jövőben még fokozottabb mértékben kell foglalkoznunk, mert nem szabad szemet hunynunk azon vívmányok előtt, melyeket a szocialista szervezetek, az orosz despotizmus megbuktatásával s a *béke ügyének* elősegítésével elértek s melyek a szocializmusnak a nép minden rétegében, bizonyos tekintélyt és szimpátiát szereztek.

Tudjuk, hogy a szocializmus nem új keletű, sőt el lehet mondani, hogy karöltve járt az emberiség fejlődésével.

Az ókori népeknél, talán legpregránsabbul, a római birodalomban mutatkozott. A Catilina-féle lázadás és a „panem et circensem” jelszavak alatt meg-megújuló mozgalmak, a szociális problémák körül forogtak.

A folyton előre törő s a létért küzdő emberi lélek, csak ideig-óraig szorítható keretek közé; újabb remények, újabb ideák s a kultúra fejlődésével karöltve járó igények és szükségletek, újabb küzdelemre sarkalják az emberiséget, melynek lelkében, szünetlenül vizhangra talál az Urnák, Madách által megörökített fenséges mondása: „ember küzdj és bízva bízzál”.

Az új kor leghatalmasabb szociális mozgalma, a francia forradalom volt, mely vulkánikus eruptiójával lángbaborította Európát, hogy elseperje egy avult rendszer maradványait és bűneit.

Hazánkban, a szociális mozgalmak nem új keletűek; régen észlelhetők s a Bánk-bán Tiborcza, csak előfutárja azoknak a szociális mozgalmaknak, sőt forradalmaknak, melyeket Dózsa György és Hóra Kloska nevek alatt ismerünk s melyeket sokáig politikai lázadásoknak gondoltunk.

Bárha nálunk, *hűbérrendszer* soha nem volt, különösen olyan értelemben, mint a nagy nyugati államokban, a köz-nép helyzete mégis szomorú volt, az úrbéri intézmény korszakában. S hogy volt érzékünk és szívünk alkalomadtán a népen segíteni, mutatják azok az intézkedések, melyek különösen az 1836. évi, úgynevezett Czirákyánum s az 1848. évi Kossuth-féle úrbéri felszabadítási törvényekben nyertek kifejezést.

Az a szocializmus, melyet ma ismerünk, a nyugati államokból jött át s szerzett polgárjogot nálunk is, a múlt század 80-as éveiben; csak nem egyidőben: mint *agrár* s mint *ipari* szocializmus mutatkozott be.

Míg az agrár szocializmus, mint kiáradt folyam, mely ha több tápot nem kap, visszatér a medrébe, úgy-szólva észrevétlenül enyészett el, s csak itt-ott maradtak kisebb nyomok utána; addig az ipari *nemzetközi* szocializmus, a külföldi hasonló egyesületektől támogatva és irányítva, rohamos fejlődésnek indult s ma már hatalmas szervezetekkel bír, mely részben a *népjogok*, részben a munkásosztály *megélhetése, testi és szellemi* fejlődése tekintetében, sok üdvös munkát végzett.

A Lassal, Marx, Bebel, Liebknecht stb. szocialista vezetők tanait, munkásaink különösen az első időszakban nem értették meg; hiszen még nem voltak hozzá-nevelve s emiatt olyan fogalomzavarok keletkeztek, melyek egyik szélsőségből a másikba csaptak. Összezárták a szocializmust a kommunizmussal, az anárkizmussal, sőt voltak olyanok is, kik a nihilizmus felé hajoltak.

A szocializmus ezen elvadását az is előidézte, hogy kezdetben többnyire olyan vezetők voltak, kik hivatásukat félreismerve, a hangozó jelszavakat, a munkásosztály tömörülését és izgalomban tartását, saját hasznukra és könnyű megélhetésükre használták fel; ami aztán jótékony hatás helyett, visszatetszést és szimpátia hiányt váltott ki a polgári társadalom köreiben.

Természetesen, e tekintetben is javulásnak kellett elkövetkezni; s ma már, öntudatos és tanult vezetők mellett,

a munkás szervezetek igyekeznek a szociális problémákat megoldani s azokat a munkás nép javára hasznosítani.

Ez azonban nem azt jelent, hogy a szocializmusunk a tökély arra fokára emelkedett, amelyre emelkednie kellene s hiszem, hogy emelkedni is fog. Sok olyan visszás és káros jelszavakat dédelget még, melyeket előbb-utóbb el kell hagynia, hogy hivatását a haza, a nemzet és társadalom érdekeivel is összhangban betölthesse.

S ha majd eljön az idő, aminek a *gazdasági kérdések rendezésével* eljőnnie kell, hogy munkásaink a nemzetköziség, a kozmopolitizmus *nemzetietlen jellegéből* kivetkőzni s működésüket a *magyar nemzeti eszmével és érdekekkel összhangba hozva*, magyar szocialisták lenni tudnak, ha az *osztály- és vallásgyűlöletet* elhagyják s az *erőszak* teréről, mely a *sztrájkokban, amerikázásokban, bojkottokban* és *utca rombolásokban* nyilvánul, a *jog és törvény* alapjára helyezkednek: akkor tárt karokkal fogadja és üdvözlí mindenki, azt a *hazafias szellemű magyar szocializmust*, mely a *népjogok kivívása s a munkásnép helyzetének javítása* érdekében, békés és törvényes eszközökkel küzdve akar érvényesülni és boldogulni, a polgári társadalom keretein belül.

Hiszen alig van ember a társadalom minden rétegében, aki bizonyos tekintetekben, ne rokonszenvezzen a szociális eszméssel, ha azok tényleg a szociális elvek keretén belül mozognak. Ha azonban kereteiből kilépve, olyan hurokat penget, melyek a *nemzeti érzést, a társadalmi békét, a nyugodt fejlődést, a vallási és osztályok közti békét* fenyegeti, akkor a társadalom is ösztönszerűleg összefog, hogy veszélyezett érdekeit megvédelmezze.

Volt alkalmam személyesen hallani, a világboldogító eszméktől és nagyhangú frázisoktól megzavart eszű magyar munkások kijelentéseit, kik, midőn őket a hazafias, törvényes és józan ész által diktált útra terelni igyekeztem, szemembe vágták, hogy előttük: Isten, Haza, Nemzet és Király semmi, ezek nem adnak nekik kenyeret, csak a munkásszövetség és vezérei s büszkén vallották, hogy nem magyarok, hanem *hazátlan bitangok*. Már akkor tudtam,

hogy ezek az elkeseredés szülte fájdalmas érzések, csak *effemer* értékkel bírnak s nem a magyar munkás szívéből fakadnak, hanem belészuggerálta a nemzetköziség rosszul felfogott propagandája s egyik sztrájkból a másikba uszító vezetők lelkiismeretlensége.

Hogy pedig feltevésem helyes volt, mutatják a világháború eseményei, melyek *arany betűkkel örökítették* meg a magyar *munkásosztály hősiességét*, hazafias áldozatkészségét s melyek alkalmat adtak arra: hogy a magyar munkás, ismét *megtalálja önmagát*.

Demokrácia és nemesség

A demokrácia jegyében született huszadik században *előjogokról, kiváltságokról, még beszélni is veszedelmes feladat*; mert valljuk be őszintén, koldustól a legfelső helyekig, nagy garral hirdetjük és esküszünk a demokrácia szent nevére, jóllehet érzésben, intézményekben és egymás közti viselkedésben úgynevezett arisztokraták vagyunk.

A szabadság, egyenlőség és testvériség fenséges jel-szava, mely bár komikusan is hangzik, Paris egyik börtö-nének falain is ékeskedik, felrázta a 19-ik század tespedő társadalmát; *ledöntötte a régi bálványokat*, anélkül, hogy az *újaknak állandó életet* tudott volna biztosítani.

A zivatar, végigsöpörte Európa korhadt testét, meg-rázta a kimerüléstől zörgő csontjait; s ha az új eszme-körben fluctuálás itt-ott mutatkozik is, a *régi rendszer szelleme most is felettünk lebeg*. A francia burzsoá-társada-lom, *eltörölte a születési előjogokat* s mégis *az előjogos társadalommal barátkozik*; arisztokráciája, most is olyan exclusiv és tekintélyes, mint a Bourbonok alatt volt, el-tekintve a politikai vezetés és a hiányzó trón körüli szol-gálattól; ellenben demokráciája demagógiává vedlett és egy gyékényen árul a plutokráciával.

Amerikában, a demokrácia hazájában, imperialista politikát folytat a despotizmus vizei felé evező demokrácia s nagyzási hóbortban formálisan vadásznak egy 7, 9 vagy 11 ágú rozsdás koronára, hogy azt a dollárok soka-ságával megaranyozzák; a plutokrácia emlőin pihenő *milliárdos*, ki előtt a biznic és a dollár csengése a leg-kellemesebb zene, viselkedésben és érzésben *épp oly arisztokrata*, mint akármelyik spanyol grand, vagy angol lord.

Ha már a demokrácia, saját hazájában is ilyen gyenge

lábön áll, akkor mit szóljunk a monarchikus államokban nagy garral hirdetett demokráciáról?

Hiszen, ha betekintünk a demokrácia kissé hangos berkeibe, halljuk, hogy a legmagasabb helyektől lefelé, *boldog és boldogtalan, tele torokkal hirdeti a demokráciát*; de egy-két lekezelés és más hasonló maszlagolástól eltekintve, *mindenki arisztokrata*, sőt despota hajlamokat tanúsít.

Hol keressük hát a hirdetett demokráciát, ha már saját hajlékában sem találjuk, mely legfeljebb csak akkor jajdul fel és ad életjelt magáról, mikor egy-egy könnyelmű és merész tolakodó, a *zsidókérdés* érdekkörébe tartozó problémákkal foglalkozik.

A társadalomban hiába keressük, hiszen látjuk, hogy az egymás közti érintkezésben, egyik sorompó a másik mellé sorakozik; egyik ember fentebb hordja orrát a másikonál, ha *több garas zörög* zsebében, vagy véletlenségből *szébb és előkelőbb ágyban született*; nevezék az illetőt főúrnak, dzsentrinek, bankbáronak, vagy grájzlerosnak.

Törvényeinkben SL jogegyenlőség ugyan meg van, de a demokráciával járó liberalizmust nem találjuk; hiszen minden lépten-nyomon a „nem szabad”, „nem lehet”, „nincs megengedve”, „tilos” és más hasonló mementókkal találkozunk; már pedig a liberalizmus fogalma, az egyéni szabadság és szabad akarat korlátlan megnyilvánulásán és érvényesülésén nyugszik.

De ott se találjuk meg, hol a politikai *akrobaták és zsonglőrök legtöbbet dobálóznak* nevével. Nem igazi demokrácia az, mit a politikai élet légkörében látunk, illetve nevét egyre-másra említeni halljuk, hanem a *nép-szerűség hajhászat* és öntetszelgés hintőpora, hogy eltakarja azokat az *arisztokratikus hajlamokat és berendezkedéseket*, melyektől szabadulni úgy se bírunk.

A születés, vagyon, képzettség és tehetség, felrúg mindenféle demokratikus jelszót és korlátot s megalkotja magának azt az *exclusiv arisztokratikus* kört, amelyhez tartozik; így lesz aztán, *születési, pénz és szellemi ariszto-*

krácia. Ez így volt a múltban s így lesz a jövőben is, amíg az emberiség a tökéletesség felé törekszik, a hiúság szolgálatában áll s ebben az igyekezetében, egy vagy más tekintetben versengés támad.

A született herceg, gróf, báró, vagy nemes, féltékenyen őrzi *pedigrijét* s aszerint állapítja meg, a *vagyon* tekintetbe vételével is, egymás közt a rangsorozatot; ez a *születési plutokráciával spékelt arisztokrácia.*

Utána következik a vagyonos polgári osztály; aki tegnap-tegnapelőtt, szerény viszonyok közt, még nagy demokratának tartotta magát, de egy szerencsés spekuláció folytán, ma már gazdag ur; arisztokratáktól rosszul eltanult allürekkel *lenézi azt a szerencsétlen flótást*, ki tegnap még barátja volt s kivel *együtt szidta a vagyonos osztályt.* Ez a pénz arisztokrácia.

Azután jönnek a kisebb és nagyobb szellemóriások, aszerint, amint önmagukat, vagy őket bámulóik tartják, az akadémiai tagtól a piripócsi önképzőköri tagig, vagy a holdba szerelmes fűzfapoétáig. *Ez a szellemi arisztokrácia.*

Az arisztokrácia még tovább megy és sorompóba állítja a *művészeket* is, s legyen az szobrász, festő, rajzoló, énekes, zenész, drámahős, vagy kórista, bizonyos felsőbbbségi fokozatokat állapít meg egymás közt, még pedig oly rigorozitással, hogy örülhet a nálánál kisebb ember, ha mágnásoktól, vagy dzsentriktől eltanult „jó napot” megszólításra is érdemesíti. *Ez a művész arisztokrácia.*

A társadalom tagozása itt sem szűnik meg s alig lehet szerét-számát a különféle kottériáknak megállapítani, melyek a demokratikus elvek megtagadásával, magukon viselik az arisztokratikus jelleget s melyek azt igazolják, hogy a demokrácia, liberalizmus, a szabadság, egyenlőség és testvériség jelszavai hamisak; mert az intézményekben és a társadalom minden szervében levő *arisztokratikus* voltunkat megtagadni szavakkal tudjuk, de érzelmekben, gondolkodásban és tettekben nem.

Az arisztokratikus berendezkedés közjogi képviselője a nemesség, mely kétféle tagozatra osztva, mint főnemes

és nemes alkotta nemcsak társadalmunknak, hanem *politikai életünknek* is évszázadokon át gerincét; hiszen minden nemesi kúria, egy-egy végvára volt nemzeti létünknek és hatalmunknak.

Az előjogok megszüntetésével járó 1848-iki átalakulás, a nemesség hatalmát nemcsak azzal nyirbálta meg, hogy az úrbéreszek felszabadításával, birtokai nagy részétől s a népre való befolyástól megfosztotta, hanem a rendiség megszüntetésével s a népképviselési rendszer behozatalával, a politikai és közügyek kizárólagos vezetésétől is el-esett s jogait a néppel megosztotta, illetve azokat a nemzet összességére ruházta.

Ami még a *nemesi intézményből megmaradt*, nem más, mint a *puszta cím*; csak a *főnemesség élvez politikai jogot*, a főrendiházi tagság tekintetében, mely azonban bizonyos vagyoni cenzus által korlátozva van.

Ha már a főnemesség részére, rezerválva vannak politikai jogok, melyek a főnemesi intézményt, a rangon kívül, értékesebbé teszik, akkor igazságtalan, hogy a *nemesség, mely a főnemességgel karöltve évszázadokon át a hazának elévülhetetlen szolgálatokat tett* s mely érdemet tőle a demokrácia se vitathatja el, minden előjogtól megfosztva legyen. A minden előny és tekintély nélküli puszta nemesi cím, ma már *nem ingerlő, nem keresett méltóság* s elveszítette azon jellegét is, hogy a *koronának kiegészítő részét képezze*.

Ne feledjük, hogy *monarchikus állam* vagyunk és az is akarunk maradni; *a radikális és demokratikus berendezkedés gondolata*, amint az orosz átalakulás is mutatja, *nem fedi a monarchikus államszervezet* gondolatát, úgy mint az előjogos *nemesi intézmény*, még megcsonkított állapotában is. S ha már a demokrácia korszakában, az *udvari tanácsosi* és *királyi tanácsosi* címek oly keresettek lettek, jóllehet, se az *udvar*, se a *király* tanácsot egyiktől se kér, akkor csak nem érthetetlen, hogy a *nemesi intézmény, úgyszólván száműzve lett*. Érthetetlen azért is, hiszen tudjuk, hogy a magyar már természeténél fogva is dynasz-

tikus és felette arisztokratikus érzelmű; már pedig egy nemzetet nem szabad jellegéből kiforgatni s olyan ruhába öltöztetni, mely reá nem talál; ez hátrányára válik fejlődésére és individualitásának megőrzésére.

. Amikor látjuk, hogy a demokratikus jelszavak mellett is arisztokratikus érzelmeket táplálunk, akkor indokoltnak tartom, hogy a *nemesség intézménye* olyan, a demokráciát nem sértő *jogokkal ruháztassék ismét fel*, melyek a *nemesség elnyerését, legalább is olyan keresetté tegyék*, mint a kir. vagy udvari tanácsosi cím és méltóság.

Ezért, az új *nemesi cím elnyerését is, keresztény alapon olyan ténykedésekhez kell kötni*, melyek a *hazafias, nemes, áldozatkészség* és különösen a *hadivitézség és önfeláldozó hadi teljesítménnyel* állanak összefüggésben; de semmi esetre se megengedhető, hogy *pártcélok, korteskedések megjutalmazása, vagy pénzzel való megvétel* jellegét magán viselje, ami ellenkezik magával a nemesség fogalmával is. Egyúttal represszáliákat kell statuálni azokkal szemben, kik *büntető* utón megbélyegezve lettek s a nemesi cím viselésére magukat érdemtelenné tették.

A magyar nemes, a szent korona tagjának tekintette magát s mint ilyen, a hazafias érzés mellett, erkölcsileg is Ő haza és nemzet érdekeihez volt kötve.

Ha végig tekintünk a főnemesség és köznemesség hazafias sorain, látni fogjuk, hogy azok közt sokan vannak olyanok, kiknek ősei nem Árpád vezér hadával jöttek be, hanem későbbi időkben, valamelyik *nemzetiség* sorából lettek megnevesítve s ezzel a szent korona oltalma alatt a magyar testhez kapcsolva.

Jól tudták királyaink és erdélyi fejedelmeink, hogy a nemesi cím adományozása, mely előjogokkal és egyéb előnyökkel is járt, fontos *erkölcsi és érzelmi kapcsolatot* létesít, úgy politikai, mint társadalmi tekintetben. Ezen oknál fogva, százával nyertek nemességet, olyan valamelyik nemzetiséghez tartozó polgárok, kik a magyar haza és a magyar nemzet érdekeiért küzdöttek; kiknek unokái részben beolvadtak a magyar testbe s mint ilyenek, magukat magyaroknak vallják, részben ha meg is tartották nemzeti-

ségüket, rokonszenveznek a magyar érdekekkel és *büszkén mutogatják* az elfakult magyar nemesi oklevelet. *)

A centralizáló bécsi politika, a „*divide et imperd'*” jelszó alatt s a nemzetiségi eszme ébredése, megzavarta azt a folyamatot, mely a nemesítés révén, a nemzetiségeknek, az élet törvényei alapján is, a magyar testbe való beolvadását szolgálta.

Ezek folytán, elhidegülés és éles kontúrokkal bíró válaszfalak keletkeztek, a magyar faj és nemzetiségeink *egy része* közt, melyeket elég hibásan, *magunk se igyekeztünk elenyésztetni*. Nem igyekeztünk, a tőlünk egyre távolodó nemzetiségi társadalmat, *a mi társadalmi körünkbe vonni, s baráti, rokon* és sok egyéb *kötéllel* magukhoz láncolni. Évtizedeken át – osztentátíve – alig történt egy-két *címadóományozás a nemzetiségi polgárok* részére; holott ezen idő alatt, hány idegen, *zsidó s más* *kapott*; királyi tanácsosságot, udvari tanácsosságot, nemességet és bárói méltóságot. Pedig a címek adományozása, különösen a *nemesítések*, nemkülömben a *társadalmunkba és családi köteleinkbe* való bevonása, sok félreértést és elhidegülést oszlatott volna el, s talán *más irányt vehetett volna* nemzeti politikánk is.

A nemesség, nagy szolgálatot teljesített a trónnak és hazának a múltban, s *nagy szolgálatot* van hivatva teljesíteni a jövőben is, az egyre erősödő *radikális* irányzattal szemben. Ez azonban csak akkor fog bekövetkezhetni, ha az, a *munka és szorgalommal* nagyobb vagyonhoz, vagy *intelligenciához* jutott *földműves* és polgári osztályból fel-frissítve olyanná tétetik, hogy *kívánatos és keresett* legyen. Mert se a demokrácián, se a jogegyenlőség elvén nem esik sérelem azáltal, hogy évszázadok viharjaiban kifejlődött, s úgy a társadalom, mint a Nemzet gerincét képező nemesi intézmény, csupa kegyeletből is olyan reprezentatív jogokhoz jusson, melyek nem az egyes egyénekre, hanem magára az intézményre vonatkozzék.

*) Hogy ezen állításom a valóságnak megfelel, igazolom a Máramarosmegyei román nemzetiségű nemesekkel, kik a román had-üzenet után a főispán előtt, nemességükre való hivatkozással, a Magyar nemzet tántoríthatatlan hű fiainak vallották magukat.

E végből, olyan jogokkal kell a nemességet felruházni, hogy *belső értéke és tartalmánál fogva, tekintély és köz-tisztelet* tárgya legyen, s így elnyerésére törekedjenek is.

A kérdést annyira fontosnak tartom, a magyarság megerősödése a Dinaszcia és a magyar nemzeti eszme szempontjából, hogy érdemesnek gondolom, ha azzal általánosságban is foglalkoznának. Nem utópia s nem anti-demokratikus ténykedés ez, hanem egy olyan követelmény, melynek forrása *a magyar ember szívéből fakad s fedi a nemzeti karaktert*. Amikor tehát a *nemesség felfrisítésének és előjogokhoz jutásának* kérdését felvetem, néhány módot magam részéről is javaslatba hozok:

1. Mindenekelőtt, csak teljes hiteltérdemlő okmányok alapján, a nemesség törvényhatóságoként összeírandó és nyilván tartandó.

2. Minthogy a magyar nemes, *a szent korona tagjának* tekintette magát, *kapcsolat létesítendő a szent korona és a nemesség közt*.

E végből, felállítandó *keresztyén alapon, egy új nemesi fokozat, „korona nemes”* cím alatt, mely mint a királyi vagy udvari tanácsosság átöröklés kizárásával, csak *személyhez* volna kötve s melyet *azok a régebbi, vagy új nemesek kaphatnák meg, kik a haza, nemzet és király szolgálatában, közpályán, közgazdasági, filántropikus téren, vagy harcmezőn szereztek hozzá érdemeket. A korona-nemes udvarképességet és méltóságos* címet nyerne.

3. A koronaörség, mint *koronagárda*, a koronanemesség soraiból volna összeállítva, s a legkisebb fokozata a hadnagyi rangnak felelne meg.

4. *A koronázásnál* s minden olyan alkalomnál, hol a szentkorona igénybevéttetik; úgyszintén a szentjobb körmeneténél, valamint az *udvari ünnepeknél és fogadásoknál*, szolgálatot a *koronagárda* végezné.

5. Hogy a nemesi intézmény hivatalosan is képviselve legyen 6-6 taggal, úgy a főrendiházban, mint a képviselőházban, beállítandó a *nemesi képviselet*, a képviselőházba *szavazati jog nélkül*.

6. A nemesi *képviselők*, Dunán innen, Dunán túl,

Tiszán innen, Tiszán túl, Erdély és Horvátországból volnának megválasztva, még pedig a törvényhatóságok nemesei által kiküldendő 3-3 *nemesi választó által*. Ez a választás minden országgyűlési választási ciklusban megismétlődnék; s azt hiszem, hogy ez a 6-6 részben szavazatnélküli tag beállítása nem olyan lényeges, hogy ezáltal a *szent demokrácia és a jogegyenlőség* csorbát szenvedjen.

7. Végül, felállíttatnék internátusi alapon egy *nemesi collegium*, melynek csak nemes tagjai lehetnének; kik a tudományos, sőt katonai képzettség mellett, a közgazdasági, tehát *ipari és kereskedelmi* kiképzést is nyernének, hogy az *új Magyarországnak* egy olyan nemesi osztályt adjon, mely nem vonul be a soványan dotált közhivatalok bürójába, nem tölti idejét *tétlenül, ősi hagyományain rá-gódva, az exclusiv kaszinók szobáiban*, hanem igyekszik az élet mezején, *ipari és kereskedelmi téren becsületes munkával* és szorgalommal megélhetését s jólétét biztosítani; hogy felvehesse ezen a téren is a versenyt azokkal az elemekkel, melyek nemtörődömségünk folytán ezideig uralták a közgazdasági élet mezejét, a *honnan kiszorítva az ebben járatlan és könnyelmű adóságcsinálásra alkalmas nemességet*, ezzel is hozzájárultak a nemesség és középosztály tönkremenéséhez. A meglevő „Ferenc József nevelőintézet”, a bejáró tanulóktól mentesítve és megfelelő alapra fektetve, leginkább megfelelne ennek a célnak. Egy zártkörű, illetőleg az előkelőbb társaság gyermekei részére szóló nemesi collegium létesítése, még akkor is indokolt volna, ha a nemesi intézmény újjá szervezése nem következne be; ez esetben, a „Ferenc József” intézet, a „Ferenc József *nemesi* nevelőintézet” nevet venné fel.

Ha a nemesség nálunk, monarchikus szempontból is fontos, olyan alapot kap, hogy ismét *becsült és keresett* lesz, akkor beáll a társadalom kebelében, hazafias és erkölcsi alapon egy *jóteköny versengés*; mely új erőt, új vért s a nemesi képviselők választásával, új pezsgő életet lesz hivatva önteni a Nemzet vérkeringésébe, s új fényrel ragyogja be *Szent István koronáját, s felséges viselőjének homlokát*.

A faji és nemzeti jelleg

Minden nemzetnek, minden népfajnak, bizonyos sajátosságok összetételéből származó karaktere van, mely patinaszerűleg vonja be, s mely lehetővé teszi, sőt biztosítja annak fennmaradását.

A mely nemzet, ezt a *faji, vagy nemzeti karakterét elveszíti*, annál rendszerint beáll a degeneráció folyamata; s vagy elpusztul, vagy lekerül a történelem színpadáról.

Az egykor hatalmas és a kultúra fáklyáját lobogtató görög nemzetnél beállt a dekadencia akkor, mikor a spártai erkölcsöket felváltotta az általános nemzeti rothadás, mely gyűlölködéssel, elvakultsággal és bizantinizmussal olyan egyenetlenséget és felfordulást hozott létre, hogy az eszeveszett polgárok, képesek voltak az Ariánus tan két árnyalata *homouzion és homouzion* felett egymást agyba fejbe verni akkor, mikor a törökök már döngették Bizánc kapuit.

Az Álkibiádesz, Arisztotelész, Miltiádesz, Sokratesz és sok hasonló szellemi és erkölcsi világító oszlopai, nem csak a görög nemzetnek, hanem az egész emberiségnek ledőltek, hogy helyüket az erkölcséből és *faji jellegeiből* kiforgatott épigon nemzedék foglalja el.

Az ókor legnagyobb világhatalma a *Római birodalom* is, míg a *civis románus* tiszta erkölcsait és *faji jellegét* megőrizte, addig Róma nagy és hatalmas volt. De amint a sok hódítás a faji jellegét és erkölcsét megmetyeljezte, beállt a degeneráció folyamata; Julius Cézárt saját fia gyilkolja meg, Néró, az ártatlanok kiontott vérében és az általa felgyújtott Róma égésében gyönyörködik, Caligula, lovát teszi konzullá s a Catilina által vezetett istenadta nép, csak az élvezetekkel s a munka nélkül kapott kenyérrel, tartható vissza a rombolástól és

rablástól. A míg az agónia tart, jön a népvándorlás és az erkölcsből és nemzeti jellegéből kivetkőzött római birodalom elbukik, hogy helyet adjon a Longobárdoknak és másoknak, kik a rómaiakkal összevegyülve, megalkották a *testben és lélekben csenevész olasz nemzetet*, melyet egy kéteshírű és jellemű költő reá tudott bírni, hogy elkövesse, a fajából kivált egyik rokonával, a *románnal* együtt, a *legnagyobb hitványságot* és *árulást*, melyet nemzet valaha elkövetett.

A *magyar faj*, bár *nem mentes a hibáktól*, olyan kiváló tulajdonságokkal bír, melyek őt a világ színpadán ezer éven át fenntartották; jólehet mint idegen ék, helyezkedett el Európa szívében.

Meg van benne az *államalkotó és államfenntartó* képesség, melynek segítségével – bár tépett vitorlakkal és megrongált hajóval – a legnagyobb viharokból is révbe tudott evezni.

A pártoskodás, egyenetlenkedés és visszavonás szelleme, mely Lengyelországot századokig elnémította, sajnos a magyarban is megvan, melyeknek sok kárát vallotta és vallja napjainkban is. De szerencsére, a jó tulajdonságok oly mértékével rendelkezik, melyek jól-rosszul lehetővé teszik fennmaradását.

A magyar vitézség, bátorság, hűség, lovagiasság, gavallérosság, nemesség, becsületesség, őszinteség, könyörületeség, jó kedély, barátkozás, világos elme, munkabírási, acél idegek, erős, szép fizikum és még sok más olyan tulajdonságok, melyek a törhetetlen hazaszeretettel párosulva: *biztosítják a Magyarnemzet fennmaradását*.

Ép ezért, nyelvünk és faji sajátságaink iránt, nem csak pietással, hanem ragaszkodással kell viseltetnünk még akkor is, ha azok egymás tekintetében, nem volnának mentesek a hibáktól.

A magyar faj, felszívó képessége mellett, átültette faji sajátságait is, az új magyarokba, a mihez a Magyarföld is nagyjában segédkezett. *Újabb időben* azonban, olyan jelenségek észlelhetők, melyek gondolkodóba kell ejtsenek minden magyart; mert azok a jelenségek, ha *tovább fej-*

lödnek: előbb-utóbb kiforgathatnak faji és nemzeti karakterünkből, s akkor meginognak, a nemzetünket és állami-ságunkat fenntartó pillérek.

Addig vagyunk magyarok, míg faji és nemzeti saját-ságainknak birtokában maradunk; mert ha ezek a saját-ságok, melyek legyenek jók, vagy rosszak, de a magyar individualitást alkotják, elenyésznek: akkor éltető napunk is lehanyaglik, be áll a dekadencia, a degeneráció gyászos folyamata, beleesünk az elnemzetietlenedésbe s ezzel más nemzet polipkarjaiba.

Olyan magyar, ki faji és nemzeti tulajdonságait elveszítette, nem kívánok lenni, s azt hiszem más sem, ki a magyar nemzeti hagyományok és faji sajátságok emlőin nevelkedett és élt. hiába nevezi magát a zulukaffer magyarnak, ha gondolkodása, érzése, jelleme, viselkedése; szóval testi és lelki világa bár magyarul beszél, továbbra is zulukaffer marad!

S ha már az lenne végzetünk, hogy faji és nemzeti individuálitásunk elvesztésével, más fajok ledobott rongyaiba bújunk; akkor inkább jöjjön egy dicső nemzeti halál, melynek sirja felett megfordított címer hirdesse, hogy „itt nyugszik a Magyar nemzet, mely dicsően élt és dicsően halt meg.”

Társadalmi és nemzeti egység

Minél egységesebb egy ország társadalma, annál egységesebb nemzete is.

Homogén népességű országokban, a társadalmi szakadozottság könnyebben elviselhető, mint a vegyes lakosságú polyglott államokban, hol a politikai, kulturális, közgazdasági, szociális és sok más társadalmi tagozathoz, faji és vallási alapokon szervezett tagozatok is csatlakoznak.

A társadalomnak tagozatokra szakadozása, a Kínában kicsúcsosodott kaszt rendszerre vezet, mely hátrányosan hat a Nemzet egységére.

Tudjuk, hogy a társadalmi tagozatok, mióta a nagy Széchenyi, az első társadalmi központot, a Nemzeti kaszinót alapította, egyletek, társaskörök, kaszinók és különféle egyesületekben tömörülnek, melyek révén a társadalom egyes osztályai közt, a határvonalak még inkább kiélesednek.

Széchenyi, mikor a Nemzeti kaszinót létesítette, bizonyára azt hitte, hogy ily módon egy, vagy több hasonló társadalmi központból, irányítani és egyesíteni lehet, az ország érdekében az egész társadalmat. Azonban a mint látjuk, a társadalmi koncentráció helyett, ép ellenkezője: a társadalom decentrációja jött létre.

Pedig a Magyarnemzet megerősödése, fejlődése és úgy kül, mint belpolitikai súlya és akció szabadsága meg-

egyesítését, hogy azok a Nemzet érdekében közös munkára felhasználhatók legyenek.

Ha betekintünk a társadalmi élet berkeibe, látjuk; hogy a Nemzeti kaszinó, vagyona és születésére gögös arisztokratái, az Országos kaszinó, a múlt emlékein merengő exclusiv dzsentriei, a Lipótvárosi kaszinó meggaz-

dagodott s a magyarság ügyére és tekintélyére fűtötték hányó bankbároi és hadiszállítói, a Demokrata kör, amerikaiasdit játszó arisztokrata állüres demokratái, a Zions-egylet, nagy zsidóországért lelkesedő, de a szalonnától már nem irtozó tagjai, a szocialisták egyesületének, a burzsoá társadalmat telegyomorra szidó vezetői, a dédelgetett nemzetiségek feljajduló, de jólétnek és teljes szabadságnak örvendő mártírjai s t. i. a piripócsi érchangú daloskör – tenoristájáig, egyenként és összesen hozzájárulnak szeparatív viselkedésükkel, a társadalmi és nemzeti szakadozottsághoz.

Mikor az élet-halálharcot, úgyszólván a félvilággal szemben vívjuk, beigazolván erőnket és providenciális hivatásunkat, akkor gondoskodnunk kell arról is, hogy ama széthúzó társadalmi tagozatok, lehetőség szerint egyesítenek s az őket egymástól elválasztó határjelzők leromboltassanak.

Evégből, nézetem szerint alakulnia kellene, egy mindenkitől tisztelt és szeretett tekintély, teszem fel, József főherceg úr Ő fensége vezetése alatt olyan Országos egyesületnek, melynek tagja lehet, bármilyen rangú, vallású és vagyonú, erkölcsileg kifogástalan honpolgár, hogy az Országos egyesület központi, vagy vidéki körhelyiségeiben megjelenve, eszméit kölcsönösen kicserélhesse, s úgy ezzel, mint az érintkezéssel s egymásnak megismerésével, a politikai vallási, nemzetiségi és szociális ellentétek eltűnését lehetővé tehesse.

Mennyi előítélet és félreértés simulna el, s milyen üdvös irányt vehetne nemzeti politikánk, melynek gyökere, a társadalmi egységből táplálkozva; létrehozná, a Magyar-nemzet egységét is.

Nem utópia ez, hanem egy olyan megoldás, melyhez józan megítélés s főleg jóakarát szükséges, hogy ezáltal is leoldhassa Nemzetünk kezeiről azt a bilincset, mely meggátolja a nemzeti élet megújulásának nagy munkájában.

A nemzeti egység megalkotásának egyik legnagyobb akadályát, azok a nemzetiségek képezik, melyek szomszéd-

dos nemzeti államok titkos és nyílt aspirációitól táplálva, a magyar testhez való simulást, s a természetes beolvadási folyamatot meggátolják.

Nem céлом, e helyen a nemzetiségi kérdéssel részletesen foglalkozni, mert ez külön munka anyagát képezné; a mit e munkában felemlíteni szükségesnek láttam, azt az illető fejezetben fel is említettem, s e helyen mit röviden érinteni fogok, azt a nemzeti egység létesítése érdekében teszem.

Azok közé tartozom, ki néhai Báró Bánffy Dezső iskolájában és környezetében nőttem fel s így, még mint fiatalember, az ideáлизmus hatása alatt magamba szívtam a *legmagyarabb magyarnak*, megalkuvást nem ismerő sovén magyarfaji érzelmeit és honorálni tudtam, ennek a ritka tehetségű és akaraterejű politikusnak nemes gondolkodását.

A hol Báró Bánffy Dezső keze, akár mint főispán, akár mint miniszterelnök működhetett, ott a magyarság ügye hamarosan fel is lendült. Mikor Szolnokdoboka megyében purifikáló munkáját befejezve, átvette Beszterce-Naszód vármegye kormányzását, a Naszódi iskolaalapok királybiztosságát s az erdészeti ügyek kormánybiztosságát, a vármegyében a magyar nyelv, úgy a közigazgatásban, mint a társadalmi érintkezésben egy ismeretlen fogalom volt; sőt annyira bojkottálva volt, hogy az oda-vetődött magyar lakosság, nem is mert, inzultustól való félelmében, nyilvános helyen magyarul beszélni.

Báró Bánffy Dezső erős keze és magyar lelke, nemcsak rendet teremtett a közigazgatásban és megfékezte a román agitáció egyik tengeri kígyóját, a Naszódi iskolaalapok ügyét, hanem az egész vármegyében elfoglalta helyét, úgy hivatalos, mint magánérintkezésben a magyar nyelv az őt megillető helyét s Besztercén, melyet ma magyar városnak lehet tekinteni, magyar templom hirdeti a magyar gényusz győzelmét.

Ha a nemzetiségi kérdést egy-két emberöltőn át, az egész ország területén Báró Bánffy Dezső kezelhette volna szabadon, akkor az ő páratlan energiájával és tör-

hetetlen magyar gondolkodásával, olyan megoldást tudott volna létesíteni, mely a magyar nemzeti eszme és egység gondolatának megfelel s visszaszorította volna a nemzeti-ségi kérdést abba a Pandora szelencéjébe, honnan az a „divide et impera” jelszó alatt működő s a világháborúban csődöt mondott protekciós bécsi kéz folytán kikerült: az egységes magyar nemzeti ügy véghetetlen kárára.

Sajnos, hogy Báró Bánffy Dezső csak egy volt s ő is, a belpolitikai pártharcok miatt munkáját befejezni nem tudta. Az utána következő paktumos korszak, avatatlan kezeitől vezetett nemzetiségi politikánk, nemcsak, hogy előbbre nem ment, hanem a politikai pártharcok céljaira kihasználva, visszaesett előbbi állapotába.

Olyan erős kéz, mint a Báró Bánffy Dezsőé volt, képes lett volna megfelelő eszközökkel a legintranzingesebb módon is, a nemzetiségi kérdést rendezni. De, ha már Bánffy Dezső korszaka letűnt s a nemzetiségi politika berkeiben gyöngé szellők tódultak, akkor magam is beláttam, hogy az előbbi utón, kellő vezetés nélkül haladni nem lehet s más utón, más módokkal és eszközökkel kell a megoldást, a magyarság érdekében keresni, hogy bár más utón, juthassunk ahhoz a célhoz, melyet Bánffy Dezső magyar lelke megjelölt.

Ez a tudat okozta, hogy az erős kéz politikájától némileg eltérve, a megértés politikáját propagáltam anélkül, hogy egy céltudatos és energikus nemzeti politika álláspontjából egy betűt is kihagyni szükségesnek láttam volna, s azon állok ma is; különösen, mióta beigazolást nyert, hogy a román és szláv fajok, milyen irtózatossal veszedelmet készítettek elő a monarchia feldarabolása s a magyar nemzet megsemmisítése érdekében. Az a hivatott vezető-politikus, ki a történetek után is, a nemzetiségi politikának energikusabb és céltudatosabb irányt adni nem tud, nem méltó a nemzet bizalmára. Mikor, az 1848-iki események, *bizonyos kegyeletos reminiscenciái is eltűntek*, s a magyar nemzet nyitott szemmel tekinthet a múlt eseményeire, s a jövő nagy feladatai elé, akkor össze kell szednünk minden erőnket, energiánkat s a hazafiság által táp-

lált tudásunkat, hogy minden mellékkörülménytől eltekintve, oltárt emeljük a magyarság szent ügyének: a nemzet egységének.

A magyar nemzeti egység eszméje nem azt jelenti, hogy egész vonalon tabula rázat csinálva, nemzetiségeinket szőröstől-bőröstől felfaljuk. Ilyen erőszakos politikának, már csak azért se lehetnék szószólója, mert azt kivihetetlennek tartom. Ellenben, keresni kell azokat az eszközöket, melyekkel a centrifugális törekvések karjaiból kiszabadítva, a nemzeti egység légkörébe vonják őket. Egyidejűleg tegyünk meg minden lehető, a magyar faj megerősítése érdekében, hogy hatalmas expanzív erejét minden vonalon kifejthesse; akkor aztán, helyes mederbe terelődik a nemzetiségi kérdés is.

Nagy hiba volt és sajnós, hogy ez a hiba mai nap is fennáll, hogy a Báró Bánffy Dezső által létesített nemzetiségi osztály megszüntetve lett, mert épp az a bajunk, hogy nincsenek szakértelemmel bíró nemzetiségi politikusaink. Már pedig, ennek az intézménynek épp az lett volna hivatása, hogy szakembereket neveljen s az ideoda kapkodás helyett, nemzeti politikánknak céltudatos alapot teremtsen.

Mert nagy tévedésben vannak azok, kik azt hiszik, hogy a nemzetiségeket sablonszerűen egy kaptafán lehet kezelni, a nemzeti eszme és egység szempontjából. Más-más eljárást kell követni, még pedig vidékenként a tóttal, románnal, szerbbel, svábbal, ruthénnal s a többi apróbb nemzetiségekkel, mert ami az egyikre hasznos, ugyanaz egy másikra káros lehet s így ahelyett, hogy magunkhoz csatolhatnók őket, még jobban elidegenítjük.

A nemzeti egység egy másik nagy kerékkötője, a nemzetiségi törvény. Nem kutatom azokat az okokat, melyek ezt a törvényt életrehívták, csak azt konstátálom, hogy nagy ártalmára volt és van ma is a nemzeti ügyre anélkül, hogy a nemzetiségek érdekei is kielégítve lehettek volna. Az élet, nemcsak túlszárnyalta ennek a törvénynek szükségességét, hanem ridegen követeli is, annak hatályon kívül helyezését s olyan intézkedés létesí-

tését, mely nemzeti érdekeinket az állami élet minden vonatkozásában támogassa; mert el lehetünk készülve arra, hogy akár a pánszláv, akár a pángermán, vagy pánlatin (?) irányzat kerül győztesként ki a világháború forogtagából, az meg fogja minden eszközzel kísérelni, hogy céljait elérhesse, a magyar nemzeti érdek rovására.

Vannak, kik arra esküsznek, hogy a magyar nyelv tudása már képes a magyarság révébe hajtani a nemzeti ségeket. Ez az állítás, általánosságban nagy tévedés, mert pl. a román vagy erdélyi szász, ha tudja is nyelvünket, megtartja nemzetiségét; ellenben a bánáti sváb, sőt részben a tót és ruthén, a magyar nyelv elsajátításával, ha megfelelő viszonyok közé kerül, egy-két generáción át magyarrá vedlik, vagy legalább is, behódol a magyar nemzeti eszmének.

Nem a nyelv tudása, vagy nemtudása, hanem a lelki világába oltott érzelmek adják meg az irányt a hovátartozandóságnak, hisz tudjuk, hogy a bánáti svábok, ha nem is beszélnek nyelvünket, érzelmileg jó magyarok.

Ellenben példát tudok arra, hogy mikor a magyar nyelv sikeres tanításaért a kormánytól megjutalmazott román tanító a gyermekeket magyar nyelvre oktatta, nem fukarkodott az ütlegelésekkel, miközben – csupa hálából – egyre hangoztatta, hogy „ezeket a pofonokat a magyarokért kapod”. Van-e olyan naiv lélek, ki elhinni tudná, hogy az ilyen gyermek, ha meg is tanul magyarul beszélni, ne érezzen egész életén át bizonyos keserűséget, sőt gyűlöletet a magyarság iránt? Ellenben állítom, hogy a magyar eszmének megnyerésére legerősebb eszköz: a vallás és a gazdasági kérdés; természetesen karöltve a kultúrával s a magyar nyelv tudásával is.

Az angol gyarmatokban, az angol nem kényszeríti az illető fajokat, hogy nyelvét megtanulják; ellenben iskolát állít fel s rájuk bizza az angol nyelv megtanulását. Mint-hogy az ilyen gyarmatokon, csak azok tudnak jobb megélhetéshez jutni, kik az angol nyelvet értik, ennél fogva, a szükség nyomása alatt, önként igyekeznek az angol nyelvet megtanulni. Sürgősen fel kell *állítani a görögkeleti magyar*

egyházat is, hogy eltűnjön a nép köztudatából az a megkülönböztetés, hogy a görögkatholikus és a görögkeleti vallásúak csak románok, ruthének és szerbek lehetnek, mert sok-sok ezer görögkeleti magyar, mai nap is románnak mondja magát csak azért, mert vallása román.

Intézkedés teendő, hogy a görögkatholikus és görögkeleti nemzetiségi egyházak azon tagjai, kik hasonló vallású magyarokkal laknak egy helységben, ha az ott lévő magyarok a lakosság egyharmadát eléri, akkor az egész helység a *magyar püspökség fenhatósága alá csatoltasék* és semmi esetre se engedhető meg, hogy az elszórva élő görögkatholikus és görögkeleti vallású *magyarok*, megfelelő vallású nemzetiségi egyházak *tagjai lehessenek*.

Intézkedés teendő, hogy az állami anyakönyvekben a keresztnévek *magyar hangzással* vezetessenek be, sőt az olyan családi nevek is, melyek magyar származásra mutatnak s csak az elnemzetietlenedés folytán lettek elferdítve, eredeti magyar alakjukban kerüljenek az anyakönyvbe.

Az iskoláztatás tekintetében, mint már egy helyen jeleztem, a *népiskolák államosítása* alapján állok. A nemzetiségi középiskolák, különösen oly nagy számban való létezése, nemzeti szempontból veszedelmes és indokolatlan, mert ezek képezik ki a művelt és félművelt proletárok seregét, kik az *agitációs kereset* útjára lépve, táplálják a nemzeti egység ellen irányuló törekvéseket. S ha már a múltak hibáiért szenvednünk kell, akkor reformálni kell úgy a *belsőszervezet*, mint a *tananyagra* vonatkozó állapotokat s követelni kell, hogy legalább is, a világ és magyar *történelem, magyar nyelven és szellemben* adassék elő.

Intézkedés teendő arra nézve, hogy nagyobb ösztöndíjas tanulók *csak magyarországi egyetemeken* tanulhassanak, mely intézkedés természetesen a teológiák és preparándiák növendékeire s a középiskolai tanulókra is vonatkozik, hogy ne legyen alkalmuk magukba szívni azokat a veszedelmes tanokat, melyeket a centrifugális propaganda érdekében, a magyarság ellen a külföldi intézetekben hirdetnek.

A magyar nyelv és szellem érvényesülése és tisztelete biztosítandó a közszolgáltatás különböző ágaiban is, s e tekintetben a nemzetiségek érzékenysége, csak addig a határig honorálandó, míg a nemzeti egység sa magyarság vezetőszerepe veszélyeztetve nincsen. Különösen törekedni kell arra, hogy az *állami közigazgatás* mielőbb behozassék, mert állami és nemzeti érdek, hogy a századok viharaiban helyét oly dicsőséggel betöltő, de már idejét múlt közigazgatás korhadt épületének helyére, az új Magyarország erős bástyája: az állami közigazgatás kerüljön.

A hadsereg kérdése is, mint már egyik fejezetben érintettem, feltétlenül reformálandó, hogy az teljesen a szívünkhöz simuljon s ne képezzen külön államot az államban s úgy *szervezeti*, mint *nyelvi* tekintetben egy fájdalmas kelést okozó tövist, a nemzet testében; hanem mint egyike legértékesebb szerveinknek, közre kell működnie a fejlődés és a nemzeti egység létrehozásának, nagy és áldásos munkájában.

Ugyancsak reformálandó, úgy politikai, mint közgazdasági *külképviselőtünk intézménye is*, hogy úgy a *paritás* elve, mint az ország gazdasági érdeke jobban ki-domboríttassék és érvényre juthasson, mert valljuk be, hogy e tekintetben sok sérelemmel találkoztunk, melyeknek oka, részben a mi *nembánomságunkból* is származik.

Azok a szerencsétlen bécsi teoriák, melyek a múlt gyászos lapjait képezik s melyek a *nemzet* megerősödésében és *egységében* veszedelmet láttak, remélhetőleg végképp eltűntek, s az új idők szelleme e tekintetben is hivatva lesz, friss vért önteni a nemzet életereibe, s ezzel is nagygyá tenni a magyart.

A nemzeti egység szempontjából, egyik legfontosabb coeficiens, a *közgazdasági élet*.

Hogy nemzetiségeink bizalmát, szeretetét és ragaszkodását megnyerjük, arra kell törekednünk, hogy gazdasági, egyszóval megélhetési kérdésekben is lássák és érezzék, a magyar kéz jóságát és szeretetét. Mert valljuk be, hogy a közadók s egyéb állami szükségletek behajtása

senkire se kellemes s nem alkalmas arra, hogy a szeretet és ragaszkodás érzését felébressze és táplálja. A nép és így a nemzetiségek is, ne csak akkor jöjjenek érintkezésbe a magyar nyelvvel és magyar hatóságokkal, mikor: sorozás, képviselő- és egyéb választás, adóbehajtás, kihágási, bírói büntetés stb.-ről van szó, hanem akkor és ott is, ahol a nép általános jóléte, segélyezése és szeretetben való részesüléséről is van szó. A nép s így a nemzetiségek is, a magyar államban egy jóságos anyát kell lássanak, aki szeretetében egyenlően részesíti gyermekeit s akkor, ha hozni kell áldozatot, sokkal szívesebben teszik azt meg.

Állami telepítések, parcellázások, közmunkák biztosítása, minden téren, az élet megkönnyítése s az anyagi és szellemi fejlődés elősegítése, olyan mozzanatok, melyek nagy hatással vannak a nép lelkivilágára s így nemzeti érzésére is.

Épp ezért, a nemzeti szellem ápolását és szeretetét be kell vinni közgazdasági életünk nagy konglomerátumába is, mert az ipar és kereskedelem nemzeti szempontból is, bizonyos nivelláló hatást gyakorol a nemzetiségekre, a nemzeti egység érdekében.

Különösen, pénzintézeteink reformkérdésével kapcsolatosan, vagy ettől függetlenül, felügyelet alá veendő a *nemzetiségi pénzüzetek* nagy légiója, melyek kitűnő szervezettel behálózzák az országot s részben a kozmopolita nagy magyar bankok és külföldi tőkék segítségével, elősegítik a magyar földnek a nemzetiségek részére való átsiklását s a magyarság deposszedálását, – részben *élesztik* nemzetiségeinkben a *szeparáció* parazsát, hogy ne csak távortartsák őket a nemzeti egység megvalósulásától, hanem előkészítik a centrifugális törekvések aknamunkájára is.

Hitelviszonyaink országszerte akként rendezendők, hogy a *nemzetiségek* a nemzetiségi pénzüzetek polipkarjaiból kiszabadítva, a *magyar állam* által országszerte községenként, vagy körjegyzőségenként létesítendő *szövetkezetek* ügykörébe vonassanak, mindennemű gazdasági agendáik lebonyolítása tekintetében.

A nemzeti egységi szempontjából feltétlen követelendő, hogy az *összes üzleti és kereskedelmi könyvek magyar nyelven* vezettessenek, mert ezek – különösen a hazai zsidóság nemzeti érzését nélkülöző indolens viselkedése folytán, – mintegy előfutárját képezik, a germanizáció nem kívánt munkájának.

Ugyancsak elrendelendő, hogy minden város vagy község neve, utcák elnevezése s az üzleti cégtáblák, *magyarul* írassék, mert különös, hogy vannak vidékek, melyek egy darab Németországot, Romániát vagy Szerbiát képviselnek.

Amint már érintettem, ne legyen jelszavunk az erőszakos magyarosítás, mert az ilyen akció reakciót szül; ellenben tegyünk meg mindent a magyarság védelmére s a nemzeti egység érdekében. Ha pedig azt látjuk, hogy annak dacára, hogy az állam minden lehetőet elkövetett, hogy a nemzetiségek nemzetiségük fentartása, nyelvük, kultúrájuk, hagyományaik ápolása s vallásuk szabad gyakorlása mellett a magyar állam hivatalos nyelvét a közforgalom céljából is elsajátítani *vonakodnak*: akkor törvényhozási-lag elrendelendő, hogy bármilyen fizetéssel járó *köz- vagy magánhivatalt, csak olyan tölthet be, ki az állam hivatalos nyelvét szóban és írásban bírja.*

Az engedékenység politikája, mely már a gyengeség tüneteit viseli magán, lejárt. Tegyük kezünket a nemzeti élet ütőerére, hallgassuk meg a nemzet szívének dobbanását és aszerint irányítsuk ténykedéseinket; de ne engedjük magunkat a nemzeti politika útjáról eltéríteni, mert a körülöttünk tomboló vihar óva int és figyelmeztet, hogy több gondot fordítsunk a népre s a *nemzet jogos követeléseire.* Az új idők nagy eseményeket rejtenek méhükben és kell, hogy ezen események gazdaságilag felkészülve, erőben és számban megizmosodva s a *nemzeti egységgel vértézve* találjanak bennünket; mert csak így védhetjük meg minden támadással szemben érdekeinket s a *szent korona viselőjének trónját*, s csak így biztosíthatjuk helyünket örökre, a körülöttünk élő nagy népcsaládok tömkelegében.

A zsidókérdés a nemzeti politikában

A különféle társadalmi és politikai kérdések annyira igénybe veszik figyelmünket, hogy a lappangó s a nemzet életét, fejlődését és konszolidálását oly nagyon érdeklő zsidókérdést észre se vesszük, bár mindenütt érezzük.

Ellentmondásnak látszik ez a megjelölés, pedig tényleg így áll; igaz, hogy a zsidókérdés nem pogromokban mutatkozik, mint Oroszországban, – amitől mentsen is meg végzetünk, – hanem mint hamu alatti parázs sziporkázik a lelkekben. Amit fokoz a szeparációhoz való ragaszkodás és a zsidóságnak minden téren való feltűnő előtörése, különösen közgazdasági téren s magyar nemzeti szempontból már nem előnyös térfoglalása.

Nem szabad tehát visszariadnunk ezen beteges jelenség gyógyításától, hanem férfias őszinteséggel és tiszta szándékkal meg kell keresnünk azokat az okokat, melyek ezt az állapotot előidézik és akkor meg fogjuk találni az eszközöket is, melyekkel ezt a betegséget is a magyar testből kiküszöbölhetjük. Ezt a munkát nem a gyűlölködés a gyanúsítás, a gúny és lekicsinylés léha és a fontos ügyhöz nem méltó fegyverével, hanem a hazaszeretet, a bizalom és jóindulat eszközeivel kell elvégeznünk. Ha ez a munka sikerül, amihez csak jóindulatú megértés szükséges, a zsidóságot a magyar nemzeti politika várkerin gesebe vonhatjuk. akkor a magyar nemzet a hazai zsidóság beolvasztásával olyan értékes kincshez jut, amely nagyban hozzájárul fejlődésünkhöz, egységünkhöz, állami és nemzeti nagyságunkhoz.

Sokan állítják, hogy nálunk általános zsidókérdés nincs, csak szubjektív személyi jelenségek, melyekért felesleges e kérdéssel foglalkozni. Mások azt fogják kér-

dezni, hogy mi összefüggés van, a *Magyar nemzetmgújhódása* s az állítólagos zsidókérdés rendezése közt?

Pedig, ép az utóbbi az a kapcsolat, melyért a reorganizáló munkának ebben az irányban is ki kell terjeszkednie, mert mikor egy beteg testet ki akarunk gyógyítani, akkor meg kell azt szabadítanunk mindazoktól a bajoktól és lappangó bacilusoktól, melyek a betegséget részben előidézik, részben a szervek működését meggátolják abban, hogy hivatásuknak zavartalanul megfelelhessenek.

A zsidóság olyan értékes tényező a magyar állani testében, hogy annak csak bizonyos fokig való szeparálását is, nemzeti érdekeink veszélyeztetése nélkül, nem engedhetjük meg.

A keresztyén vallás és társadalom, nem különben a zsidó vallás és társadalom közt *oly eltérések vannak*, melyek alkalmasak tévhitet, idegenszerűséget, rokonszenv hiányt, helyenkint ántipátiákat sőt gyűlölködést is kiváltani, melyek a hazai zsidóságot abba a ferde helyzetbe hozzák, hogy a legjobb akarat mellett *se tud teljesen beilleszkedni, a magyar politika s a magyar test struktúrájába.*

Sokan, kik vagy elfogultságból, pro domo, vagy azért, mert a zsidókérdést úgy itt, mint világszerte nem ismerik, azt állítják, hogy zsidó, mint nemzetiség nem létezik és speciel nálunk, csak *zsidó vallású magyarok* vannak épp úgy, mint teszem fel görögkatholikus magyarok.

Ez az állítás téves, mert igaz ugyan, hogy zsidó nemzet ezidőszerint nincsen, bár a Zionisták nagy akciót fejtenek ki világszerte, hogy ez is meglegyen, de van/egy *szémita fajú nép, mely összeforrva az izraelita vallással, magát az egész világon a többi fajoktól és nemzetektől szeparálva, alkotja az úgynevezett zsidóságot.* Tehát, *nem zsidó vallású magyarokról, hanem magyar zsidókról lehet csupán szó* épúgy, mint orosz zsidóról, német, francia, olasz, spanyol, osztrák, román, sőt amerikai zsidókról is.

Hogy a zsidó vallásnak milyen nagy szeparáló ereje van, mutatja p. u., hogy az arab zsidók, bár fajilag

mint szemiták, legközelebbi rokonságban állanak az arabokhoz, s velük egy nyelvet beszélnek, mégis nem araboknak, hanem zsidóknak modják magukat. De ennél is eklátásbb példa az Erdélyben lakó *szombatosok* esete, kik mivel külön egyházzal nem bírnak, a zsidó egyház fennhatósága alatt állanak s *jóllehet egytől-egyig* a legtisztább *székelyek*, s csak magyarul beszélnek: *magukat mégis zsidóknak vallják*.

A zsidóság, melyik országban lakik, az ott uralkodó fajhoz huz; ami természetes is, hiszen századokon át „Vogelfrei” számban ment s így, oda ragaszkodik, hol megélhetését és boldogulását minél jobban biztosíthatja.

Ép ezért, bár *nagy tisztelettel vagyok a kivételek* iránt, kik közt: jogi, közgazdasági, politikai, szépirodalmi, művészeti, tudományos és közpályákon igen sokan vannak, kiknek tudása, hazafisága és megbízhatósága, kétségen felül áll és mindenki által tiszteletben részesül, magyar faji és nemzeti szempontból, nem szabad ezt az effemer értékű vonzódást túlbecsülni, *általánosságban a tömegeknél*.

Az orosz zsidó, aki ma még az orosz cár szakálára esküszik (?) holnap, ha német uralom alá kerül, jó németté válik, s ez áll vice versa is.

A póseni és sziléziai volt lengyel zsidók, ennek az elvnek eklatáns példái s mi tűréstagadás, ne adja a balsors, hogy a szent korona valamelyik része a szomszédok kezébe kerüljön, mert ha ez megtörténne, a magyar zsidó is hamarosan átvedlene orosz, vagy oláh zsidóvá; a mit difficultálni nem is lehet, mert a zsidóságnál, az általános világgötélék mellett, hiányzik az a *nemzeti mély érzés*, mely a történelmi múlt, a nemzet dicsőséges küzdelmeivel és szenvedéseivel megaranyozott hagyományain nyugszik; továbbá hiányzik a vér, a vallás közössége, s a társadalmi felfogás kapcsolata is.

A nemzeti érzelmek hiányábn csak nem *mindenütt a destructiv irányt képviselik*; így szociális szervezetükkel Oroszországban elősegítik az anárchizmust, s a cáriz-

mus elleni küzdelmet. Törökországban ők voltak az új török propaganda élesztői, karöltve *a szabadkőművességel*; olasz, spanyol és portugál földön ők szítják a köztársasági és forradalmi szellemet; nálunk pedig, kezükben tartják a szocializmust, ők képviselik az úgynevezett demokráciát, terjesztik az internacionalizmust és kozmopolita szellemet.

Természetes, vallási és társadalmi szeparációjuk mellett, a fentebb vázolt szereplésük, fokozza azt a bizalmatlanságot, mely nem alkalmas arra, hogy szimpátiákat ébresszen, s elenyéztessen azt a hamu alatt sziporkáló parazsat, melyet zsidó kérdésnek neveznek.

Hogy pedig a zsidóság, a fenntebb vázolt tulajdonságokkal miért bír, annak megvilágítására, álljon előttünk a következő rövid történeti visszapillantás, mely megvilágítja a zsidóság helyzetét és lélektani állapotát.

Krisztus születése után 71-ben, a rómaiak Jeruzsálemet elfoglalva, a zsidóság egyrészét elhurcolták, másik részét szétszórták.

A szétszórt zsidóság egyrésze, Palesztinától délnek tartva, átment Alexandriába s onnan Afrika északi partján elterjedve, a Mórokkal együtt bevonult Spanyolországba. Spanyolországból rajokat bocsátott ki Európa minden államába, s így hozzánk is; melyek aztán „ubi bene ibi pátria” elvénél fogva, az illető országokban meg is telepedtek. Ezek, az úgynevezett igaz, vagy más néven, *spanyol zsidók*.

A szétszórt zsidóság másik része északnak fordult, a nagy Sárмата síkságon találkozáva a kazárokkal, azokkal összevegyült s vallásuk felvételére kényszerítette. A kazárokkal megerősödött zsidóság ellepte Oroszországot, Lengyelországot, átment a Kárpátokon, Magyarország északi és keleti részeire, s ellepte Oláhországot is. Ezek az úgynevezett *kazár zsidók*.

A spanyol és kazár zsidók közt ennek folytán, úgy jellemre, mint szokásra, sőt külső típusra nézve is különbség van. A többnyire barna, sőt fekete hajú, szemű és arcú *spanyol zsidó* simul a kultúrához, nem bigott, sőt neológ-

nak nevezett vallása is liberálisabb. Ez képezi a zsidóság értékesebb részét, mely már a civilizáció révén is inkább asszimilálódik, s olvad be az uralkodó nemzettestbe.

A *kazár zsidó*, köznyelven lengyel zsidó, már külsőleg is felismerhető kaftános viselete által; arcszíne többnyire szőke, kékszemű, magas növésű, hajlott orrú, bigott orthodox, a kultúrához nem nagyon simul, amit már bigott vallásos érzése is meggátol; így aztán elmaradott, zárkózott és *rabbijának* vezetése alatt; ki a Talmud-Misnának nevezett könyve alapján, büntető és bírói jogokat is gyakorol: patriarkális életet él.

A zsidóság, évszázadokon át csak megtúrt néptöredék lévén, hol egyik, hol másik országban üldözték. Az a tudat, hogy állandó, sőt megvédő hazája nincsen, egyetlen néppel vagy nemzettel közösséget nem érzett, s így se a *hazaszeretet*, se a *nemzeti szellem* fogalma és érzete, nem fejlődhetett ki úgy, mint egy olyan fajnál, mely nemzeti és egyéni öntudattal bír. Ellenkezőleg, ép a fentiek alapján, bizonyos ellenszenv keserű érzete jött nála létre azzal a keresztény társadalommal szemben, mely őt be nem fogadta, lenézte, sőt szabad prédának tekintette. Látva, hogy mindenki idegenkedik tőle, s hogy existenciája csak úgy van biztosítva, ha pénze-vagyona van, önként kifejlődött köztük a közös vallás alapján való *egyetemes összetartás*, s az *arany borjú imádásának* érzete.

Mindezeket az előzményeket ismerve, nem helyeselhető, sőt *elitélendő*, az úgynevezett *antiszemita*knak a zsidóság ellen, ágon-bogot való keresése. Ép így nem indokolt leszóllásuk is azért, hogy a katonai szolgálatot nem kedvelik; hiszen egy kereskedő népfaj, mely csaknem kétezer esztendőn át nem katonáskodott, háborút nem viselt, nem lehet olyan harcias szellemű, mint az, mely nemzeti öntudattal bír és századokon át állandó harcokban állott.

Az ilyen sajátságok, melyek évszázadokon át, jegercesedtek ki, mától-holnapra nem is küszöbölhetők ki. Egymásután következő *generációk*, más légkör, környezet s a *keresztény társadalommal* való szorosabb érintkezés kell ahhoz, hogy a most már politikai, vallási és

egyéni szabadság s jogegyenlőség minden átributumával bíró s erős alkalmazkodási képességgel felruházott zsidóság, teljesen átalakuljon. Mint örvendetes tény, már most is konstatalható, hogy az egyenjogúsítás óta sok haladás történt; de még *sok olyannak kell történnie*, melyet a magyar társadalom s a *magyar nemzet érdeke megkövetel*.

Hiszen tudjuk, hogy a keresztény és zsidó általános világnézet, viselkedés, modor és a társadalmi felfogás közt, mely részben, az évszázados félszeg helyzetétől is befolyásolva volt, különbség van.

Maga Mózes, szigorú törvényei is a zsidóságot, csak *önmagával* szemben kötelezi annak betartására; a zsidó valláson kívül állókkal szemben, azonban nem s így nem csodálkozhatni, ha némely olyan ténykedést enged magának meg, mely vallásával és társadalmi felfogásával nem ellenkezik jólehet, a keresztény társadalmi felfogás keretébe, nem illeszthető be.

Mindezeknek a korrektívuma, mely *fedi a Magyar-nemzet nagy érdekeit is* az, hogy a *magyar zsidóság felismerve*, a neki hazát, jólétet és teljes polgári szabadságot biztosító *Magyarnemzet érdekeit*, adjon helyet annak a természetes folyamatnak, mely *őt a keresztény társadalom kebelébe s a Magyarnemzet testébe vezet*i.

Sehol a zsidóságnak oly jó dolga és megbecsülése, mint Magyarországon nincsen.

Kezében tartja a *pénzt, kereskedelmet, sajtót* és ezekkel irányít sok olyan dolgot, melyek a zsidóság világszervezetére és hatalmára előnyösek, de a *speciális magyar érdekekre nem*.

Nyitva áll előtte minden út és minden pálya, az érvényesülésre és boldogulásra; sőt annyira el van kényeztetve, hogy „capitis deminucio” vádjá alá esik az a nem zsidó, aki csak szóval is megbántani meri. S mindezekkel szemben, a viszonzás az, hogy *büszkén hirdeti és vallja zsidó voltát*; milliókra szóló kulturális és filantropikus alapítványokat és intézményeket létesít *zsidók* részére, elvértve általános emberi célból is; ellenben speciális *magyar nemzeti érdekeket* szolgáló alapítványokról és intéz-

ményekről, *soha szó sincsen* jólehet, számtalan zsidó élvezi a magyar alapítványok áldását és előnyeit.

Angol francia, sőt részben Németországban is, a zsidóságnak keresztény hitre térése és beolvadása nagyjában már megtörtént, sőt újabban a gyűlölt Oroszországban is a zsidó intelligencia nagy tömegekben hagyja el sok bajjal terhelt ősi vallását és tér az orosz orthodox vallás kebelébe, hogy ezáltal beleolvadjon a hatalmas orosz nemzet testébe.

Miért nem teszik ezt, a mi zsidóink is meg? Talán nem tartanak bennünket erre olyan méltóknak, mint az említett nemzeteket? Avagy nem tudják, hogy nekünk, sokkal nagyobb szükségünk van, mint más nemzeteknek arra, hogy mint *keresztények*, minden *mellékgondolat és speciális törekvések nélkül*, a fajmagyarok sorába lépjenek? Vegyék példakép az *örményeket*, kik fajilag nem rokonaink, még annyira se, mint a zsidók, kikben némi turáni vér is csörgedez; mégis az által, hogy a keresztény vallás követői, s belátva, hogy boldogulásukat nálunk megtalálták: magyarok lettek testben és lélekben s nincs közöttük, ki magát, akár *örmény vallású magyarnak, akár magyar örménynek nevezze*.

Mindezekből látni, hogy a zsidóvallás, mely alapját képezi *a zsidóság világszövetségének*, erős *szeparáló* és *a beolvadást gátló hatással* bír; ez az erő az, mely minden néptől elválasztja és távol tartja, s *mely a magyar testbe való beolvadását meggátolja*.

Mikor az 1865/7. XVII. törvénycikket, az izraeliták egyenjogúságáról meghozták, ép úgy mint a későbbi egyházpolitikai törvények, köztük az 1894: XXXIV. és XXXII. t.-c, a házassági jogról, a gyermek vallásáról, továbbá az 1895. évi XLII. és XLIII. t.-c. az izraelita vallásról s a vallás szabad gyakorlatáról, jólehet nem nyíltan, de *burkoltan*, mint egy „pium dedessiderium” azt a célt is szolgálták, hogy módot és alkalmat adjanak a nagyszámú, sok jeles tulajdonsággal bíró és vagyonos hazai zsidóságnak arra, hogy *ők, vagy gyermekeik*, valamely keresztény vallásfelekezet kebelébe térjenek a végből.

hogy ne csak *befelé* erősítsék meg, az évszázadok vérzivatarjaiban oly sokat szenvedett magyarfajt, hanem *kifelé* a külfölddel szemben is, a nemzet súlyát emeljék.

Jólehet, kikeresztelkedések különösen a felekezetenélküliségre térések itt-ott történnek; viszont elég gyakoriak, házasságok révén, a zsidóvallásra térések is; így, e tekintetben, valami szembetűnő eredménnyel nem dicsekedhetünk. Még a névmagyarosítás folyamatában is, bizonyos stagnáció állott be; s ma már, jobbára azok vesznek magyar hangzású nevet fel, kik a büntető törvényekkel vagy társadalmi felfogással összeütközésbe jönnek.

Pedig a névmagyarosítás is, mely bizonyos pietást érdemlő történelmi nevek szempontjából nem lett elég szerencsésen alkotva, a *magyarosodás érdekeit* volna hivatva szolgálni, hogy eltűnjön az a sok idegen, különösen német hangzású név, melyet a zsidóság II. József alatt *germanizáló* célzattól kapott; minden történelmi, vagy családi vonatkozás nélkül.

Az egyházpolitikai törvények meghozatala után, volt egy időszak, mikor nagyarányú mozgalom indult meg, bár nem nyilvánosan, avégből, hogy a zsidó intelligencia nagy tömegben térjen keresztény hitre s *olvadjon be teljesen a Magyar nemzet testébe*.

De bizonyos kanapé processus folytán, ismét felülkerekedett a *zsidóvallás szeparáló ereje*; s a nagy jelentőségű mozgalom, kútba esett.

Azonban hiszem, hogy az a kikeresztelési mozgalom, mely egyidőben eredményre nem vezetett, nem sok idő múlva, több eredménnyel fog megisméltódni; hiszem, mert az a Magyar nemzet, sőt a zsidóság érdeke is parancsolja, mely elől a *hazafias és magyar érzelmű zsidóság kitérni nem fog*, s áldani fogja a Magyar nemzet azokat, kik a Nemzet megerősödése és konszolidációja érdekében, ezt az áldozatot, esetleg lelkiismeretükkel „szemben is meghozták. De ugyanakkor nekünk se volna szabad idegenkednünk a zsidóság közeledésétől, különösen a *zsidóházasságtól*, mely legalkalmasabb a beolvasztásra. Sok megrozsdázott nemesi, vagy főnemesi korona, új fényt kapna a vagyonos

és jónevelésű zsidó fiatalsággal való házasság által; ezzel többet használnánk, nemcsak magunknak egyénileg, hanem nemzetünknek is, mint azzal, hogy idegenkedve tőlük, sőt bizalmas társaságban gúnyolva őket, alkalmat adunk a *szeptaráció* fenntartására s az ellentétek kiélekedésére.

A vallási érdekek, a nemzeti érdekekkel szemben háttérbe kell szorulnia; ez egy oly kardinális tétel, melyet, minden igaz hazafinak magáévá kell, vagy legalább is, kellene tennie. Én, ki hü fia vagyok egyházamnak, ha hazám és nemzetem érdeke kíváná, arra a vallásra térnék minden habozás nélkül, melyet hazám és nemzetem érdeke követel; hiszen Istent minden egyházban megtalálom, ha nem is vallanám Spinozának, – a vallás bölcsészete egyik legnagyobb alapvetőjének – ki zsidó volt, az istenség megosztásának tanát, a pántheizmust.

Minden vallás – bizonyos mértékig – az egoizmus alapján áll, ép úgy, mint a nemzeti érzés is. Míg a vallási egoizmus, csak az *egyéni érdeket szolgálja*, amennyiben az, az egyén lelkiismereti megnyugtatására törekszik; addig a nemzeti érzésből fakadó egoizmus, mint nemzeti ügy, *közérdeket képez*, s így az, a magánérdek elébe helyezendő.

Már pedig *nemzeti érdekeink azt parancsolják, hogy tömörüljünk és egyesüljünk: gondolatban, érzésben, hitben és törekvésben*; azt parancsolják, hogy *értsük meg egymást*, s hogy összefogva Európa szívében, idegen és ellenséges érzületű fajok által is körülvéve: *egy erős és egységes magyar nemzetet alkossunk*.

Ezeket a buzdító szavakat, úgyis mint fajmagyar s mint a *zsidóság nagy tisztelője* intézem azokhoz, *akiket megillet*, mert ez nem antiszemitizmus, nem zsidóügy, hanem a magyar nemzet egységének és létének ügye, amelyért háttérbe kell szorulnia, minden vallásos és egyéb speciális érdekek, ami ha nem történne meg, akkor represszáliáktól se szabad visszariadnunk, hogy nemzetünk egységét és vezetőszerpét, minden zavaró momentummal szemben biztosítjuk. Már az a körülmény is, hogy

egy évtizeden át tartoztam megboldogult *Eötvös Károlynak*, a legmagyarabb magyar író és politikusnak szűkebb társaságához, kiről senki sem mondhatja, hogy *nem volt liberális és filozemita*; kinek e tekintetben *érzelmeit és nézetét* ismertem és *magamévá tettem*; felment azon *esetleges meggyanúsítástól*, hogy midőn a *nemzet nagy érdekeit* akarom legjobb belátásom szerint szolgálni, *szeccessionista* iránnyal és törekvéssel megvádoltathassam. *Eötvös Károly*, ez a nagy szellem, *Kárpátoktól az Adriáig egy hatalmas és független magyarországot, szintiszta magyar érzelmű, magyarnyelvű és magyar gondolkodású, egységes magyar nemzetet akart: ezt akarom én is.*

Társadalmi és udvari élet

Sokan állítják, hogy nálunk nincs olyan egységes és eleven társadalmi élet, mely hangadó és irányító lehetne, közállapotaink minden vonatkozásában.

Valljuk be, hogy ez az állítás nem jogosulatlan; hiszen látjuk, hogy széttagolt és kohézió nélküli társadalmunknak, sok olyan hiánya van, melyeknek egy magyar és nemzeti társadalmi élet megteremtése érdekében: magyar nemzeti és faji szempontból is elenyésznie kellene.

Minden monarchikus ország társadalmára, annak belső és külső életére-befolyást, sőt jelleget elsősorban is, az *udvar* van hivatva biztosítani.

Az udvar a kapocs, mely a társadalom különböző rétegeiben egymás közt mutatkozó ellentéteket, és a harmóniát zavaró velleitásokat elenyésztetni, és a társadalmi osztályokat közös munkában, közös cél érdekében, egye-síteni tudja.

Ahol ez megvan, ott kifejlődik a *nemzeti társadalom*, melynek szárnyai alatt, életrekelnek azok az intézmények, melyek elősegítik az ország és nemzet jólétét és kultúráját.

Németország, bár egységes császárság, de a sok kisebb és nagyobb német fejedelemség, melyek együttesen alkotják a nagy német birodalmat, önálló társadalmi életet él, s az *udvar* vezetése mellett *fejleszti a nemzeti karaktert* s azokat az intézményeket, melyek a nép kulturális és közgazdasági érdekeit vannak hivatva szolgálni.

Ezért van Németországnak *Berlinen* kívül több olyan varosa: p. o. *München, Dresda, Nürnberg, Stuttgart* stb., melyek önálló központokat képeznek.

Sajnos, közjogi helyzetünknel fogva, nálunk ez nin-

csen meg, jóllehet paritásos viszonyunknál fogva, *legalább nagy részben* meg lehetne.

Az udvar székhelye Bécs; odaözönlik minden és mindenki, ki éltető napját az udvar légkörében keresi. Az udvari háztartás, az uralkodó ház tagjai, diplomácia, közös intézmények Bécsben székelnek, melyek közéleten kívül, százmilliókra menő forgalmat idéznek elő, s az ottani népnek jólétet biztosítanak. Mi pedig, Magyarország fővárosában, mind ezek hiányában, társadalmilag úgy élünk, mint a *pásztor nélküli nyáj*, mely a szélrózsa minden irányában elszéled.

Amíg nemzeti királyaink voltak, Visegrád és Buda olyan fókuszok voltak, melyek fénye bevilágította Európa minden zugát; politikai, társadalmi és kulturális tekintetben.

Az udvari légkört, olyan *dinasztikus, konzervatív és arisztokratikus érzelmű nemzet, mint a magyar*, alig tudja nélkülözni; s hogy mennyire lelkén fekszik ez, mutatják azok az áldozatkészségek – nemcsak a harcmezőn – melyeket a nemzet hoz és hozott abból a célból, hogy körében is, legalább olyan udvari élet lehessen, melyet a kiegyezési törvény is kilátásba helyezett.

Csodálatraméltó harci erényeink és önfeláldozó felépésünk, tiszteletet szerzett világszerte a magyar névnek, s végre beigazolást nyert *Bismarck* azon nagyjelentőségű mondása, hogy a *kettős monarchia súlypontja Budapesten van*. Ha már a politicalai súlypont nálunk van, illetve minket illet meg, akkor biztosítandók azok az attribútumok is, melyek a súlypontnak megfelelően hivatva vannak, a *magyar társadalmi élet megteremtésére*.

Úgy vélem, hogy egy *állandó, tisztán magyar jellegű és magyar nyelvű udvartartásnak Budapesten* való létesítése, mely a trónváltozással kapcsolatosan, már is alapos reményekre jogosít fel, már tovább el nem odázható. Ezzel kapcsolatosan visszaállítandó, a minden magyar lelkében vágyként élő *nádori méltóság*, az alkotmányos uralkodás és kormányzás megszorítása nélkül, *kizárólag* közjogi, továbbá a korona és a Nemzet közti kapocsként

kormányváltozások idejére s végre, *reprezentatív jogkörrel, arra az időre, mikor az uralkodó, a monarchia másik országában időzik*, hogy az udvartartás életében a folytonosság meg ne szakadjon s fényével, a magyar nemzet társadalmi életét *felfrissítse és bearanyozza* s végül, hogy a nádorhelyettes választásával járó pártpolitikai áldatlan harcok elkerültesse.

A paritás és Magyarország tekintélye alapján szükségesnek tartom, hogy az összes *külföldi követek*, Budapesten állandó és tekintélyüknek *megfelelő lakást* tartsanak, s a mi körünkben tartózkodjanak akkor, mikor a király is körünkben időzik. Ez az intézkedés, *a magyar udvartartással és nádori méltósággal kapcsolatosan*, rendkívüli módon *emelné Budapest* forgalmát, fényét és tekintélyét; amellet hozzájárulna ahhoz, hogy a még mindig *félreismert közjogi helyzetünk*, a külföld előtt *tisztáz tassék*.

Továbbá szükségesnek tartom, hogy a közös intézmények egyik szerve, mondjuk a *közös pénzügyminisztérium, Budapestre helyeztessék*; ami bennünket, egyebektől eltekintve, a *kvóta* szerinti hozzájárulás alapján is megillet.

Végre, *Budapestre volnának hozandók: az udvari kincstár, udvari könyvtár, udvari levéltár és udvari muzeumokban őrzött* azon kincsek és gyűjtemények, mely részben származásuk, részben vonatkozásuk alapján, Magyarországot illetik meg, s mint az *udvar tulajdona*, Magyarországon őriztetnének, erre a célra építendő külön épületben.

A legfelső helyen már is kilátásba helyezett és törvényeinkben biztosított huzamosabb udvari élet, a trón körüli fény és pompának dualisztikus alapon való visszaállítása, a magyar nemzet 400 éves kívánsága; hiszen nincs a világon egy második nemzet, mely jobban ragaszkodna a dinasztikus szervezethez és uralkodójához, mint a magyar. Ha társadalmi életünk széthúzó szervei egy erős fókusz körül sorakozva és egyesítve, új tartalmat nyernek, akkor a különféle kottériákat alkotó válaszfalak is, legalább

nagyjában eltűnnek, s egy olyan társadalmi *revelláció* keletkezik, mely nagyban hozzájárul, a nemzet egységéhez és fejlődéséhez. A nemzeti vágyak teljesülése, az öntudat, erő és nemzeti egység, még inkább megszilárdítja a korona és nemzet közti, amúgy is erős és szétválaszthatatlan köteléket; s ha idők folyamán, jobbról és balról, *trónok porba omlanak: a magyarok trónja mindig fenmarad, és Szent István koronája, dicső glóriában fog ragyogni a magyar király felkent homlokán, az idők végéig.*

Budapest magyarsága és hivatása

Minden fővárosnak az a tulajdonsága, sőt hivatása, hogy magán viselje az illető nemzet jellegét; úgy fizikai, mint erkölcsi és egyéb tekintetekben.

London ridegségével és nagyságával, az angol nemzeti nagyság, s az óriási világbirodalom megtestesülése. *Paris* mosolygásával, fejlett ízlésével, lelkesedésével, sőt könnyelműségével is Franciaország szíve. *Berlin* óriási forgalmával, tisztaságával, rendjével, tükre és központja a hatalmas arányokban fejlődő s erőtől duzzadó Németországnak. *Bécs* a múltak hagyományain, s az őt tápláló császári kegy sugaraiban sütkérező, külön nemzeti jelleggel nem bíró, kedélyes *Kaiserstadt*. *Konstantinápoly*, a nyugat és kelet érintkező központja, képviselve a világ minden nemzete és szokása benne anélkül, hogy a kelet és tiszta török jelleg háttérbe volna szorítva. *Róma*, egy le-tűnt nagy kor temetője, egyúttal képviselője az epigon olaszok lelki és testi elmaradásának. *Szentpétervár*, a cárizmus korszakában ridegségével, rendőri szervezetével, magán viselte a nagy orosz birodalom, abszolutisztikus struktúrájának képét stb.

Csak *Budapest az, mely nem rejti magában, sem az ország, sem a magyar nemzet jellegét*; úgy jellemre, mint szokás, típus és nyelvére nézve.

Hallottam egy kiváló írótól olyan jellemzést, hogy Budapest egy különálló típus; Budapest – Budapestet képviseli. Sok igazság van ezen jellemzésben, csak éppen megszívlelhetni való, nemzeti szempontból nincs.

Ha az igazi magyar nemzeti érzést, típust és magyar nyelvet keressük, azt sajnos, *nem Budapestben*, hanem azokban a vidéki városokban találjuk fel, melyek a *nem-*

zeti hagyományok emlőin éltek s a fajmagyar néppel szoros kontaktusban állottak.

Budapest egy poliglott, s főleg egy *kozmpolita* színezetű és érzésű főváros; ahol minden idegen, az *angol gentlemantól* a galíciai *pájeszes zsidóig*, otthonosnak érzi magát; mintha nem is Magyarország fővárosában volna.

Nyilvános helyeken, utcákon, vendéglőkben, kávéházakban, a *nem tiszta magyar beszéd* mellett, mindenféle más szót is bőven lehet hallani; különösen a német nyelv az, melyet nemcsak a németek beszélnek előszeretettel. Ebben elsősorban hibás a nagyszámú *zsidóság*, de hibásak azok a született *fajmagyar urak is*, kik műveltségüket és intelligenciájukat akarják demonstrálni az idegen nyelvek traccsolásával; jó lehet, tudhatnák, hogy az idegen nyelvek tudása praktikus szempontból fontos, de a műveltségnek, vagy intelligenciának fokmérője nem lehet.

Az utcákon barangolva, valóságos kétségbeesés kell hogy környékezze azt a jó magyart, aki a *cégtáblákat* tanulmányozza, melyeken a legtöbb *nem magyaros hangzású* néven kívül, *mindenféle nyelvű felírások* ékeskednek. De nemcsak külsőleg, hanem belsőleg sem magyar, *se az üzleti, se a kereskedelmi, se a társadalmi élete*; melyek közül az utóbbi *nem tud lelkesedni a magyar faji érzésekért és hagyományokért* – s akkor se jön emócióba, mikor Bécs felől egy-egy rúgást kapunk; ellenben valóságos extázisba jött akkor, mikor az úgynevezett liberális törvényeket (polgári házasság, zsidó vallás receptiója stb.) tárgyalták.

Pedig Budapestre, mint a magyar birodalom fővárosára, mint Középeurópa kulcsára s a *Duna medencéjének empóriumára, magyar nemzeti szempontból*, nagy feladat vár, mellyel fővárosunk, úgy a nemzet, mint saját érdekeire való tekintettel, megbirkózni tartozik.

Mindenekelőtt, *vesse le magáról* azt a sajátos *kozmpolita* jelleget, és külföldieskedő mázt, mely az igazi magyar jelleg mellőzésével, a köz- és magánélet minden vonatkozásában feltalálható.

Tartson a *főváros vezetősége*, mely oly nagy örökölt

közvagyon sáfárja alapos razziát, s tegye úrrá fővárosunkban a magyar szót, magyar érzést, magyar szellemet és jelleget.

Drákói szigorral tüntesse el úgy külsőleg, mint belsőleg azokat a szembetűnő jelenségeket, melyek arra engednek következtetni, hogy Budapest fővárosa, de nem szíve Magyarországnak.

Vezesse be a magyar érzést és a nemzeti hagyományok tiszteletét az iskolákba és minden intézményébe, hogy leküzdhető legyen annak az egészségtelen légkörnek hatása, mely a társadalmi és családi élet legtöbb helyén feltalálható, s mely a nemzeti érzés és hagyományok negációjában nyer kifejezést.

Megvallom, fájó érzés fog el, valahányszor külföldön Budapestet, gúny néven *Judapestnek* nevezik. Ez a körülmény semmi szín alatt se a statisztikai adatok tanulmányozásából eredt, hanem abból, hogy a külömben is nagyszámú zsidó lakosság, nagyon is igyekszik magát felismertetni, nyelve és viselkedése által.

De fájó érzést vált az olyan körülmény is ki lelkemből, mikor látom, hogy a nagy zsidó propaganda és világszervezet hatása alatt állók, minden jött-ment, sőt közveszélyes lengyel zsidót befogadnak, azt élelemmel, pénzzel ellátják; kik közül nem egy, néhány év múlva, mint új földbirtokos, udvari tanácsos, vagy bankbáró, a lipótvárosi fórumon megjelenik. Ellenben szegény véreink, segítség hiányában, Amerikába vándorolhatnak; vagy ha a főváros utcáin éhesen csatangolnak: csupa szeretetből, a tolonczba kerülnek.

Az ilyen jelenségeknek pusztulniuk kell, mert mi Budapestben egy olyan fővárost akarunk látni, mely a köz-, magán- és társadalmi élet minden vonatkozásában, kizárólag magyar legyen.

Bár nem vagyok a főváros szülöttje, mint lakóinak legnagyobb része, jobban szeretem hibáival, fogyatkozásaival és előnyeivel, mint sok olyan, aki itt született. Alig van zuga, melyet ne ismernék, s öröm fog el, mikor egy-egy épülő palotáját, vagy új sikerült alkotását szem-

lelem. A 25 évi ittlakás feljogosít arra, hogy észrevételeimet megtehessem, hiszen ezekkel is csak javát akarom, úgy *neki*, mint *nemzetemnek*. Olyannak képelem fővárosunkat, mint azt a *tékozló* ifjút, aki két kézzel szórja korán öröklött vagyonát, hozzá nem méltó, s az ő lelki fájdalmát nem értő vegyes társaság közt szét. Hiszem és vallom, hogy még idejekorán, lerázza fővárosunk magáról a rátapadt koloncot, s hivatásának tudatában, megtisztult szívvel és lélekkel, komoly és áldásos munkának fog, mely javára lesz neki, nemzetünknek és hazánknek. Úgy legyen?

Néhány szó a választójogi kérdéshez és a főrendiház reformjához

I.

Azon fontos állami feladatok közt, melyek hivatva vannak nagy befolyást gyakorolni, államiságunk és nemzeti egységünk épületének kiépítésére, első helyek egyikét, a választójogi kérdés megoldása foglalja el.

Alig van komoran gondolkozó és számbavehető magyar politikus, ki ne kísérné érdeklődéssel és aggodalommal, azon fel-felángerő mozgalmakat, melyek a választójog rendezésével kapcsolatosan időnként mutatkoznak, s melyek az 1848-iki nagy átalakulás légkörében, a rendi szerkezet helyén támadt népképviselőlet művének, radikálisabb alapon való további kiépítését célozzák.

Még polgárjogot se nyert, mert ez alapon egyetlen általános választás se lett tartva, a törvényhozás által alkotott 1913. évi XIV. t.-c.-ben lefektetett választójogi reform, s már is döngetik kapuit azok, kik azon bejutva, az alkotmányos élet sáncaiban maguknak jogot igényelnek.

A világháború eseményei, e tekintetben is olyan helyzetet teremtettek, mely bizonyos előítéletekkel szemben, új perspektívát alkottak s tarthatatlanná tették, az előbb elfoglalt tartózkodó álláspontot.

Jogot a népnek! Ez a kijelentés már nemcsak a demagógia üres frázisa, hanem olyan követelmény, mely világszerte ostromolja az elernyedtt polgári társadalom rozzant bástyáit. S ha nem is volnánk figyelemmel, az orosz politikai földrengés tektonikus morájára, akkor se hunyhatunk szemet, a választójogi reform további demokratikus kiépítése előtt.

Az a konzervatív felfogás, mely a magyar fajt e te-

kintetben is jellemzi, nem volt, sőt *ma sem egészen indokolatlan*. Hiszen tudjuk, hogy az ország, bár a magyarság szuprémációja biztosítva van, polyglott alapon nyugszik; tudjuk, hogy mi magyarok, az összlakosságnak csak 52%-át alkotjuk s ha az egymás közt küzdő magyar pártok szétforgácsolódnak, akkor a parlamenti ekonómia erőviszonyai közt olyan eltolódások jöhetnek létre, melyek a demokratikus jogegyenlőség alapján politikai jogokhoz juttatott nemzetiségeket, a magyarság s a történelmi alap hátrányára, nagy és a nemzeti állam kiépítése szempontjából, veszedelmes előnyökhöz juttatnák.

Ez a tudat tartotta vissza, bár liberálisan gondolkozó sok és nagy politikusainkat, sőt csekélységemet is, a bár felette szimpatikus, demokratikus, sőt bizonyos határig a radikális választójog gondolatától, és megvallom, *tart vissza máig is: magyar faji és magyar nemzeti kautélák biztosítása nélkül*.

Nincsen az a jog, nincsen az az előny, melyet a *magyar népnek, a monarchikus* államszervezet határain belül adni ne tudnék, ha rajtam állana; de csak úgy, hogy ezzel, a *magyar nép* éljen, nem pedig azok, kik az *ország határain kívül* keresik politikai és egyéni boldogulásukat, s kik *centrifugális* érzelmeiknek hódolva, az *ország integritását s a magyar nemzet egységét veszélyeztetik*.

Midőn tehát a háború vérkeresztsége s a keleti határainknál lezajlott nagy államjogi dráma, nemcsak *tompította az internacionalizmustól* való idegenkedés érzetét és veszélynek tudatát, amely utóbbi irányzat, a magyar nép nagy többségétől távol áll, hanem az újkor szellemétől telített politikai légkör, megingatta a konzervatív álláspont merevségét, sőt a legfelső helyről elhangzott királyi szó is, a választói jog kiterjesztésének szükségét elismerte; akkor előbbi nézeteimből engedve, keresem, kutatom azon módokat és eszközöket, melyek a demokratikus, úgynevezett radikális választójog megoldásához közelebb hoznak, természetesen: *faji és nemzeti érdekeink feladása és veszélyeztetése nélkül*. Mert azt tartom, hogy *nem szabad megbolygatni, a nemzet*

egységére vezető folyamatot jelszavak kedvéért, ne-hogy a nemzetet alkotó koeficienszek széthullva, az ország autonóm darabokra szakadjon. Egy egységes nemzet, sok mindent megengedhet magának, ellenben egy poliglott állam, mint hazánk, nem bír el olyan újításokat, amelyek a honpolgárok boldogulását célozzák ugyan, de darabokra téphetik a nemzet készülő egységét. Ha azonban, a nemzet egysége megtörtént, aminek megtörténni kell, akkor bűn volna útját állani azon, bár radikális intézkedéseknek, melyeket a kor szelleme s a nemzet érdeke megkövetel.

Nem célom, se hivatásom e tekintetben program-szerű részletekkel előállani, de azt hiszem, hogy nem rossz szolgálatot teszek az ügynek, mikor rámutatok egy-néhány olyan eventualításra, melyek irányelvek gyanánt, bizonyos alapul szolgálhassanak, a megrázkódtatásokat előidéző, nagy és fontos mű végleges kiépítésénél.

Mindenekelőtt, *a politikai uniformitást*, illetve politikai jogok egyenlő mértékben való kezelését és élvezetét, hol ez állami, faji és nemzeti okokból indokolt: nem tartom mindenkifelett respektálandónak, Egy nemzet, mikor állami létéről és nemzeti egységéről, sőt fenmaradásáról kell határozzon, akkor kell azzal az erkölcsi erővel is bírjon, hogy *bizonyos előítéleteket leküzdve*: állami és nemzeti érdekeit, minden mással szemben, törekvései és céljai tengelyévé tegye.

Mikor tehát a választójogi reform továbbfejlesztéséről van szó, akkor számot kell adnunk arról, hogy e tekintetben meddig terjedhetnek a nemzetiségek jogai és meddig nem, állami és nemzeti érdekeink veszélyeztetése nélkül; mert a kérdést, nem lehet és nem is szabad párt-politikai szempontokból mérlegelni, s mint gyuananyagot a nép közé dobva, kortescélokra használni, hanem az állampolitika és nemzeti érdekeink rostáján megtisztítva, azt, a nemzet közkincsévé kell tenni.

Épp ezért, hogy a radikális irányban tovább mehesünk, alapelv gyanánt kimondandónak tartanám:

1. hogy olyan politikai pártok, melyek a *létező alkot-*

mányunk megváltoztatását, a nemzetiségi szeparációt s a vallási, illetve felekezeti érdekeket szolgálókat, s ezek folytán, úgy a közel ezeréves királyságon épült alkotmány, mint az ország integritása és nemzeti egységünk, valamint a társadalmi béke veszélyeztetve van, ne szervezkezhessenek és el ne ismertessenek; hanem találja meg minden honpolgár helyét, a közjogi, közgazdasági és a szociális érdekek körül csoportosuló pártkeretekben, s azoknak a közjólét és fejlődés érdekében vívott politikai küzdelmeiben.

Ilyen intézkedés, már eleve hatálytalanná tenné és kihúzná méregfogát azoknak a nyilvánosan, vagy lap-pangva működő *bontó és széthúzó törekvéseknek*, melyek államiságunk és nemzeti egységünk gondolatával szemben, veszedelmet rejtenek magukban.

Ha már ez a kardinális lépés megtörténne, akkor a választójogi részletkérdésekre nézve, a demokratikus irány honorálásával, hamar nyugvópontra juthatnánk. Ezek a részletkérdések:

2. az aktív és passzív választójogi korhatára (24 év),
3. a vagyoni cenzus és adóalap minimumra (10) K, s a
4. szelekciónak kritériumára (4 elemi osztály), tekintettel a magyar nyelv bírására is, terjednének ki.

Másfelől, magukban foglalják a választási eljárás szabályozását is, még pedig:

5. a választókerületek beosztását, (városi és vidéki kerületek),

6. az általános titkos, esetleg fakultatív szavazást, (városokban és ipartelepeken titkos, vidéki kerületekben egyelőre nyílt),

7. a községeknek, a vármegye területén azon választókerülethez való beosztását, melyet a törvényhatóság állami és nemzeti, de nem pártpolitikai szempontból jónak lát,

8. a szociális érdekek szempontjából, városokban és ipartelepeken, *szocialista kerületeknek* akkénti szervezését, hogy a munkáselem bizonyos kerületekben csoportosítva, lehetővé tétessék *részükre megfelelő arányban,*

25-30 kerületbe a képviselő biztositása, hogy szociális törekvéseknek, egymásközi megvitatasában és versengésében, kellő súlyt és tartalmat adhassanak.

Ilyen és ezekhez hasonló elvek lefektetése mellett, nem kétlem, hogy a Nemzet nagy többsége politikai jogokhoz jutva, részben kiesnek a demagógia kezéből a fegyver, részben megszűnne az elégedetlenség sorvasztó tüzet szító tápanyag, s politikai életünk sok veszedelmes sallangtól megszabadulva, nyugodtan haladhatna abban az irányban, mely az ország és nemzet nagyságát, hatalmát, erejét, egységét és súlyát, minden ellenséges támadással szemben biztositja.

Ez az én hitvallásom, s mint fajáért, nemzetéért és hazájáért lelkesedő, s érdekeiért aggódó, törhetetlen magyar: – ebből – ezidőszerint engedni nem tudnék.

II.

A választói jognak kilátásba helyezett s demokratikus alapon való kibővítésével kapcsolatosan, a főrendiház reformjának kérdése is önként felmerül, hogy a törvényhozás ezen szervében is, a demokratikus irányban való haladás kifejezésre juthasson; természetesen, a Nemzet érdekeinek és történeti fejlődésének figyelembe vételével.

A főrendiházi tagság 1885-ig, nem szólva az egyházi és világi, úgynevezett közjogi méltóságokról, minden magyarhonos, született: főherceg, herceg, gróf és bárói család nagykorú férfitagját, megszorítás nélkül megilletett.

A főrendiház szervezetéről szóló 1885. évi VII. t.-c. változásokat idézett e tekintetben elő, a mennyiben, a főhercegek, az egyházi és világi méltóságok kivételével, a főrendiházi tagsági jognak születési alapon való gyakorolhatását, 3000 forint egyenes adó cenzushoz kötötte.

De, ez alkalommal bizonyos demokratikus szellő is betódult a főrendiház csendes berkeibe azáltal, hogy a protestáns egyházak egyházi és világi fejei, s a felső bíró-

súgok néhány tagja, valamint a fiumei kormányzó és Budapest főpolgármestere is helyhez jutott; azonkívül, főrendiházi mandátumhoz jutott 50 választott és Ő Felsége által 50 kinevezett tag.

Ezen összeállítással, a főrendiház hivatásának ezideig megfelelt s jövőben is megfelelné, mert törvényalkotásra kezdeményezési joga nem lévén, egész működése, a képviselőház által letárgyalt törvényjavaslatok felülbírálásán kívül, néhány közjogi funkcióra terjed ki.

A főrendiház reformjára nézve, sokféle vélemény van forgalomban, melyek közt legelfogadhatatlanabbnak, a radikális irányzat azon törekvését tartom, mely a főrendiházi intézményt, végleg eltörölni akarja.

Itt álljunk meg egy kissé, mert nézetem szerint, tisztázandó a kérdés azon része, mely a szélsőséget kereső irányzathoz kiindulva, jelszavakkal támadja meg az ország egyik olyan oszlopát, mely történelmi fejlődésünkkel, a Magyar nemzet jellegének és érdekeinek megfelelően, évszázadokon át párhuzamosan épült fel, s áll mai napig is fenn.

A magyarfaj alapjában nem radikális, úgynevezett felforgató elem, hanem inkább konzervatív; a radikális irányzatot, a Bécs felől évszázadokon át, a Nemzet érzelmei és érdekei ellen jött nyomás fejlesztette ki; a mitől eltekintve, ezt az irányzatot ma, különféle politikai jelszótól vezérelt, fegyelmezetlen temperamentumú s minden kormánnyal szemben ellenzékieskedők csoportja képviseli, mihez csatlakozik, az internacionális kötelékbe tartozó ipari munkások egyrésze is. Ellenben, a Nemzet nagy többsége, mely mint kis és törpe birtokos, az őstermeléssel foglalkozik s mely osztályt, igaztalanul, sőt sérelmesen paraszt osztálynak nevezünk: se nem radikális, se nem reakcionális, hanem alkotmányához, a koronához s annak felséges viselőjéhez ragaszkodó békés konzervatív, mely osztály ép ezért, nem ellensége azon intézményeknek, s így a főrendiháznak se, melyek individualizmusának megfelelnek.

Ép, az a konzervatív érzés, intelligencia és megbízhatóság, mely a magyar parasztot jellemzi, teszi lehetővé és indokolttá, hogy a kozmopolita zsidóság s az internacionális kötelékhez tartozó s boldogságát, (?) a szavazási urnától váró ipari munkásság egy nagyrésze által forcírozott választói jog radikális kibővítésével foglalkozunk, és bizonyos kautélák felállításával, a népet politikai jogokkal felruházzuk; de másrészt indokolttá teszi azt is, hogy demokratikus elemek felvételével, a főrendiház intézménye is felfrissüljön, s ezáltal életképesebbé s a kór követelményeinek megfelelővé téve, továbbra is megmaradjon! Ha seholye volna szükség a főrendiházi intézményre, a Magyar nemzet érdeke és államiságának egész struktúrája, figyelembevételével ethnikai helyzetét s a világszerte rohamosan terjedő radikális és internacionális törekvéseket, megköveteli, hogy egy csillapító és ellenőrző intézmény, a főrendiház neve alatt, fennálljon.

Midőn tehát, a főrendiház fennmaradásának szükségét hirdetem, egyidejűleg hirdetem reformjának szükségét is, hogy részben hatáskörében kibővülve, részben az állami élet minden vonatkozásával szerves kapcsolatban álló elemekkel felfrissülve, demokratikusabb alapon teljesíthesse magasztos hivatását.

Evégből, hogy hatásköre kibővülhessen, megkell adni úgymint Angliában, a főrendiháznak is, a törvény kezdeményezési jogot, mely természetesen magába foglalja, a kormány megbuktatási jogát is, melyet ezidő szerint nélkülöz.

Hogy pedig a demokratikus irány, vagyis a nép összességének akarata kifejezésre juthasson, a főrendiházi tagság gyakorlásának jogosultságát a következőképp állapítom meg:

1. Meghagyandók mindazon katolikus és protestáns egyházi és világi, illetve közjogi méltóságok, melyeket az 1885. évi VII. t.-c. erre feljogosít. De szükségesnek látom, az 1886. évi VIII. t.-c.-ben és későbbi törvényekben is be-cikkelyezett főnemesi családok főrendiházi jogainak gyakorolhatására megállapított, s nézetem szerint igazság-

talán, sőt sérelmes 3000 forintos cenzusra vonatkozó határozatnak módosítását.

Már maga a kiindulási alap helytelen, mert 3000 forint föld, vagy házosztályadóval bíró főrend, annyira ellehet adósodva, hogy a tiszta vagyona számba se jöhet, s így az ezutáni adója, nem éri el a 3000 forintot. Már pedig, hány olyan főnemes van, kinek főrendiházi tagsági joga szünetel azért, mert föld és házosztályadója nem éri el ugyan a 3000 forintot, tiszta vagyona azomban több van, mint egy cenzussal bíró, de esetleg eladósodott főrendnek; úgyhiszem, hogy mikor a főrendiházi tagsági jog gyakorolhatása a 3000 forintos adóalaphoz lett kötve, a törvényalkotók előtt, az a cél lebegett, hogy olyan főnemes gyakorolhassa főrendiházi tagsági jogosultságát, kinek *tiszta vagyona*, a 3000 forintos adócenzusnak megfelel.

Ép ezért, a meglevő cenzus törlendő, illetve a főnemesekre akként módosítandó, hogy a cenzus 5 *millió korona tiszta vagyonnak* megfelelő, úgynevezett *vagyoni adó* összegében állapítandó meg. A cenzusnak ezen alapon való megállapítása igazságos, mert, bár különböző címeken, de annak biztosítja a főrendiházi joggyakorlását, kinek tényleg 5 millió korona tiszta vagyona van.

2. A főrendiház szervezésével választott 50 főrendiházi tag közül, már úgy se sok van életben, s így ezek helyett, az Ő Felsége által kinevezettek számát 50-ről 100 tagra kell emelni; ezek volnának a kinevezett főrendek.

3. Amint a nemességről írott fejezetbe felemlítettem, a nemesi intézmény felfrissítése és értékesebbé tétele céljából, beállítandó volna, úgy a képviselő, mint a főrendiházban: Dunán innen, Dunántúl, Tiszáninnen, Tiszántúl, Erdély és Horvátországból választás útján, ciklusonként felküldendő összesen 6-6 nemesi választott képviselő, illetve főrendiházi tag.

4. Végül, főrendiházi tagsági jogot nyernének;

a) az 1-ső pontban említett egyházi méltóságokon kívül;

b) a Kir. Curia és a budapesti kir. tábla elnöke és al-

elnöke, valamint a budapesti központi járásbíróóság és a közigazgatási bíróság elnöke;

c) a koronaügyész;

d) a fiumei kormányzó;

e) az állami számszék elnöke;

f) Budapest főpolgármestere és polgármestere;

g) a magyar tudományos akadémia elnöke;

h) a budapesti egyetem és műegyetem rektora;

i) a budapesti állatorvosi akadémia rektora;

j) a középiskolai tanárok és népiskolai tanítók országos egyesületének elnöke;

k) a budapesti kereskedelmi akadémia igazgatója;

l) a magyaróvári gazdasági akadémia és a selymecbányai erdészeti és bányászati akadémia igazgatója;

m) az állami, törvényhatósági és községi tisztviselők országos egyesületének elnöke;

n) a budapesti ügyvédi kamara elnöke;

o) az írók és hírlapírók országos egyesületének elnöke;

p) a közmunkák tanácsának elnöke;

q) az országos képzőművészeti társulat elnöke;

r) az országos közegészségi tanács elnöke;

s) az országos közoktatásügyi tanács elnöke;

t) az országos jogászegylet elnöke;

u) az országos orvos egyesület elnöke;

v) a magyar gazdák országos egyesületének elnöke;

w) a budapesti kereskedelmi és iparkamara elnöke;

x) a budapesti tőzsde tanács elnöke;

y) a kereskedők és iparosok országos egyesületének elnöke;

z) gyáriparosok országos egyesületének elnöke;

z/a) az erdészek országos egyesületének elnöke;

z/b) a bányászok országos egyesületének elnöke;

z/c) az országos mérnök és építész egylet elnöke, stb.

Azért jelzem, hogy stb., mivel a felsoroltakon kívül, is vannak és lehetnek olyanok, kik még a reformnál felvehetők; az említettek, nagyjában bizonyos kiindulási pontot képeznek arra nézve, hogy a százados és a Magyar-

nemzet individualitásából kifejlődött főrendiházi intézmény, a *demokratikus* irány bevonásával meghagyassék; hogy ezáltal, minden olyan törekvés, vagy áramlat, mely a képviselőházban, az esetleges radikális és nemzetiségi elemek túlsúlyrajutásával keletkeznék, s melyek se az ország fejlődésére, se a Nemzet egységére, se a trónra s annak felséges viselőjére előnyösök nem lehetnek; megfékeztessenek, s a Nemzet nyugodt fejlődése zavartalanul, továbbra biztosíttassék.

Befejezés

Közjogi kérdések tisztázása

A világháború, bár végtelen pusztításokat okozott, s nemzetünk javarésze a harctereken veszett el, fellebbentette azt a fátyolt, mely négyszázév óta borítja a Magyar-nemzet arcát.

A mohácsi vész után, hazánk darabokra szaggatva s idegenek uralma alatt állva, állandó harcban állottunk, úgy az idegen ellenséggel, mint önmagunkkal.

Az elhibázott bécsi politika, miután minden elképzelhetőt elkövetett, hogy nemzeti létünkötől, önállóságunktól, sőt öntudatunktól is megfosszon, hogy ezáltal a Német és később az Osztrák császárság testébe olvasszon, nem mulasztotta el a világ figyelmét is rólunk elterelni, sőt minket olyanoknak feltüntetni, mint akik önállóságra és függetlenségre képtelenek, sőt alkalmatlanok vagyunk, s így a világpolitikában, számításba se jöhetünk.

Igyekezete és intrikája, ideig-óráig részben sikerült is; nemzeti létünket, öntudatunkat és energiánkat azonban, hála a gondviselésnek és a Magyarfajban rejlő őserőnek és faji tulajdonságainak; megtörni és megsemmisíteni nem tudta.

A 67-iki kiegyezés után, bár kedvezőbb szelek fújtak, s a Nemzet újjáébredéséről némi tudomást szerzett a világ, Bécs továbbra is, befátyolozott hamupipőke gyanánt kezelt bennünket, s hatalmi eszközeinek segítségével, úgyszólván bevitte a világ tudatába azt, hogy *mi Ausztriának kiegyesítő részét* képezzük, ki nélkül, megélni se tudnánk (?)

A bécsi vezetőkörök által lefizetett, rosszindulatú idegen sajtó, nem csak politikailag, hanem társadalmilag is lehetetlenné akart bennünket tenni; a minek ellen-

súlyozásáról, valljuk be őszintén, nem igyekeztünk a szükséges eszközöket kellőképp igénybe venni. Ezért aztán, ki is került a külföld, szép és áldott hazánkat; sőt az úgynevezett „globe trotterek” is, Bécsen túl már nem igen jöttek, mert Bécsben az utolsó szállodai portás is, *azzal ijesztette el* a hozzánk jönni akarókat, hogy nálunk csupa *betyárok* laknak, *kik az emberhúst csemege gyanánt eszik.*

Úgy el voltunk légmentesen zárva a nagyvilágtól, hogy még *a német* szövetségeseink is közjogi, nemzetiségi és társadalmi viszonyainkat nem ismerték, sőt félreismerték. Bár tudták, hogy hazánk természeti kincsekben gazdag, abban a hitben voltak, hogy itt csupa betyárok, kanászok és jogászok élnek, kik a kultúrát nem ismerik, s így az ismert „*Mikos*” torzalakon kigúnyolták: nyelvünket, érzelmeinket és szokásainkat.

De ütött az óra; a világháború vérzivatarra fellebbentette rólunk a százados leplet, s a kigúnyolt betyárok, kanászok és jogászok ivadékai, félistenekként harcolva; összetörték halálos ellenségeinket.

Ma már barát és ellenség, tisztelettel hajtja meg zászlóját a Magyar nemzet erényei előtt; a magyar név szárnyra kelt, s ismét arra az erkölcsi piederstálra került, ahol Nagy Lajos és Mátyás király idejében volt.

A világháború nem csak kiemelte, a már eltemetettnek vélt magyar nemzetet a feledés homályából, hanem eloszlattott olyan félreértéseket is, melyeket a *nemzet* és a *szent korona* mindenkori *viselőié közt*, négyszázéven át, *a gonosz tanácsnokok* felszínen tartottak; most már végérvényesen beigazolta azt, hogy a magyar ragaszkodik Uralkodó családjához, *azzal él és hal*, s nincs hatalom, mely a nemzetet uralkodójától elszakítani bírná. Akik a Magyar nemzetet rebellis színben tüntetik fel s ezáltal közte és uralkodója közt éket verni igyekeznek, igen rossz szolgálatot tesznek magának a koronának is. A magyar sohasem volt rebellis, hanem ragaszkodott függetlenségéhez, alkotmányához és nyelvéhez, azokhoz az attribútumokhoz, melyek nélkül se önálló állam, se önálló nemzet nem állhat fenn. A Bocskay és Bethlen Gábor idejében folyt küzdel-

mek, bár a reformáció, a vallás szabad gyakorlata alatt folyt, voltképpen a nemzet szabadságáról volt szó, amiről a linci, bécsi és nikolszburgi békepontjai tanúskodnak. A Rákóczi-féle mozgalom, ugyancsak a nemzet *felszakadt sebeinek* orvoslása érdekében folyt, anélkül, hogy az uralkodó család eltávolításáról szó lett volna. Az 1849. április 14-iki detronizálás, a vérig sértett s az 1848-iki törvények *visszavonásával*, az alkotmányos fejlődésében megzavart nemzet spontán kitörése volt, amit később maga a nemzet is megbánt; de ez se volt forradalmi, hanem szabadságharc, a nemzet szabadsága, alkotmánya és jogaink elismerése érdekében. Mindezek, a 400 év alatt hullámzó mozgalmak, soha se lettek volna, ha az elhibázott bécsi politika nem akart volna nyelvünkötől, szabadságunktól, alkotmányunktól és nemzeti voltunktól megfosztani jóllehet, a koronának egy erős és független Magyarország képezi alapját, mert a magyar nemzet királyhű, és a monarchikus államszervezet gondolata, annyira természetis sajátsága, hogy attól őt eltéríteni, a radikalizmus Európaszerte mutatkozó, esetleges ilyenféle kísérletei mellett se lehet. Szükséges tehát, hogy illetékes helyen, a már túlélte merev és céltalan rendszertől eltekintve, a *nemzet jogos vágyai* meghallgatásra gondoljanak, mert a „nép szava – Isten szava”, melyet sem hatalmi eszközökkel, se az élet törvényeinek erőszakos interpretálásával, megsemmisíteni nem lehet.

A világháború beigazolta azt is, hogy az ellenségeink által felbérelt Skotusz Viátor-féle kalandorok fecsegései, hazugok, mert a Kárpátok ölében, egy egységes magyar nemzet él, mely nemcsak önmagát, hanem a kettős monarchia *másik felét is, a centrifugális törekvésekkel szemben, összetartani* és létét biztosítani tudja.

Midőn a nemzet hűségének, megbízhatóságának, áldozatkészségének és nagy erejének oly kézzel fogható jelét adta, hiszi és elvárja, hogy azok a *félreértések* is, melyek *évszázadokon* át mint férgek rágódtak a nemzet élete fáján s határtalanul gyöngítették erejét *elsimulnak*, eloszlanak, s nem lesz több olyan rossz szellem, mely őket

a megsemmisülés homályából felszínre hozná, rilsz-
szük, mert a *monarchia fenmaradása* érdekében hin-
nünk kell, hogy nemzetünk reményeiben és nemzeti vá-
gyaiban *csalódni nem fog*; óh, mert a történelem tanúsága
szerint, egy csalódott nemzet önuralmát és lelkének
egyensúlyát, ha elveszti: akkor a *kétségbeesés olyan*
térre sodorja, hol a *visszavonás és pusztulás üli veszedel-*
mes orgiáját. A világháború megmutatta, hogy kik az
ellenségeink, kiktől kell óvakodnunk és kikben lehet biz-
nunk, úgy kinn, mint a monarchia határain belül. A mon-
archia, egy újabb nagy vihart, mely egy *csalódott* magyar
nemzetet találna, nem bírna el s beállana az a katasztrófa,
melyet ellenségeink óhajtanak.

Eljött tehát ideje, hogy a nagy vérveszteség pótlása
után, a magyar nemzet szárnyait szétterjesztesse, a
nemzetben szunnyadó hatalmas erőket kifejlesztesse, és
úgy kifelé, mint befelé, azokat kifejezésre is hozhassa.

A *Gesamtmonarchi szerencsétlen eszméje*, remélhe-
tőleg a *lomtárba került*, s Tisza miniszterelnök szavaival
élve, ha még olyan *közveszélyes örült* születne, ki azokat
a veszedelmes tanokat ismét felszínre hozni igyekeznék,
annak lehetetlenné tétele, azon körök kötelessége leend,
melyek erre hivatva vannak.

A kettős monarchia életében, bizonyos súrlódási pon-
tok mindig voltak, melyek a két állam kerekeinek forgá-
sát megnehezítették. Hogy pedig, ezen a téren is tiszta
hefyzetet teremthessünk, *eliminálni kell mindazokat a*
kérdéseket, melyek ezideig bár „*nolime tangere*” jelleggel
bírtak, a kettős monarchia testén, állandó és *fájdalmas*
kelést képeznek, s melyek a retrográd szellem által táp-
láltattak.

Évégből, a nagy vihar lecsendesedése után beállott
áldásos időkben, rendezendők a két állam közti *köz-*
gazdasági, illetve vám- és kereskedelmi *kérdések*, Ma-
gyarország s a magyar nemzet *közgazdasági érdekeinek*
szem előtt tartásával, és biztosított jogainak honorálá-
sával.

Rendezendők a *katonai kérdések*, a magyar független állami szervezet teljes kiépítésével, a magyar *elem és magyar nyelvnek* az ország területén belül *teljes érvényre jutásával*. Hiszen a világháború eseményei beigazolták, hogy a magyar vezérlet és magyar szolgálati nyelv mellett küzdő *legendás magyar honvéd, ma már Európa-, sőt világszerte* – hadierények tekintetében – *egy fogalommá vált, s így az önálló magyar hadsereg legerősebb támasza a trónnak és a kettős monarchiának*. De beigazolta azt is, hogy többféle vezényleti és szolgálati nyelvnek használata egy kötelékben, nem befolyásolja károsan a hadihelyzetet s nem áll útjában a harci sikereknek.

Rendezendő a trónörökös nevelésének kérdése is, mert nem lehet közömbös ránk nézve, jövődöbéli uralkodónknak, a neveléssel kapcsolatosan lelkébe csepegtetett s Magyarország és a magyar nemzet iránt táplált érzelme. Úgy vélem, hogy a papi és osztrák - tábornoki nevelőkön kívül, hasznos munkát végezne olyan magyar októnak alkalmazása is, ki magyar nemzeti felfogással, szívvel és érzelmekkel vezesse be jövődöbéli uralkodónkat, a magyar közjog, magyar történelem és magyar irodalom légkörébe, hogy ily módon megismerhesse a nemzet múltját, jelenét s úgy politikai, mint gazdasági és társadalmi életét. Azok a magasztos kijelentések, melyeket Felsőleges uralkodónk már ezideig is tett, reményt nyújtanak arra, hogy a nemzet vágyai, e tekintetben is teljesülve lesznek.

Végül rendezendők azok a kérdések, melyek a kapcsolt és *annektált* országrészekre vonatkoznak.

Mindenesetre, *Dalmácia* és *Fiume* közjogi helyzetének félremagyarázhatatlan rendezése olyan kérdés, melynek tisztázása, a közérdek szempontjából már nem várthat sokáig magára.

Dalmácia, mint tudjuk, a hitlevél szerint is, de *juré* a Magyar birodalomhoz tartozik, de *facto* azonban Ausztriához van csatolva, jóllehet, a horvát bán hivatalosan is a *Horvát-Slavon-Dalmátor szagok* bánja címet viseli; bizonyos okok miatti ezen kérdés rendezése mostanáig késett; de nem kételkedhetünk abban, hogy a háborút követő

alkalmas időben, ez is meg lesz oldva, a Nemzet jogai és érdekei értelmében.

Ugyan így áll *Fiúmé* hovatartozásának ügye is, mely városra és kerületére, bár hibásan, Horvátország is igényt tart. *Fiúmé*, a magyar királyság gyöngye, mely nélkül nem juthatnánk tengerhez, nem csak fontos hely, hanem reánk nézve *életkérdését* is képez, melyet ép ez okból szorosabban kell fűzni az ország testéhez, s ha csak lehet, tengerpartját is, ki kel! terjeszteni.

Bosznia és Hercegovina hovatartozásának tisztázása is már megérett; nem indokolt tehát, hogy ezt a kérdést továbbra is Mohamed koporsójának tartsuk, mert bármely félhez is csatoltatik, az illető országnak érvényesítenie kell azon területeken *nemzeti érdekeit*, hogy a *nemzeti egység eszméje*, itt is megvalósítható legyen.

Különösen *Horvátországgal* szemben, biztosítani és ápolni kell a testvéri összetartozandóság szükségét, gondolatát és érzetét, s *el kell háritani* mindazon akadályokat, melyek a két ország közt félreértéseket alkalmasak előidézni.

A Magyarnemzet egy végtelen érdeke és vágya volna teljesítve, ha a Szlavon vármegyék visszacsatolatnának a magyar testhez. Ezen terület helyei, adhatunk sokkal nagyobb s Horvátországra nézve sokkal értékesebb területet, az annektált és a háború folytán szerzett új területekből úgy, hogy Horvátország nagymértékben megnagyobbodna és megerősödne; Magyarország pedig, elérné egyik régi vágyát, mely nemzeti kialakulásának és expanzivitásának, ugyyszólván nélkülözhetetlen kellékét képezi.

Ha pedig, Horvátországgal testvéri alapon egy radikális és mindkét félre nézve előnyös rendezést akarunk, keresztülvinni, az esetben, vissza kell részben az Árpádházi állapotot olykép állítani, hogy: Bosznia, Hercegovina, Dalmácia, továbbá a Száva jobbpartján Zágráb és Fiúmé közti vasútvonaltól keletre fekvő horvát területek Lika megyével és az elfoglalt Szerbiában levő egykori Macsóiban egyesítéséből, a Szentkorona jogara alatt álló kö-

zős védrendszer melleit, teljes autonómiával, és állami önálló berendezkedéssel ősi alapon, az új és hatalmas Horvátország megteremtéséért.

Ez esetben, az egykori magyar területek az anyaországhoz csatolva; a többé már nem vitás Egyházhoz, a Koronagyöngyéhez vezető út: tiszta magyar területen volna örök időkre biztosítva.

Természetesen, ezen megoldás magába foglalja, mint sine qua nont, a különben is, magyarjogi alapi ánnektált Bosznia és Hercegovinának, valamint Dalmácianak visszacsatolását; mely jogunkról soha le nem mondunk, hanem követelnünk kell, a státságquo ente visszaállítás.

A rendezetlen s örökösen vitás kérdések m hagyása, nem alkalmasak arra, hogy a kettős monarchia nemzeti és népei közt teljes harmóniát létesítsenek, s eloszlassák azokat az ideges tüneteket, melyek időnként itt-ott felbukni szoktak, s a melyeknek kiküszöbölése, a monarchia prestizse és ereje szempontjából feltétlen szükséges.

A második ezerév hajnala összeesik egy olyan trónváltás nagy eseményével, mely biztató reményt fakaszt, az oly sokat szenvedett Magyar nemzet szívébe. A világháború vérzivatarra, a szentkorona felséges viselőjét olyan milióval vette körül, mely beigazolta az évszázados téves politika tarthatatlanságát és a Magyar nemzetnek, mint a trón és a kettős monarchia legerősebb és legmegbízhatóbb támaszának, azon jogos és szükséges kívánságát, hogy a pragmatika szankcióban biztosított közös védelmen belül, nemzeti és állami önállóságát kiépíthesse, s a nemzet egységét és conszolidációját megalkothassa, hogy ezek által, úgy a világpolitikában, mint a trón szolgálatában, providenciális hivatását betölthesse.

Dereng a keleti láthatár; a *felkelő nap* sugarai átörrik az előítéletek és félreismerés évszázados sötét felleget, s bearanyozzák édes reménnyel lelkét annak a Magyar népnek, mely „megbűnhötte a múltat és jövendőt.”

– Fel tehát munkára! Lebegjen szemünk előtt a legnagyobb magyar szelleme, ki Nemzetünket az új

Magyarország ígéret földjére vezette; ki, látnoki szemeivel betekintett, a fátyollal fedett jövőnk rejtelmes titkaiba, s midőn Nemzetünk jövője lelki szemei előtt megjelent: mély meggyőződéssel hirdette, hogy: *Magyarország nem volt, hanem lesz.*”

VÉGE

Tartalom

	Oldal
Előszó.....	3
Bevezetés	5
A Magyarföld.....	7
A Magyarföld védelme s a Magyarfaj megerősítése.....	12
Az állami telepítés és parcellázás	15
Új birtokpolitika s a parasztbirtok védelme	21
Kivándorlás és visszatelepítés.....	26
Ipar és kereskedelem.....	28
Hitelügyek.....	31
Vámunió.....	36
Országos gazdasági párt.....	39
A kultúra	43
Iskolai oktatás	48
Egységes naptár	62
Tudomány, irodalom és művészet	54
Tudomány.....	54
Irodalom.....	57
Zene.....	59
Képzőművészet	62
A társadalom	65
Gyermek és házasság	65
A magyar nő hivatása.....	73
A szocializmus.....	77
Demokrácia és nemesség	81
A faji és nemzeti jelleg	89
Társadalmi és nemzeti egység.....	92
A zsidókérdés a nemzeti politikában.....	102
Társadalmi és udvari élet	112
Budapest magyarsága és hivatása	116
Néhány szó a választójogi kérdéshez és a főrendiház re- formjához	120
Befejezés	130